

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví
Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Bc. Jan Černý

Městské knihovny ve Finsku

Diplomová práce

Praha 2009

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Barbora Drobíková

Oponent diplomové práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje.

V Praze, 6. srpna 2009

.....
podpis diplomanta

Identifikační záznam

ČERNÝ, Jan. *Městské knihovny ve Finsku [Public libraries in Finland]*. Praha, 2009. 120 s., 14 s. příl. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2009. Vedoucí diplomové práce PhDr. Barbora Drobíková.

Abstrakt

Práce charakterizuje vznik, vývoj a současný stav finského veřejného knihovnictví se zaměřením na služby. Úvodní část pojednává o historii finských knihoven od 18. století. Důraz je přitom kladen na vznik prvních veřejných knihoven, situaci mezi dvěma světovými válkami, vývoj legislativy, rozvoj knihoven po roce 1960 a nástup automatizace a internetu. Druhá část se týká hierarchie a služeb městských knihoven ve Finsku. Vedle základních služeb jsou zmíněny také virtuální referenční služby, marketingové aktivity a centrální on-line rozhraní veřejných knihoven. Rovněž jsou zde analyzovány problémy a nedostatky finského knihovnictví. Třetí část představuje služby Městské knihovny v Helsinkách, která je pověřena funkcí centrální knihovny. Kapitola obsahuje i rozhovor s ředitelkou knihovny Maijou Berndtson týkající se pozitivních a negativních stránek knihovny včetně jejího budoucího vývoje. Čtvrtá část charakterizuje budoucnost veřejného knihovnictví ve Finsku podle dokumentů schválených Ministerstvem školství Finska. Nastíněna je i zatím neoficiální strategie, která bude platit až do roku 2015. Závěr práce uvažuje nad klady a zápory progresivního vývoje veřejných knihoven ve Finsku v kontextu českých knihoven.

Klíčová slova

Finsko, veřejné knihovny, knihovní zákony, knihovnické služby, Helsingin kaupunginkirjasto (Finsko), strategie, marketing, virtuální referenční služby, komparace

Obsah

OBSAH	5
PŘEDMLUVA	7
ÚVOD	10
1. FINSKÉ VEŘEJNÉ KNIHOVNICTVÍ V HISTORICKÉM KONTEXTU	11
1.1. RANÉ OBDOBÍ KNIHOVEN	11
1.2. ROZVOJ VEŘEJNÝCH KNIHOVEN	13
1.2.1 <i>Vliv ze Spojených států</i>	14
1.2.2 <i>Vznik Výboru lidových knihoven</i>	17
1.2.3 <i>Počátky vzdělávání knihovníků</i>	18
1.2.4 <i>Vznik finské knihovnické asociace</i>	19
1.3. KNIHOVNY MEZI VÁLKAMI.....	19
1.3.1 <i>První zákon o knihovnách</i>	21
1.3.2 <i>Vztah městských knihoven a nemocnic</i>	22
1.4 FINSKÉ KNIHOVNY BĚHEM 2. SVĚTOVÉ VÁLKY	24
1.4.1 <i>Knihovny ve vojenských nemocnicích</i>	26
1.4.2 <i>Sovětská cenzura</i>	29
1.5 CESTA K DRUHÉMU ZÁKONU O KNIHOVNÁCH	30
1.6 ÉRA RAPIDNÍHO ROZVOJE FINSKÝCH KNIHOVEN	30
1.6.1 <i>Vzdělávání knihovníků</i>	31
1.7. AUTOMATIZACE KNIHOVEN	32
1.7.2 <i>Automatizace se stává běžnou</i>	33
1.8 DEVADESÁTÁ LÉTA 20. STOLETÍ – KRIZE I POKROK	33
1.8.2 <i>Nový zákon z roku 1998</i>	34
1.8.3 <i>Informační technologie v knihovnách</i>	35
2 SLUŽBY FINSKÝCH VEŘEJNÝCH KNIHOVEN	36
2.1 ZÁKLADNÍ SLUŽBY	38
2.1.1 <i>Fondy knihoven a akvizice</i>	39
2.1.2 <i>Výpůjční služby</i>	41
2.1.3 <i>Meziknihovní výpůjční služba</i>	41
2.1.4 <i>Rezervace</i>	42
2.1.5 <i>Poplatky, pokuty</i>	42
2.1.6 <i>Internetové připojení</i>	43
2.2 PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ KNIHOVEN	43
2.3 POJÍZDNÉ KNIHOVNY.....	45
2.4 PORTÁL KIRJASTOT.FI.....	48
2.5 VIRTUÁLNÍ REFERENČNÍ SLUŽBY	50
2.5.1 <i>Služba Ptejte se knihovníka</i>	51
2.5.2 <i>Služba Zeptej se on-line</i>	53
2.5.3 <i>Služba Zeptej se na cokoli</i>	54
2.6 MARKETING FINSKÝCH KNIHOVEN.....	54
2.6.1 <i>Strategický marketing</i>	57
2.6.2 <i>Taktický marketing</i>	58

2.6.3 Transformační marketing	61
2.7. PROBLÉMY A NEDOSTATKY FINSKÝCH MĚSTSKÝCH KNIHOVEN.....	62
3. ANALÝZA SLUŽEB MĚSTSKÉ KNIHOVNY V HELSINKÁCH.....	65
3.1. HISTORIE MĚSTA	65
3.2. HISTORIE KNIHOVNY	66
3.3 KNIHOVNY HELMET	69
3.4. ORGANIZAČNÍ SCHÉMA CENTRÁLNÍ KNIHOVNY	70
3.4.1. Organizace ve statistikách.....	72
3.5. CENTRÁLNÍ KNIHOVNA A JEJÍ SLUŽBY	72
3.5.1 Čtenářský průkaz a PIN kód.....	74
3.5.2. Základní služby.....	75
3.5.3 Hudební centrum – Knihovna 10.....	80
3.5.4. Referenční služby.....	82
3.5.6. Virtuální knihovna.....	86
3.5.7 Služby mimo budovy knihoven.....	88
3.5.8 Aktivity pro čtenáře	89
3.6 BUDOUCNOST KNIHOVNY.....	91
3.6.1 Interview s ředitelkou knihovny.....	93
4. BUDOUCNOST FINSKÝCH VEŘEJNÝCH KNIHOVEN.....	96
4.1 STRATEGIE 2010	96
4.1.1. Hodnoty.....	97
4.1.2. Vize.....	98
4.1.3 Cíle strategie	99
4.1.4 Výzvy	100
4.2 FÓRUM MINISTERSTVA SPRÁVEDLNOSTI FINSKA	101
4.3 STRATEGIE 2009–2015	102
ZÁVĚR	105
ČESKO-FINSKÝ SLOVNÍK ZÁKLADNÍCH KNIHOVNICKÝCH POJMŮ.....	110
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	111
SEZNAM LITERATURY.....	113
WEBOVÁ SÍDLA A SLUŽBY	118
EVIDENCE VÝPŮJČEK.....	120

Předmluva

Navštívit Skandinávii a její knihovny mě napadlo v květnu roku 2007. Již o dva měsíce později jsem se vydal na prozatím nejdelší cestu svého života. Urazil jsem přibližně osm tisíc kilometrů a podařilo se mi navštívit knihovny Švédska, Norska a Finska, ale i Německa, pobaltských států a Polska. O rok později na cestě o pár stovek kilometrů kratší přibýlo do mého itineráře ještě Dánsko.¹

Mým nejtěžším soupeřem na této výpravě byl čas, neboť jsem jí mohl každý rok věnovat pouze tři týdny. Přejíždění několikasetkilometrových vzdáleností téměř každý den přinášelo nemalé komplikace. Často mi zbylo na prohlídku knihovny pouze několik desítek minut a některé návštěvy musely být dokonce i zrušeny.

Ačkoli jsem studentem informačního zaměření, rozhodl jsem se po těchto dvou cestách analyzovat služby městského veřejného knihovnictví ve Finsku. Výběru země předcházela konzultace s vedoucí práce PhDr. Barborou Drobíkovou. Veřejným knihovnám a informačním institucím ve Finsku se naposledy částečně věnovala diplomová práce Mgr. Ireny Pragnerové Síť knihoven a informačních institucí ve Skandinávii, která vznikla v roce 1987.

Skandinávskými knihovnami jsem fascinován, a to zejména finskými a švédskými. Cílem mé práce je přinést ucelený pohled na služby veřejných knihoven ve Finsku. Pokud mi dovolí má finanční situace, rád bych se do Finska vrátil a tuto práci aktualizoval, neboť informací o finském knihovnictví není v Česku příliš mnoho, i když v mnoha oblastech se jím české knihovny mohou inspirovat.

Tato diplomová práce je rozdělena do čtyř částí:

První je věnována historickému vývoji finského knihovnictví v kontextu veřejných knihoven od úplných počátků až po začátek 21. století. Jsou zde zaznamenány první pokusy o vytváření knihoven spolu se zvyšováním gramotnosti, vznik prvních oficiálních knihoven včetně finských knihovnických institucí. V období mezi válkami je věnována

¹ Viz Příloha č. 1

pozornost prvnímu zákonu o knihovnách a vzniku knihoven při nemocnicích. Zmíněna je i těžká situace knihoven během 2. světové války včetně sovětské cenzury. Popsán je následně vývoj knihovnické legislativy po válce. Závěr této části popisuje nástup automatizace a internetu do knihoven.

Druhá kapitola charakterizuje služby, které městské finské knihovny poskytují. Zaměřuje se i na diferenciaci pracovních pozic v knihovnách a dostupné knihovnicko-informační vzdělání v zemi. Zmiňují se rovněž o virtuálních referenčních službách, pojízdných knihovnách a centrální internetové stránce veřejných knihoven. V závěru kapitoly jsou vyjmenovány hlavní nedostatky finských knihoven, jak je vidí sami finští odborníci.

Třetí kapitola analyzuje služby centrální městské knihovny v Helsinkách. Vedle nich je v krátkosti představena historie knihovny, kooperace s knihovnami helsinské metropolitní oblasti a plány na novou budovu knihovny, která má být slavnostně otevřena v roce 2017 u příležitosti stého výročí finské nezávislosti. Pro závěr kapitoly se mi podařilo uskutečnit rozhovor s ředitelkou knihovny Maijou Berndtson.

Čtvrtá část se týká především budoucího rozvoje finských knihoven z hlediska strategie finského ministerstva školství, které je za knihovny zodpovědné. V současné době dosluhuje Strategie knihoven 2010, nicméně podle kuloárních knihovnických informací se již dokončuje nový strategický dokument, který by měl být platný do roku 2015.

Závěr práce se věnuje vedle vlastní sumarizace problematiky finských městských knihoven také komparaci s českými městskými knihovnami.

Rešerše jsem prováděl v katalogu Knihovny knihovnické literatury při Národní knihovně, v souborném katalogu CASLIN, finské národní bibliografii Fennica, dále v databázích LISA, LISTA a LLIS FTXT. Část informací také pochází přímo z finského ministerstva školství, některé otázky jsem rovněž konzultoval s finskými knihovníky a dalšími odborníky pomocí e-mailové komunikace, přičemž jsem ocenil zejména fakt, že Finové používají jako svůj druhý hlavní jazyk angličtinu. Nevznikaly tak žádné komunikační bariéry. Samozřejmostí bylo také využití virtuálních referenčních služeb helsinské knihovny. Jako slovník z finštiny do češtiny či angličtiny jsem používal služby Google Translate a Ilmainen Sanakirja.

Veškeré citace jsou zpracovány dle normy ISO 690 a ISO 690-2. Použitou citační metodou je citování pomocí průběžných poznámek.

Mé hlavní poděkování na tomto místě patří vedoucí této práce PhDr. Barboře Drobíkové za vlídné připomínky, postřehy a podněty k tématu.

Velmi rád bych také chtěl poděkovat knihovníkům z knihoven v Tampere, Rovaniemi, Helsinkách, dále jmenovitě knihovědci Ilkku Mäkinenovi, ředitelce helsinské centrální městské knihovny Maije Berndtson, Päivi Jokitalo z Národní knihovny, Johanně Vesterin, ředitelce regionální městské knihovně v Jyväskylä, a Marjattě Hietala, profesorce všeobecné historie na Univerzitě Tampere, kteří ochotně odpověděli na mé četné dotazy. V této práci jsou při komparaci finského a českého knihovnictví zaznamenány i zkušenosti ze studijní cesty po jihočeských knihovnách, kterou jsem uskutečnil kvůli této práci v dubnu 2009 se studentem ÚISK Matyášem Urbánkem. Vedle něho děkuji i zaměstnancům Městské knihovny v Táboře, Jihočeské krajské knihovny a Městské knihovny v Českém Krumlově za vřelé přijetí.

V seznamu díků samozřejmě nemohu opomenout rodinu a přátele, kteří mě ve studiu podporují, a mou přítelkyni za trpělivé fotografování skandinávských knihoven.

Úvod

Finsko oficiálně vzniklo 6. prosince 1917, předtím je jeho vývoj úzce spjat se Švédským královstvím a především ruským impériem. O finské území se začaly ve 12. století vedle Švédů zajímat Dánové, Vikingové a Novgorodci zejména kvůli zdrojům nerostných surovin, ale také kvůli obchodní politice. Na dlouhá léta ale získalo nadvládu nad Finskem Švédsko, které jeho území dobylo v rámci první švédské křížové výpravy. Ta se uskutečnila v polovině 12. století. Poté došlo ke christianizaci Finska, ale také ustanovení švédštiny oficiálním jazykem. Finštinu používali po mnoho století pouze prostí lidé a první díla byla ve finštině napsána až v 17. století. V roce 1809 finské území dobyla vojska ruského cara Alexandra I. Švédský vliv se eliminoval především prosazováním finského jazyka na úradech. V roce 1833 byl potom vydán finský národní epos Kalevala.

Rusko si ve Finsku drželo vliv až do roku 1917, kdy po krvavé občanské válce Finové po staletích získali vytouženou nezávislost. Vliv Sovětského svazu však neustal, což Finové pocítili zejména během 2. světové války, kdy Stalinovi museli postoupit část svého území.

V 60. letech 20. století začíná Finsko prosperovat a stává se ekonomicky silným státem. Zemědělství nahrazuje průmyslová výroba a služby. Na začátku 90. let minulého století potom Finsko postihla těžká ekonomická recese, která trvala několik let. V roce 1995 Finsko vstoupilo do Evropské unie.

Dnes se stát těší nejen v Evropě, ale v celém světě pověsti technologické velmoci.

Základní údaje:

Hlavní město: [Helsinky](#) (*Helsinki*)

Rozloha: 338 145 km²

Počet obyvatel: 5 211 311

Oficiální jazyk: [finština](#), [švédština](#)

Prezidentka: [Tarja Halonen](#)

Předseda vlády: [Matti Vanhanen](#)

Měna: [euro](#) (EUR)

1. Finské veřejné knihovnictví v historickém kontextu

Kromě centra vzdělanosti Turku se sbírky knih, natož knihovny, objevovaly do 18. století velmi zřídka. V roce 1640 se Gymnázium v Turku přeměnilo v *Královskou akademii v Turku*². Ještě předtím škola vlastnila miniaturní sbírku o dvaceti exemplářích. Nicméně po zřízení knihovny počet knih rapidně stoupal. O dva roky později zaměstnanec knihovny Peder Wald zahajuje činnost první tiskárny knih na finském území. Předtím byly knihovny závislé na produkci Švédska a Německa. Roku 1707 vešel navíc v platnost královský dekret, který zavázal švédské tiskaře k odeslání jednoho výtisku do knihovny Královské akademie. Ta pak v průběhu 18. století nabyla na čtyřicet tisíc svazků. Velmi důležitou roli sehrál i vědec Henrik Gabriel Prothan³, který poprvé uvedl myšlenku národní bibliografie *Fennica*. Ta však vzala za své po velkém požáru roku 1827, který zničil celé město. Knihovna se přesunula do Helsinek a v roce 1832 byla znovuotevřena jako Knihovna Univerzity císaře Alexandra ve Finsku. Nicméně roku 1845 byla opět přestěhována do nové budovy navržené německým architektem Karlem Ludvigem Engelem.⁴

1.1. Rané období knihoven

Počátek veřejného finského knihovnictví lze situovat do 18. století. Na luteránských farách si bylo možné půjčovat knihy, zejména náboženské texty. I zvyšování gramotnosti Finů na počátku 18. století bylo výsadou luteránů. Uplatňování tvrdých společenských pravidel a náboženské výuky vyústilo už kolem roku 1720 v pozitivní výsledky – třetina finského a švédského národa uměla číst a psát. Bez těchto dovedností mladí Seveřané nemohli vstupovat do svazku manželského, ale ani do církve.⁵ Výuku těchto základních dovedností přitom zajišťovaly právě fary, které pověřily tímto úkolem kostelníky.

² Finsky Turun akademia

³ Knihovník Královské akademie. Žil v letech 1739–1804.

⁴ The National Library of Finland. *History : the National Library of Finland* [online]. Helsinky : National Library of Finland, [1994-] [cit. 2009-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.nationallibrary.fi/infoe/introduction/historia.html>>.

⁵ HIETALA, Marjatta. Foundation of Libraries in the Historical Context. In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 23-72. ISBN 951-44-5171-6.

Především faráři však mimo jiné mohli ovlivňovat celou řadu věcí spojených s infrastrukturou. Určovali stavbu komunikací, pomáhali utvářet místní samosprávy, ale také učinili řadu kroků k tomu, aby se církevní školy staly běžnou součástí společnosti. Vedle kostelníků v nich v průběhu 18. století začali vyučovat i učitelé.⁶ Za první veřejnou knihovnu označuje finská historie *Spolek čtenářů*⁷ ve městě Vaasaa v provincii Ostrobotnie⁸. Ačkoli knihy v tomto spolku byly určené především pro členy a partnery knihovny, mohli do ní chodit i obyčejní lidé a za úplatu si knihy také půjčit.⁹ V této době ještě nebyla finština úředním jazykem, a proto knihovna obsahovala výhradně švédská díla. Podle dostupných dokumentů se stal spolek na tolik populární, že ho posléze navštěvovali všichni obyvatelé města. První knihovny s finským fondem začaly vznikat až od roku 1802¹⁰. Stále jich však bylo velice málo.

V 90. letech 18. století si začali vzdělaní lidé v bohatých a prosperujících přístavních městech otevírat knihovny pro vlastní využití. Pořádali tehdy literární sezení vždy v domě jednoho čtenáře a následující setkání se konalo zase u někoho jiného. Výjimkou nebyly ani knihovny v řemeslném cechu jako například v Oulu.¹¹

Již v 19. století se vzdělání ve Finsku posunulo opět o krok dále, i když se stále drželo ve stínu sousedního Švédska. V letech 1879–1880 byl poměr finských a švédských studentů středních škol dva ku pěti tisícům. Tento poměr je silně kontrastní k letům 1920–1921, kdy byl počet finských a švédských středoškoláků v poměru 22 600 ku 9 200.¹²

⁶ Tamtéž

⁷ Finsky Läsesällskapen

⁸ Ostrobotnie je dodnes jednou z finských provincií, kde je většina populace švédské národnosti.

⁹ MÄKINEN, Ilkaa. Reading societies in Finland.[online] In LÄHDEMAKI-TAIPALUS, Riita, SILVONEN, Anna, PALONEN, Vuokko. *Public libraries in Finland 200 years.Festschrift : in honor of the founders of the Vaasaa public library*. Vaasaa : Vaasaa University Library, 1997. Internet edition. ISBN 951-683-648-8. [cit. 2009-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://lipas.uwasa.fi/~sukkula/juhlakirja/makinenen.html>>.

¹⁰ Tamtéž

¹¹ HIETALA, Marjatta. Osobní komunikace. E-mail ze dne 25. 3. 2009

¹² HIETALA, Marjatta. Foundation of Libraries in the Historical Context.

Tabulka č. 1 Vývoj gramotnosti populace luteránů (asi 90 procent obyvatelstva) ve Finsku¹³

Rok	Počet obyvatel	Negramotnost	Schopnost číst	Schop. číst i psát
1880	1 592 593	1,4 %	86,3 %	12,3 %
1890	1 866 422	0,1 %	78,0 %	21,9 %
1900	2 177 633	0,8 %	60,6 %	38,6 %
1910	1 840 270	0,6 %	44,1 %	55,3 %
1920	2 018 554	0,6 %	29,3 %	70,1 %
1930	2 285 915	0,6 %	15,2 %	84,2 %

Vedle pokračujícího trendu zvyšování gramotnosti obyvatelstva se objevovaly další knihovny. Boom v otevírání nových knihoven nastal v 60. letech 19. století a pokračoval až do začátku 20. století. Například v letech 1860-1862 vzniklo zhruba sto knihoven. Na konci 19. století jich už bylo ve Finsku přes 2 000.¹⁴ Vedle knihoven však vznikala i knihkupectví, v roce 1859 jich bylo šestnáct, v roce 1900 už 56.

Důležitým faktorem pro propagaci potřeby knihoven se stal vznik *Společnosti pro lidové vzdělání*¹⁵ v roce 1874, která propagovala vzdělávání jako nástroj k odstraňování rozdílů mezi obyčejnými lidmi a intelektuálně založenými komunitami.

1.2. Rozvoj veřejných knihoven

Současná podoba finských městských knihoven začala vznikat v 90. letech 19. století, tedy v období, kdy se v mnoha dalších oblastech utvářely dějiny moderního Finska. Obyvatelé tehdy masivně protestovali proti urputné rusifikaci. Vedle vzniku sociálních a kulturních organizací cítí transformovaná společnost potřebu nového modelu knihoven,¹⁶ které poskytlo hnutí American Public Library.^{17 18} V důsledku vytvoření nového modelu

¹³ Údaje pochází z Finského statistického úřadu (Suomen virallinen tilasto).

¹⁴ Podle knihovědce Ilkky Mäkinena dostávaly knihovny podporu především od samotných obyvatel. Peníze plynuly i z divadelních představení či různých loterií. Až na konci 19. století začalo nepravidelně přispívat město, které knihovnu provozovalo, a Společnost pro lidové vzdělání. Ta přispívala především knihami.

¹⁵ Finsky Kansanvalistusseura

¹⁶ VATANEN, Pirjo. From the Society of Estates to a Society of Citizens : Finnish Public Libraries Become American. In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 23-72. ISBN 951-44-5171-6.

¹⁷ VATANEN, Pirjo. From the Society of Estates to a Society of Citizens

knihoven postupně dochází k úpadku čtenářských spolků. Zvláště v mimoměstských oblastech měla knihovna často jen několik desítek exemplářů, nízkou návštěvnost a v podstatě se nerozvíjela. Finanční podpora státu stále ještě neexistovala. Pokud knihovnu nepodporovalo město, byla odkázaná na dárce. V této době však knihovna také znamená určitou formu revolty proti ruské carské moci.

1.2.1 Vliv ze Spojených států

Americký model knihoven předpokládal, že knihovna je předurčena především sloužit občanům bez ohledu na věk, vzdělání, sociální postavení, bohatství a názory. Dále by měla poskytovat své služby zdarma, nicméně její podpora a údržba bude povinností celé společnosti.¹⁹ Se zaváděním nového modelu knihoven vznikl i požadavek na knihovnické vzdělání a pokročilé knihovnické technologie.

První zmínka o amerických knihovnách se dostala do Finska již v roce 1758, kdy Pehr Kalm²⁰ publikoval svou knihu *Cesty do Severní Ameriky*, která posléze vyšla i v anglickém vydání.²¹ Kalm v díle popisuje návštěvu budovy filadelfské radnice, jejíž součástí je i knihovna: „Na jedné straně této budovy stojí knihovna, která zde vznikla v roce 1742 na základě veřejnosti posvěceného plánu, který vytvořil vzdělaný pan Franklin. Přesvědčil bohaté obyvatele města, aby každý zaplatil při otevření knihovny 40 pensylvánských šilinků²² a poté 10 šilinků každý rok pro účel nákupu různých užitečných knih. Přispěvatelé mají oprávnění využívat knihy. Ostatní lidé si je také bez omezení půjčují na určitý čas, ale musí vždy zanechat slib o navrácení²³ a zaplatit osm pencí²⁴ za

¹⁸ Hnutí American Public Library vzniklo v padesátých letech 19. století v americkém Bostonu. Odsud se šířilo dále do Nové Anglie a dalších částí USA, kde se úspěšně aplikovaly knihovní zákony.

¹⁹ Tento fakt se projevoval především při financování knihoven. I přes sponzorské dary, které knihovna dostávala, podporovala knihovny státní pokladna. Stát si tak pojistil průhlednost ekonomických aktivit knihoven i poté, co vedení knihovny bylo mnohdy svěřeno do rukou právě jejich sponzorů. To však mělo za následek různý výběr knih pro knihovnu. Sponzoři, resp. zodpovědné osoby za knihovnu určovali, které knihy se koupí či nikoli. Vyřazovala se pouze taková díla, která nesplňovala etický kodex.

²⁰ Švédský botanik a cestovatel

²¹ KALM, Pehr. *Travels into North America : containing its natural history, and circumstantial account of its plantations and agriculture in general, with the civil, ecclesiastical and commercial state of the country, the manners of inhabitants, and several curious and important remarks on various subject.* John Reinhold Forster. 2nd edition. Londýn : T. Lowdsen, 1773. 2 sv. (433, 437 s.), 4 tabulky. Dostupný z WWW: <<http://www.americanjourneys.org/aj-117a/>>, <<http://www.americanjourneys.org/aj-117b/>>.

²² Pensylvánský šilink se využíval jako měna před zavedením kontinentálního, resp. amerického dolaru.

²³ Kalm se nezmiňuje, zda šlo o písemný či ústní slib.

²⁴ 1 pensylvánský šilink = 9 pencí

týdenní výpůjčku folia²⁵, šest pencí za výpůjčku kvartu²⁶ a čtyři pence za všechny ostatní výpůjčky knih menšího formátu. Jakmile uběhne čas, který má osoba určena pro držení knihy, musí být vrácena, jinak zaplatí pokutu. Peníze získané tímto způsobem jsou použity na plat knihovníka a nákup nových knih. Již v současné době zde jsou vynikající sbírky zahrnující převážně anglická, francouzská a latinská díla, avšak i díla v jiných jazycích. Přispěvatelé byli tak milí a nařídili zdejšímu knihovníkovi, aby mi během mého pobytu zde půjčil bez poplatku jakékoli dílo, které chci.²⁷ Knihovna má otevřeno každou sobotu od 8 hodin ráno do odpoledne. K užití zde byly také některé matematické a fyzikální pomůcky a k vidění velké sbírky přírodních rarit.“

Ve druhé polovině 19. století se ve tvárné finské kultuře objevovalo stále více mezinárodních zpráv v místních periodikách. Tehdejší média začala široce pokrývat problematiku americké kultury – od škol prvního stupně směrem ke knihovnám. Zájem o americkou kulturu se projevil též u některých cestovatelů. Například Felix Heikel z Helsinské lidové knihovny měl na své cestě do Spojených států zmapovat tamější školský systém. Jeho cestovní zpráva se pak zabývala mnohými dalšími institucemi včetně knihoven.²⁸

1.2.1.1. Role čítáren

Hnutí American Public Libraries byl původně fenoménem zejména měst. Nejinak tomu bylo ve Finsku. K vývoji veřejných finských knihoven výrazně přispěl vznik veřejné čítárny v Helsinkách v roce 1871, která měla úzkou vazbu na Helsinskou lidovou knihovnu.²⁹ Popud vzniku čítárny však dal ještě o rok předtím tehdejší velmi známý spisovatel Zachris Topelius, který v listě *Uusi Suometar* popsal plán na založení čítárny, která měla oživit upadající knihovny. Podnět k tomuto článku mu dal Otto Donner, který se na dobročinném večírku u příležitosti finanční sbírky pro založení knihovny dobrovolných hasičů v Helsinkách nechal slyšet, že největší překážkou je fakt, že různé

²⁵ České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) folio definuje jako *formát knihy velikosti 35-45 cm výšky, označuje se 2°*.

²⁶ TDKIV kvart definuje jako *označení formátu knihy, v níž každá složka vznikla přeložením archu papíru na 4 listy (resp. 8 stran), označuje se 4°*.

²⁷ Z Kalmova zápisu vyplývá, že provoz knihovny přímo ovlivňovali přispěvatelé.

²⁸ Heikel například ve své zprávě uvedl, že Bostonská veřejná knihovna vznikla kvůli samostudiu. Školy a diplomy prý jsou jen začátek vzdělávání.

²⁹ Současná Městská knihovna v Helsinkách

sociální třídy mají různé knihovny. Uvedl přitom jako příklad Spojené státy, kde „*velmi dobře fungují veřejné čítárny při knihovnách*“.³⁰ Nedlouho po založení veřejné čítárny v Helsinkách k tomuto kroku přistoupilo Turku. Jsou prvním jasným znamením amerického vlivu. V roce 1905 již čítárnu mělo každé finské město.

1.2.1.2. Síť městských knihoven

Na přelomu 19. a 20. století už bylo ve Finsku asi 2000 malých *lidových knihoven*.³¹ Více než polovina z nich měla fond větší než 200 svazků, přičemž hlavním hráčem při vývoji knihoven se stala v druhé polovině 19. století Společnost pro lidové vzdělání. Ta se řídila především americkým modelem. Za svůj hlavní úkol považovala údržbu a finanční zajištění knihoven. I proto se posléze myšlenka sítě městských knihoven stala pro takovou správu ideální.³² Síť by se skládala vždy z hlavní knihovny, jejích poboček a dětské knihovny. Finance od státu by přitom dostala vždy hlavní knihovna, která by je následně podle potřeby přerozdělovala. Plán však selhal. V roce 1905 byl rozeslán po městských zastupitelstvích, ale i médiích oběžník, v němž Společnost pro lidové vzdělání oznámila zamýšlený model a podporu hlavních knihoven a zároveň vyzvala k zaslání přihlášek do tohoto systému. Výsledek byl tristní. Obdržela totiž jen 148 žádostí, přičemž podmínkám vyhovovalo pouze 53 knihoven. To poukázalo především na žalostný stav městských knihoven a také na nesouhlas knihovnické veřejnosti s vytvořením sítě městských knihoven.

³⁰ VATANEN, Pirjo. From the Society of Estates to a Society of Citizens : Finnish Public Libraries Become American.

³¹ Finsky Kansankirjasto

³² Podnět jí dala také kniha Kaarle Werkko *Informace a myšlenky o finských lidových a dětských knihovnách*. (Tietoja ja mietteitä Suomen kansa- ja lastenkirjastoista)

1.2.2. Vznik Výboru lidových knihoven

Za klíčovou událost roku 1906, tedy na konci první fáze vzniku Finského hnutí knihoven, se dá bezesporu označit založení Výboru lidových knihoven³³. Byla to iniciativa především vlády a Národní rady pro školy, které pověřily jeho sestavením Společnost pro lidové vzdělání. Ve výboru zasedli Theodor Schwindt³⁴ jako jeho předseda, Hugo Bergroth³⁵, Kyösti Kallio³⁶, William Sippola³⁷ a A. A. Granfelt³⁸. Hlavním úkolem výboru bylo vytvoření systému distribuce státních příspěvků pro knihovny. Ty měly primárně sloužit na pokrytí nákladů, zejména na nákup knih a plat knihovníka.

Výbor dále navrhl, aby každé město provozovalo alespoň jednu, hlavní knihovnu, která by mohla bez problémů podporovat školní knihovny. Bylo přitom vhodné, aby ve školních zařízeních fungovala ještě další knihovna sloužící učitelům. V každém případě zde musela fungovat alespoň jedna knihovna, byť by byla malé velikosti. V případě, že školní knihovna byla rozšířená, označovala se jako okresní knihovna.³⁹

Při utváření modelu distribuce státních příspěvků pro knihovny stál výbor především za městy a jejich zastupiteli, kteří se snažili v jednotlivých oblastech o pozvednutí knihoven. Podle jeho názoru bylo důležité, aby stát příliš direktivně nezasahoval do vývoje knihoven. Měl hrát pouze roli poradce a vydávat tak vedle státních příspěvků jen doporučení pro knihovny. Poprvé se také zmínila možnost vzdělávání knihovníků a vedení statistik.

Výbor tak zaujal stanovisko, v kterém vyzdvihl především potřebu vytvoření nezávislé, bezplatné soustavy knihoven. Stát měl přitom vedle poskytování příspěvků podporovat vznik nových hlavních knihoven po celé zemi.

³³ VATANEN, Pirjo. From the Society of Estates to a Society of Citizens : Finnish Public Libraries Become American.

³⁴ Zakladatel finské etymologie

³⁵ Tehdejší ředitel Helsinské lidové knihovny

³⁶ Později se stal premiérem a následně prezidentem nezávislého Finska.

³⁷ Původně učitel, který zasvětil posléze svůj život studiu skandinávských knihoven.

³⁸ Tajemník Společnosti pro lidové vzdělání

³⁹ V této době ještě výbor neuvažoval o ustanovení regionálních centrálních knihoven, protože zde byl stále nedostatek městských (hlavních) knihoven. Proto tuto úlohu převzaly školní knihovny.

1.2.3. Počátky vzdělávání knihovníků

Na přelomu 19. a 20. století také získává konkrétní rysy vzdělávání v oboru knihovnictví a jedná se opět o aktivity Společnosti pro lidové vzdělání a Výboru lidových knihoven. V roce 1905 je vydána nová příručka knihovnictví, kterou vypracoval A. A. Granfelt spolu s Williamem Sippolou. Především Sippola jako bývalý učitel kladl důraz na potřebu výuky knihovnictví pro učitele základních škol v rámci studia na pedagogických institutech. Domníval se, že se tímto způsobem knihovnictví standardizuje v celé zemi. Řízení knihoven by se podle něj mohlo stát součástí jejich zaměstnání. Odkazoval přitom na zákon o základních školách z roku 1866, kde paragraf 125 ukládal učitelům povinnost poskytnout obyvatelům obce, kde se škola nacházela, konzultace.⁴⁰ Lektori učitelů přitom vycházeli z metod amerických knihoven. Speciální kurzy se pořádaly také pro knihovníky z univerzitních knihoven. Na začátku 20. let 20. století už tak na školách bylo přes 2300 učitelů, kteří měli rovněž základní knihovnické vzdělání. Vedle pedagogických fakult se občas pořádaly krátké kurzy knihovnictví pro zaměstnance knihoven na půl úvazku a učitele, které knihovnické vzdělání minulo.

Významným seminářem pro knihovníky zaměstnané na plný úvazek se stal takzvaný Kordelinův kurz.⁴¹ Uskutečnil se již po válce v roce 1920 a trval tři měsíce. Knihovnická lektorka Helle Kannila⁴² po tomto semináři upozornila na nedostatek literatury týkající se knihovnictví. Už jako ředitelka *Státního knihovnického úřadu*,⁴³ který vznikl v roce 1921, vydala o rok později *Průvodce knihovnictvím*⁴⁴ a příručku *Knihy a informace*.⁴⁵

Kurzy pokračovaly v podobném duchu až do konce války. V roce 1946 posléze vzniká knihovnictví jako obor na Univerzitě sociálních věd v Helsinkách.

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Tamtéž

⁴² Od roku 1938 Helle Cannellini

⁴³ Finsky Valtion kirjastotoimisto

⁴⁴ Finsky Kirjastonhoidon opas

⁴⁵ Finsky Kirjat ja tiedot

1.2.4. Vznik finské knihovnické asociace

Během prvních let 20. století se utváří prostředí pro vznik první profesionální knihovnické asociace. Společnost pro lidové vzdělání začíná v roce 1908 vydávat první knihovnický časopis *Kirjastolehti*. Väinö Voionmaa⁴⁶ nedlouho poté navrhl, aby časopis vydávala samostatná knihovnická asociace, přičemž odkazoval na návrh K. J. Werkka z roku 1892. Ten již tehdy navrhoval vytvoření specializované knihovnické organizace. V létě roku 1908 posléze vzniká Unie knihovníků Finska, která se poté v roce 1910 přejmenovala na *Finskou knihovnickou asociaci*.⁴⁷ Okamžikem jejího vzniku však zavládlo mezi oběma organizacemi napětí, které vyvrcholilo v roce 1916. Došlo tehdy k paradoxní situaci, kdy se časopis *Kirjastolehti* vydával dvakrát. Jednou jako list Společnosti pro lidové vzdělání, podruhé jako list Knihovnické asociace. Bylo to především kvůli rozdílnému názoru na fungování státní administrativy a organizačního modelu knihoven. Zatímco Společnost pro lidové vzdělání stále neopustila myšlenku Knihovního výboru, tedy podporu hlavních knihoven, které se nadále budou starat o své pobočky, čímž by se naplnila i myšlenka sítě knihoven, Knihovnická asociace se zasazovala o tvrdé centrální řízení. Napětí částečně povolilo na začátku 20. let 19. století, kdy vznikla státem řízená administrativa knihoven. Ačkoli tento centrální model zahrnoval i některé návrhy Společnosti pro lidové vzdělání, Knihovnická asociace si upevnila svoji pozici a dodnes se podílí na fungování finského knihovnictví.⁴⁸

1.3. Knihovny mezi válkami

Za občanské války v roce 1918 byla zničena většina knihoven. Zejména na venkově přestaly prakticky existovat. Dalším problémem byl nedostatek peněz pro jejich obnovu. K obratu došlo až v průběhu dvacátých let 20. století, kdy se začaly kupovat nové knihy a knihovníci měli možnost navštěvovat kurzy. Ve většině knihoven došlo k rekatologizaci. Knihy, které čtenáře nezaujaly, putovaly do archivů.

⁴⁶ Nástupce A. A. Granfelta ve funkci tajemníka Společnosti pro lidové vzdělání

⁴⁷ Finsky Suomen Kirjastoseura

⁴⁸ VATANEN, Pirjo. From the Society of Estates to a Society of Citizens : Finnish Public Libraries Become American.

Nový stát se rychle z válečného marastu zotavoval, a i když stále chyběly pro knihovny finanční prostředky, města se snažila jejich existenci zachovat, ba dokonce je rozvíjet. Například vnitrozemské město Lempäälä dokonce začalo uvažovat o samostatné budově pro knihovnu.

V centralizovaném modelu vznikly v roce 1921 pod *Ministerstvem školství*⁴⁹ dvě instituce: *Státní knihovnický úřad*⁵⁰ a *Státní knihovnická komise*⁵¹, které dohlížely zejména na rozvoj knihoven a jejich financování. Svou činnost zahájilo také pět knihovnických inspektorů, kteří cestovali po celé zemi a kontrolovali, zda jsou finanční sumy (byť v této době nevelké) vhodně využívány. Detailní cestovní zprávy, které prozrazují řadu informací o knihovnách v mladé republice, jsou dnes dostupné v Národním archivu Finska.⁵²

Pojmenování knihoven se řešilo ještě před vznikem prvního zákona o knihovnách v roce 1928. Termín *veřejná knihovna*⁵³ ještě nebyl zažitý, a proto se stále využívaly termíny *lidová knihovna* nebo *občanská knihovna*.⁵⁴ Knihovnická asociace a další autority však byly pro zrušení těchto označení, protože podle nich odkazovala k nižším třídám. Právě první zákon o knihovnách však i nadále nesl označení *zákon o lidových knihovnách*.⁵⁵

Ještě před jeho schválením parlamentem se shromáždily statistiky o tehdejším stavu finských knihoven. V potaz se přitom braly takové, které měly minimálně 20 výpůjček ročně. V roce 1928 tak existovalo ve Finsku 1705 knihoven v 55 městech. 62 % jich vlastnila města, zbytek různé organizace. Polovina knihoven dostávala státní podporu. Knihovny byly většinou malé, 40 procent jich mělo fond menší než 200 svazků.⁵⁶

⁴⁹ Opetusministeriö

⁵⁰ Finsky Valtion kirjastotoimisto

⁵¹ Finsky Valtion kirjastotoimikunta

⁵² ESKOLA, Eija. Finnish Public Libraries between the World Wars In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 73-85. ISBN 951-44-5171-6.

⁵³ Finsky Yleinen kirjasto

⁵⁴ Finsky Kansalaiskirjasto

⁵⁵ Finsky Kirjastolaki 1928 nebo Suomen ensimmäinen kirjastolaki

⁵⁶ ESKOLA, Eija. Finnish Public Libraries between the World Wars

1.3.1 První zákon o knihovnách

Důsledkem vlivu Ruska nebylo možné až do občanské války uvažovat o státní podpoře knihoven. Prvním náznakem státních dotací se staly granty pro knihovny schválené parlamentem v roce 1921. O sedm let později vešel v platnost první finský *zákon o knihovnách*. Především díky němu se začaly rozvíjet nové knihovny.⁵⁷

Zákon se zaměřoval na:

- finanční podporu knihoven zejména ve venkovských oblastech⁵⁸
- knihovnu jako základní služba města
- využití knihovny bez poplatku

Účinnost zákona byla velmi citelná. Pokud se v roce 1929 nacházelo v městských knihovnách 1,2 milionu knih, pak o deset let později jich bylo o milion víc. Ohromný pokrok lze sledovat i v počtu výpůjček. V roce 1929 2,6 milionu, a v roce 1939 už přes pět milionů.⁵⁹

Po nabytí účinnosti zákona se začaly hromadit přihlášky knihoven o podporu a ještě v roce 1928 bylo jasné, že nelze vyhovět všem. Situace se zlepšila až v roce 1931, kdy bylo na podporu knihoven vyhrazeno 2,8 milionu marek z původních 1,3 milionu marek. V roce 1936 už to bylo 3,7 milionu marek. V prvních letech po zavedení zákona byly některé knihovny nucené požádat banky o půjčku, aby mohly rozšiřovat svůj fond.

⁵⁷ WIEGAND, Wayne A., DAVIS, Donald G. *Encyclopedia of Library History*. New York: Garland Publishing, 1994, 707 s. ISBN 0824057872.

⁵⁸ Stát platil 50 % výdajů na provoz a nákup nových knih. Maximálně se však jednalo o 30 tisíc finských marek.

⁵⁹ ESKOLA, Eija. *Finnish Public Libraries between the World Wars*

1.3.2 Vztah městských knihoven a nemocnic

Mimo městské knihovny se pozornost soustředila i na vznik knihoven v nemocnicích. Zejména se tak dělo ve třicátých letech 20. století. Jejich organizaci a fungování zajišťovaly různé organizace třemi způsoby: ⁶⁰

- Finské knihovnické autority se snažily iniciovat knihovny v nemocnicích jako rozšíření působnosti městských knihoven.
- Zejména díky aktivitě Mezinárodní federace asociací knihoven (IFLA) začaly na konci 30. let 20. století poskytovat knihovnické služby sestry v nemocnici Mezinárodního červeného kříže v Helsinkách
- *Asociace vojenských domovů*,⁶¹ ve kterých působily především ženy, zajišťovaly funkční knihovny pro brance a veterány.

Sbírky knih se objevují nemocnicemi finských nemocnicích během 30. let. Vznikaly především z exemplářů, které v nemocnici zanechali odcházející pacienti a dále také z darů. Finsko se inspirovalo především z aktivit Velké Británie, která již během 1. světové války vynakládala na vznik knihoven v nemocnicích značné úsilí. Později se však finské autority rozhodly aplikovat model Dánska a Švédska. Totiž pověřit tímto nadmíru těžkým úkolem městské knihovny. Problémy však na sebe nenechaly dlouho čekat. Obce se potýkaly především s nedostatkem financí pro zakomponování nemocničních knihoven do systému městských poboček a na druhé straně tu existoval problém legislativní. Knihovnický zákon z roku 1928 v sobě vůbec nezahrnoval problematiku knihoven při nemocnicích. V roce 1938 se naplno do hry vložila Knihovnická asociace, která vedle řady seminářů, vztahující se k tématice knihoven v nemocnicích, rozeslala po jednotlivých městech a zastupujících úřadech oběžník, ve kterém apelovala na obrovský význam existence sbírek v nemocničních zařízeních. V časopise *Kirjastolehti* vyšel v roce

⁶⁰ MÄKINEN, Ilkka Libraries and Reading in Finnish Military Hospitals during the Second World War. *Library Trends*. 2007, roč. 55, č. 3, s. 536-550. ISSN 0024-2594.

⁶¹ Finsky Sotilaskotiyhdistys

1934 také článek o principech vedení nemocničních knihoven⁶² a o pět let později o nemocničních knihovnách jako aktivitě finských městských knihoven.⁶³

1.3.2.1. Zdravotní sestry jako knihovnice

Uvedení profesionálních knihovnických služeb do nemocnic, jak vyplývá z vývoje před 2. světovou válkou, bylo velmi pomalé a obtížné. Nicméně už ve 20. letech minulého století se do činnosti knihoven zapojilo několik finských zdravotních sester, které absolvovaly zdravotnické vzdělání ve Spojeném království v rámci výměnných pobytů. Tamější kurzy tehdy obsahovaly i širší sociální pohled na lidské zdraví. A četba byla považována za jeden z nástrojů sociálního kontextu v léčbě. Jak v čase, kdy se pacient v nemocnici léčil, tak i v době, kdy již trávil svůj čas doma. Mnoho Finek, které pocházely z vyšší švédské třídy a uměly několik světových jazyků, si na tuto formu výuky rychle zvyklo. Napomohl tomu zejména Finský červený kříž v čele s Marshalem Mannerheimem coby známým anglofilem. Pod jeho záštitou byla v roce 1932 založena v Helsinkách nemocnice. Už v původních plánech se s ní počítalo zejména pro období války.

Oficiálně první finskou dobrovolnou knihovnicí v nemocnici na plný úvazek se stala v roce 1937 Else Branders,⁶⁴ která pojala svou novou roli opravdu vážně. Nejenom že dokázala sama sestrojít speciální vozík pro převoz knih na chodbách helsinské nemocnice, ale také zajišťovala v součinnosti s městskou knihovnou v Helsinkách cirkulaci výpůjček. Paradoxně ani po válce se nestala profesionální knihovnicí, přičemž odmítla jít do jakékoli městské knihovny pracovat. Jako dobrovolnice působila do svých osmdesáti let. V knihovnické sféře se i přesto stala pojmem a za svou kariéru dosáhla mnohých uznání. Zasloužila se především o rozvoj a autonomii nemocničních knihoven na městských knihovnách. Publikovala řadu podnětných článků v časopisech.

⁶² NOHRSTROM, Kyllikki. Sairaaloiden kirjastot [Knihovny v nemocnicích]. *Kansanvalistus ja Kirjastolehti*. 1934, roč. 14, 100-109.

⁶³ NOHRSTROM, Kyllikki. Sairaalakirjastoty kunnallisen kirjaston toimintamuotona [Práce nemocničních knihoven jako aktivita knihoven městských]. *Kansanvalistus ja Kirjastokhti*. 1939, roč 19, 181-184.

⁶⁴ MÄKINEN, Ilkka Libraries and Reading in Finnish Military Hospitals during the Second World War.

1.3.2.2 Aktivity ve vojenských domovech

Knihovny ve vojenských domovech neměly s městskými knihovnami přímou souvislost. Vojenské domy začaly ve Finsku vznikat v roce 1918, tedy v době občanské války. Knihovnické služby vedle dalších služeb jako vaření, praní a uklízení zde zajišťovaly dobrovolnice z Asociace vojenských domovů. Žádné z těchto knihoven nebyly součástí veřejných knihoven a ani nevykazovaly statistické informace Státnímu knihovnickému úřadu. Nicméně se spolupodílely na chodu knihoven v nemocnicích v době válečného stavu.

1.4 Finské knihovny během 2. světové války

Finsko se stalo během 2. světové války cílem Stalina, který chtěl pro Sovětský svaz některá finská území, což vyústilo v přerušované válečné konflikty. *Zimní válka* mezi Finskem a SSSR začala 30. listopadu 1939 a skončila v březnu následujícího roku mírovou smlouvou podepsanou v Moskvě. Ačkoli byl značný nepoměr sil ve prospěch Sovětského svazu, Finsko se dokázalo jeho náporu ubránit, byť za cenu ztráty Karelské šíje, Rybářského poloostrova a Ladožské Karélie. Na straně Finska padlo přes 26 tisíc osob, na straně SSSR o sto tisíc více.⁶⁵

V letech 1941–1944 proběhla *pokračovací válka*, kdy Finsko chtělo dobýt postoupená území zpět. Tato válka byla nejen velmi zdoluhavá, ale i krvavější. Finové se spojili proti SSSR s nacistickým Německem. Konflikt skončil příměřím v roce 1944, které bylo potvrzeno Pařížskou mírovou smlouvou v roce 1947. Na straně Finska zemřelo přes 50 tisíc vojáků, SSSR přišel o 250 tisíc příslušníků armády.

V *laponské válce* válčili Finové v letech 1944–1945 naopak proti nacistům. Příčinou konfliktu byl požadavek Stalina, který po Fincech vedle demobilizace armády na předválečný stav chtěl, aby od uzavření příměří do jednoho měsíce vyhnali Němce ze svého území. Finsko nemělo jinou možnost, protože německá přítomnost na jeho území by byla pro Stalina legitimním důvodem k obsazení dalšího finského území. Finové chtěli

⁶⁵ JUTIKKALA, Eino. PIRINEN, Kauko. *Dějiny Finska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny. 2001, 408 s. Z finštiny přeložila Lenka Fárová. ISBN 80-7106-406-8.

s Němci záležitost vyřešit předstíraným bojem, při kterém by se nacisté stáhli na území Norska. Nicméně tato „mírová válka“ byla narušena řadou konfliktů a následně pohřbena Hitlerem, které mu byla taktika ústupu proti srsti a nařídil *taktiku spálené země*.⁶⁶

Bylo zajímavé sledovat, jak se v koncepci „válečných knihoven“ mísí praktiky z doby míru a zároveň války. Situace by se dala vystihnout následovně: Profesionální knihovníci, zejména z městských knihoven, se stali dobrovolníky, zatímco dobrovolníci z řad široké veřejnosti se stali profesionálními knihovníky.

Zimní válka byla krátká, ale za to nemilosrdná a intenzivní. Nemělo smysl dopravovat knihy do zákopů či za frontu. Během tuhých bojů mezi Fíny a Sověty nebyl na čtení čas. Výjimkou ale byly knihovny v nemocnicích. Například zhruba měsíc po vypuknutí válečného konfliktu v lednu 1940 začali knihovníci z městské knihovny v Turku donášet knihy do místní vojenské nemocnice. Jejich činnost byla dobrovolná a vykonávali ji především poté, co jim skončila služba. Podobný případ lze sledovat v Joensuu, kde dánští dobrovolníci provozovali malou knihovnu při ambulanci.⁶⁷

Důležitou podporou knihovnictví za války se stala organizace *Maan Turva*, která pořádala národní sbírky pro válečný program. Mimo jiné se také ve velkém množství shromažďovaly knihy. Ty však našly využití především v pokračovací válce, která trvala dva a půl roku.

Po zimní válce dostalo knihovnictví velkou ránu. Finsko ztratilo postoupením některých území velké množství knihoven včetně nové knihovny ve Viipurii, která vznikla na základě návrhu architekta Alvara Alto. Bylo však třeba nejprve zajistit asi 400 tisícům lidem nové domovy a až pak vytvořit nové knihovny. Knihovna Viipurii se během pokračovací války dostala znovu do rukou Finů, aby se po jejím skončení zase vrátila zpět k Sovětům. Během války budova knihovny nebyla zničena, nicméně paradoxně dnes přispívají Rusům na její obnovu mezinárodní organizace.

Knihovnická asociace po Moskevském míru vyvolala kampaň, ve které vyzývala k celonárodní sbírce knih pro válkou postižené oblasti. Zvláště pro ty, kde se rapidně

⁶⁶ Vojenská taktika, která se používá zejména při ústupu, znamená totální zničení všeho užitečného.

⁶⁷ MÄKINEN, Ilkka Libraries and Reading in Finnish Military Hospitals during the Second World War.

zvýšila hustota obyvatelstva. Smělé plány však nevydržely dlouho, neboť Finsko se v roce 1941 dostalo do války opět proti Sovětům, posléze naopak proti nacistickému Německu. Jednalo se však většinou o zákopovou válku, při které překvapivě zbývalo hodně času na četbu. Na frontách a mezi zákopy začaly cirkulovat speciální boxy s knihami. V nemocnicích se stále častěji objevovali profesionální knihovníci, neboť většina knihoven byla během pokračovací války zavřená nebo zničená po náletech. Z větších knihoven si uchovaly činnost jen ty v Helsinkách a Tampere. Velmi odvážným činem potom byla evakuace knihovny ve městě Hanko, které bylo od Moskevského míru v rukou Sovětů. Celá knihovna se přesunula do Vaasa.⁶⁸

Po válce, která skončila oficiálně až *Pařížským mírem* v roce 1947, se Finsko dostalo do nezáviděné pozice. 12 % procent území ve finále připadlo Sovětskému svazu. Jen v oblasti Karélie to čítalo 349 knihoven. Dalších asi padesát knihoven v oblasti Laponska a severovýchodu země zničili nacisté během laponské války.⁶⁹

1.4.1 Knihovny ve vojenských nemocnicích

Během prvních let války se ukázalo, že knihovny jsou v prostředí vojenských nemocnic nadmíru dobrým nápadem. Na příkladu Helsinek a Tampere lze vidět velkou oblibu čtení mezi zraněnými.⁷⁰ Udávaná čísla však mohla být zkreslující. V nemocnicích byli ranění vojáci umístěni do pokojů po deseti, přičemž distribuci knih zajišťoval většinou pouze jeden dobrovolný knihovník. Ten často neuhlídal půjčování knih mezi vojáky. Tedy v archu výpůjček mohl být uveden pouze jeden čtenář, přičemž knihu ale četlo několik dalších. Celkové číslo výpůjček na území války se dá jen rámcově odhadovat, protože statistiky se vedly jen v určitých nemocnicích.

Velmi zajímavým tématem knihovnických diskusí se stal přístup práce profesionálního knihovníka jako dobrovolníka v nemocnici v souběhu s výběrem knih pro vojáky. Podle finského knihovědce Ilkky Mäkinena nebrali knihovníci služby v nemocnicích na lehkou váhu. Jejich postoj se dá označit za morální, vlastenecký, někdy až idealistický. Situaci

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ ESKOLA, Eija. Finnish Public Libraries between the World Wars.

⁷⁰ V roce 1941 se v tamperských vojenských nemocnicích půjčilo zhruba 7.100 knih, o rok později asi 9.400. V Helsinkách, kde existovalo na osmnáct nemocnic pro raněné vojáky, bylo číslo samozřejmě větší. Například v roce 1942 se vypůjčilo přes 51.000 knih, v roce 1943 o deset tisíc více.

vystihuje článek anonymního autora v časopise Kirjastolehti z roku 1940, který v něm kritizuje pořádání sbírek knih pro nemocnice. Vojákům se prý do ruky dostává nehodnotná literatura, jako jsou detektivky nebo příběhy o Tarzanovi. Podle názoru autora by zranění vojáci měli dostávat knihy s náboženskou a vlasteneckou tematikou.⁷¹ Někteří knihovníci začali knihy hodnotit a pro pacienty vybírat, za což si později vysloužili kritiku.

Knihovníci se museli rovněž vypořádat s faktem, že vojáci většinou byli poněkud nestandardní čtenáři. Vyplývá to ze zprávy, která se dochovala z doby zimní války, kdy nejmenovaný knihovník emotivně popsal svou práci s raněnými. Podle jeho výpovědi musel přistupovat k práci zcela odlišným způsobem než v klasické knihovně. Bylo to dáno nejen tím, že kniha v porovnání se zážitky na pokraji smrti neznamenal na počátku léčení vojáků zhora nic, ale i faktem, že většina z nich nečetla knihu od opuštění školy, navíc pravděpodobně nikdy nenavštívili knihovnu. Cílem bylo alespoň inspirovat vojáky ke čtení. A k tomu právě sloužila literatura nižší úrovně. Nabízí se tedy otázka, zda to nebyla válka, která přinutila především muže mnohdy jen se základním vzděláním začít číst pravidelně.⁷²

Ačkoli původně Knihovnická asociace a Státní knihovnický úřad chtěly provoz nemocničních knihoven připojit k městským knihovnám, příliš pro to neudělaly. Paradoxně po skončení zimní války Knihovnická asociace došla k závěru, že během válečného konfliktu knihovny v nemocnicích v mnoha městech vznikly automaticky. Propojení s městskými knihovnami přitom odsunula na pozdější dobu.

V roce 1943 však došlo ke dvěma významným setkáním knihovníků. V listopadu se sešli ředitelé dvaceti městských knihoven se zástupci Státního knihovnického úřadu, na němž

⁷¹ MÄKINEN, Ilkka Libraries and Reading in Finnish Military Hospitals during the Second World War.

⁷² Podle Mäkinena však byla komunikace mezi vojáky a knihovníky velmi jednoduchá. Vojáci totiž neoplývali schopností mluvit o svých čtenářských potřebách, nevěděli, co se jim líbí a ani to, co je knižně dostupné. Rozhovor se tak omezil na jednoduchou větu: „Přineste mi něco hezké (nebo vzrušujícího).“ Na druhé straně to však byl i vzdělávací proces pro knihovníky, kteří byli zvyklí na sečtělé osoby. Muži v nemocnicích jim z počátku nevěřili, což bylo dáno jejich autoritativním stylem, s nímž jim radili, co číst a proč. Vojáci si tak spíše doporučovali knihy mezi sebou. Z diplomové práce Kerttu Koskenheima z roku 1946 vyplývá, že v nemocničních pokojích docházelo mnohdy k bizarním situacím, kdy celý pokoj četl pohádky a chtěl jich stále více.

přednesl odvážnou vizi Mauno Kanninen.⁷³ Navrhl integraci systému městských knihoven spolu s nemocnicemi, domovy pro seniory, mateřskými školami a hasičskými brigádami. Financování takového projektu by podle něj přitom šlo z rozpočtů měst. Druhého setkání, jež se uskutečnilo v prosinci, se zúčastnilo na 80 knihovníků, většinou z vojenských nemocnic. Hlavním bodem programu byl projev ředitelky Státního knihovnického úřadu Helle Cannellini, který se týkal čtenářských potřeb v nemocnicích, ale také samotného provozu knihoven: *„Je zvláštní, že tato otázka přichází právě uprostřed války. Dalo by se tvrdit, že zde existuje mnoho dalších věcí, které musí být zanedbány v zájmu přednějších cílů. Nicméně faktem je, že problematika knihovnictví v nemocnicích se stala akutní a byla to válka, která napomohla tomu, aby se věci vyvíjely příznivým směrem. Před první světovou válkou byly knihovny sotva v nějaké nemocnici, nicméně během ní a po jejím skončení se zaváděly v mnoha evropských zemích. Dokonce v naší zemi je nyní o mnoho více knihoven v nemocnicích, než v dobách míru. Rozvinutí knihovnické práce je však omezeno na válkou poznamenané pacienty a invalidy, nicméně to neznamena její nižší hodnotu. Vysvětlení pro takový rozjezd knihoven lze spatřit v lidských sympatiích k našim krajanům, kteří skončili v nemocnicích jako oběti války, přičemž pro nás trpěli. Na druhé straně civilní pacienti⁷⁴ zde budou pořád, navzdory tomu, že je nyní málo lidí, kteří jim pomohou, i když přiměřeně. Ale i když je knihovnická práce v období války pouze dočasná, má nepochybně svůj význam a její vhodné formy mohou být využity v normální době. Zároveň s tím, s poukazem na jejich hodnotu a význam je připraven základ pro systematické a pravidelné aktivity v nemocnicích. V budoucnosti se ukáže, že takovouto práci nemůže vykonávat dobrovolná pracovní síla s občasnými dary, ale že jsou nutné investice státních úřadů. Zdá se, že je vhodná doba, kdy se s těmito formami knihoven experimentuje více než kdykoli předtím, abychom společně jednali a přemýšleli o otázkách týkajících se budoucnosti.⁷⁵*

Po válce se spojily jak myšlenky Helle Cannellini, tak i Mauna Kanninena. V lednu roku 1945 byla slavnostně otevřena první civilní knihovna v nemocnici Kivelä v Helsinkách,

⁷³ Byl také jeden z autorů knihovnické příručky pro nemocnice a ředitel jedné z pobočky Helsinské městské knihovny.

⁷⁴ Zde jsou myšleni pacienti, kteří se zranili jinak než ve válce.

⁷⁵ MÄKINEN, Ilkka Libraries and Reading in Finnish Military Hospitals during the Second World War.

kteřá spadala do kompetence Helsinské městské knihovny. Stalo se tak po diskuzích Kanninena a vrchní sestry nemocnice⁷⁶ a následném schválení radou města.

1.4.2 Sovětská cenzura

Finsko se do roku 1947 nacházelo v těžké zahraničněpolitické pozici. Na jedné straně v zemi působili Spojenci a na straně druhé Sověti. Knihovny pocit'ovaly sovětský vliv zejména prostřednictvím zásahů *Kontrolní komise*,⁷⁷ která vehementně zasahovala do výběru knihovních fondů. Mimo knihovny dopadla cenzura také na knihkupectví.⁷⁸ Těm Sověti zaslali dva katalogy seznamu knih, které musely být odstraněny z prodeje. Pro knihovny se žádné katalogy nevydávaly, a proto se v každé knihovně počet odstraněných knih různil. Podle dostupných statistik z regálů 403 knihoven zmizelo 1.700 titulů, resp. 30.000 knih. U malých knihoven se jednalo o desítky knih, ve větších potom už o stovky.

Většinou se jednalo o politicky zabarvený výběr. Zakázány byly především knihy podporující pravé křídlo, národní nacionalismus⁷⁹, ale i díla o ruské historii před Velkou říjnovou revolucí. Mezi zakázanými autory se objevil i Mika Waltari.

Díla, která byla vydána v letech 1944–1946, se cenzurovala principem zvaném *spetskhran*, kdy se v knihovnách vytvářely speciální sbírky protisovětské literatury, do níž měly přístup pouze oprávněné osoby. V sovětských knihovnách byl tento systém tehdy známý už zhruba dvacet let.⁸⁰ Zapovězené knihy se zařadily oficiálně zpět do fondů v roce 1958. Do této doby byly dostupné zejména pro vědecké účely. Po jejich znovuzpřístupnění však nebyly příliš žádané z důvodu jejich zastaralosti a nového politického ovzduší.

⁷⁶ Mäkinen uvádí pouze její příjmení s iniciálou křestního jména – H. Ahlbäck.

⁷⁷ Finsky Valvontakomissio

⁷⁸ EKHOLM, Kai. Political Censorship in Finnish Libraries from 1944 to 1946. *Library & Culture*. 2001, vol. 36, no. 1, s. 51-57. ISSN 0894-8631.

⁷⁹ V celém Finsku bylo odstraněno 292 kusů Hitlerova díla *Mein Kampf*.

⁸⁰ EKHOLM, Kai. Political Censorship in Finnish Libraries from 1944 to 1946.

1.5 Cesta k druhému zákonu o knihovnách

Ještě za vlivu Sovětského svazu se hned v roce 1945 začaly finské knihovny obnovovat. Státní knihovnický úřad apeloval na ministerstvo školství, aby byl přepracován knihovní zákon, který vykazoval nedostatky.⁸¹

Hlavní body reportu k novému zákonu se týkaly těchto návrhů⁸²:

- Navýšení státních příspěvků.
- Model veřejných městských knihoven jako centralizovaná síť v čele s Národní radou pro školy. Výbor předpokládal, že celá centrální administrativa zůstane pod její správou.
- Do provincií se vrátí kontrolní inspektoři, kteří budou dohlížet na využívání státních příspěvků. Jejich počet bylo navrženo zvýšit na jedenáct. Dohlíželi by přitom i na školní knihovny.
- Povinnost města provozovat knihovnu. I když bylo ve válce mnoho knihoven zničeno, po roce 1945 tu bylo jen asi deset měst, která neměla knihovnu. Záměrem tohoto návrhu však bylo spíše účinné propojení městských a školních knihoven.

1.6 Éra rapidního rozvoje finských knihoven

Nový knihovní zákon vešel v platnost v roce 1961 a týkal se hlavně financování knihoven a jeho kontroly. Zákon z roku 1928 určoval maximální výši státních příspěvků hranicí

⁸¹ Diskuse o novém zákonu začaly již v průběhu třicátých let, nicméně tyto snahy přerušila válka

⁸² JÄRVELIN, Ilmi. 1950's : the Decade of Wait or the Decade of Progress After All. In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 103-113. ISBN 951-44-5171-6.

150 tisíc marek za rok⁸³, přičemž však pro rozvoj knihoven byla tato částka směšná.⁸⁴ Nový zákon tuto hranici zrušil a knihovny začaly dostávat stejnou podporu jako základní školy. Myslelo se však především na knihovny ve venkovských oblastech. Ty od státu měly pokryté až dvě třetiny výdajů, městské knihovny dostávaly jednu třetinu. Speciální příspěvky byly určeny pro knihovny v nemocnicích, které obdržely až 90 procent výdajů. Od těchto příspěvků se oddělovaly finance určené na rekonstrukci a stavbu nových knihoven. Podporu dostal i dlouho očekávaný model regionálních centrálních knihoven.⁸⁵ Historicky první se stala regionální centrální knihovnou Městská knihovna v Joensuu.⁸⁶ Zvláštní postavení získala v roce 1981 Helsinská městská knihovna, která se stala Národní centrální veřejnou knihovnou.

1.6.1 Vzdělávání knihovníků

S růstem knihoven se zvyšovaly požadavky na knihovnickou profesi. Několikadenní kurzy se ukázaly jako nedostatečné. Už po válce vznikl dvousemestrální kurz knihovnictví při Univerzitě sociálních věd v Helsinkách, která se posléze přesunula do Tampere a přeměnila se v Univerzitu Tampere. V roce 1971 zde vznikl akreditovaný obor *knihovny a informační věda*.⁸⁷ Další poté vznikly při Akademii Åbo⁸⁸ v Turku a Univerzitě v Oulu.

Rozvoj vzdělávání knihovníků ve Finsku se lišil od jeho skandinávských sousedů, kde se knihovnické školy separovaly od výzkumu. Vyučovaly se předměty nutné pro vykonávání praxe knihovníka jako literatura, administrativa knihoven apod. Ve Finsku se model opíral právě o nové metody a výzkum. Vedle tradiční výuky se knihovníci zabývali rešeršními strategiemi nebo později informačním managementem.

⁸³ Tato částka byla určena pro hlavní městskou knihovnu a její pobočky. Mäkinen propočítal, že tento obnos je ekvivalentní k 2970 eur. V přepočtu to znamená zhruba 77 tisíc korun.

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ MÄKINEN, Ilkkai. Golden Age of Finnish Public Libraries: institutional, Structural and Ideological Background since the 1960's. In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 116-152. ISBN 951-44-5171-6.

⁸⁶ Město v provincii Severní Karélie na východě Finska

⁸⁷ Dnes Informační studia

⁸⁸ Sem byla přesunuta výuka knihovnictví také z Helsinek, nicméně pro švédsky mluvící populaci.

1.7. Automatizace knihoven

Automatizované knihovnické systémy se ve Finsku objevily už v 60. letech minulého století, kdy v Městské knihovně v Helsinkách byl aplikován systém dřevných štítků.

V 70. letech potom nastal v automatizaci chaos, který skončil až v roce 1979. Stát totiž selhal v odpovědnosti za vývoj v oblasti automatizovaných systémů a zejména velké knihovny si tak dělaly v podstatě, co uznaly za vhodné. Systémy se vyvíjely zejména ve dvou oblastech, v helsinském regionu a v Oulu. První automatizovaná knihovna byla představena 31. července 1978 v Laajasalo. V Oulu začal vývoj automatizovaného výpůjčního systému v roce 1975 a databázového systému o rok později. Automatizované systémy byly implementovány v roce 1978. Zde se také objevil první katalogizační experiment ve formátu Finmarc.

Výsledek však nebyl příliš pozitivní. Potřeba automatizace bez organizace způsobila v mnoha knihovnách vznik nekompatibilních systémů, které sice uměly zpracovávat data, nicméně nedokázaly spolupracovat a zpět vyhledávat informace.

Tento vývoj nezachránil ani vznik Komise pro výpočetní technologie ve veřejných knihovnách v roce 1975, která publikovala několik zpráv, v nichž jednoznačně doporučovala komplexní zavedení automatizovaných systémů do knihoven. Důraz přitom kladla spíše na vývoj akvizičních a katalogizačních systémů než na výpůjční systém.⁸⁹

Organizace se do vývoje automatizovaných systémů dostala až v roce 1979, kdy vznikla další specializovaná komise, která měla určit výši nákladů na vznik automatizovaných katalogizačních systémů a možnost připojení databází a dále navrhnout systém katalogizačních prací v knihovnách.

Nyní se už jednalo o skutečný pokrok. Komise doporučila, aby každá knihovna měla jednu katalogizační jednotku – katalogizační centrum, které bude moci být součástí katalogizačního centra Národní knihovny, až se přejde do systému on-line.⁹⁰ Vystal

⁸⁹ SAARTI, Jarmo. Libraries Without Walls : information Technology in Finnish Public Libraries from the 1970s to the 1990s. In *Library History*. London : Library History Group of the Library Association, 2006. s. 33-43, vol. 22, no. 1. ISSN 0024-2306.

⁹⁰ SAARTI, Jarmo. Libraries Without Walls.

však problém, jak zapojit do tohoto systému výpůjční systém, což platilo zejména pro velké knihovny.

1.7.2 Automatizace se stává běžnou

V osmdesátých letech 20. století přichází viditelný pokrok ve vývoji automatizovaných knihovnických systémů, který jde ruku v ruce s boomem informačních technologií v celém světě. Poprvé se také objevuje termín *digital divide*⁹¹. Trend zavádění počítačových technologií do knihoven dokazuje i oficiální stanovisko na knihovnickém setkání v Bergenu:⁹² „*Knihovníci by měli poznat své role zprostředkovatelů informačních systémů.*“

Systémy se vyvíjely již pro on-line prostředí, což umožňovalo dosud nevídanou věc – monitoring výpůjček v reálném čase. Další fází byl vývoj integrovaných knihovnických systémů, které již zvládly spravovat všechny procesy v knihovně. Jejich silnou stránkou byla ve vývoji vysoká úroveň katalogizačního formátu včetně jeho implementace a propracované možnosti indexace. Diskutovat se začalo i o ochraně osobních dat vzhledem k tomu, že knihovníci začali shromažďovat údaje o návštěvnicích knihoven.

Postupně se vytvářely i knihovnické sítě. Na knihovnický systém regionální centrální knihovny se napojovaly jednotlivé městské knihovny. Příkladem může být například síť Outi v regionu Oulu.

1.8 Devadesátá léta 20. století – Krize i pokrok

Pro Finsko znamenal počátek 90. let těžkou zkoušku. Ekonomická recese způsobila v zemi totální kolaps a nejvyšší míru nezaměstnanosti v historii – 20 procent. Vláda začala s nepříliš oblíbenými reformami, které mimo jiné zahrnovaly krácení výdajů, aby byla schopna splnit své závazky. Krize se dotkla i knihoven, kdy se o pětinu snížily

⁹¹ Digitální propast

⁹² Tamtéž

výdaje na akvizici a v letech 1991 až 1998 se o devět procent snížil počet zaměstnanců knihoven na 4193.^{93 94}

Pro knihovny však také znamenal nebezpečí nový systém státních dotací, který dával ještě větší autonomii městům v rozdělování financí. Pokud do této doby vždy knihovny měly přesně vyčleněné peníze, pak na začátku 90. let minulého století už tomu tak nebylo. Města dostala právo určovat, kolik knihovna dostane. Ačkoli určitá částka podle zákona plynula od státu, města vždy měla hlavní podíl na financování. Situace došla tak daleko, že zejména střední třída podpořila knihovny výstražnými a protestními stávkami.⁹⁵

1.8.2 Nový zákon z roku 1998

V době technologického boomu a nástupu informační společnosti byl ve Finsku schválen nový knihovnický zákon,⁹⁶ který přes krácení státních dotací zlepšil pozici knihoven.⁹⁷

Klíčové body zákona:

- Podpora vývoje virtuální sítě knihoven
- Města mohou zřizovat knihovny nezávisle nebo ve spolupráci s dalšími městy
- Veřejné knihovny musí spolupracovat s ostatními typy knihoven, jako školní či vědecké knihovny
- Knihovnické služby musí zajišťovat kvalifikovaný personál
- Města obdrží dotace pro rozvoj knihoven a pro stavbu a renovaci knihoven

⁹³ MÄKINEN, Ilkka. Golden Age of Finnish Public Libraries : institutional, Structural and Ideological Background since the 1960's.

⁹⁴ Do knihoven však paradoxně začalo chodit více lidí. Již v roce 1994 překročila hranice výpůjček 20 na osobu za rok. Podle Mäkinena však nezaměstnaní lidé chodili do knihovny i z toho důvodu, že zde alespoň na okamžik zapomněli na tíživé okolnosti ekonomické krize.

⁹⁵ MÄKINEN, Ilkka. Golden Age of Finnish Public Libraries : institutional, Structural and Ideological Background since the 1960's

⁹⁶ Finsky Kirjastolaki 1998

⁹⁷ Viz Příloha č. 4 a č. 5

1.8.3 Informační technologie v knihovnách

Internet se v devadesátých letech 20. století dostal do finských městských knihoven i přes finanční těžkosti. Velké knihovny měly během krátké doby otevřené brány do celého světa. Například přístup do Kongresové knihovny byl do této doby cosi nevídaného. E-mailová komunikace či Newsgroup se staly každodenním nástrojem knihovníků.

Podpora internetu v knihovnách ze strany státu byla vedle finanční podpory akvizice zcela na jiné úrovni. V roce 1995 vláda vyhlásila počátek vývoje informační sítě, do které budou zapojeny všechny knihovnické instituce v zemi. Dalším krokem byla tučná finanční dotace pro zavedení internetového připojení do knihoven, která se pohybovala kolem milionu finských marek. Už v roce 1996 používala internet více než polovina veřejných knihoven.⁹⁸

S nástupem digitálních technologií se potom diskutovala otázka nových typů dokumentů v knihovnách. Stejně jako v 70. a 80. letech minulého století se řešilo zpřístupňování audiovizuálních dokumentů, v 90. letech to byly optické disky. Nové digitální dokumenty se kvůli ochraně duševního vlastnictví nemohly posuzovat podle dosavadních zákonů. Otázku vyřešila až novelizace autorského práva. Ke konci 90. let však přišel další problém spojený s možností stahování hudby na internetu – vznikla potřeba definovat knihovnu jako poskytovatele digitálního obsahu. Ta se prakticky řeší dodnes.

⁹⁸ Finsko se tímto krokem stalo po vstupu do EU jedním z vůdčích států v rozvoji informační politiky.

2 Služby finských veřejných knihoven

Skandinávské knihovny charakterizuje i přes krátký historický vývoj silná pozice ve společnosti. V každém ze států se jim dostává štědré finanční podpory a silné opory v zákoně, kterou oplácejí velmi propracovaným systémem služeb.

V rozvoji informační společnosti se v knihovnách zvyšuje poptávka po jiných typech dokumentů. V knihovnách lze dnes běžně najít elektronické knihy⁹⁹, regály s DVD disky či přístup k mnoha databázím. Tento fakt posunuje služby knihoven trochu dále, než je jen vypůjčení daného dokumentu. Návštěvníci se musí s těmito technologiemi naučit zacházet. Knihovny změnila za posledních dvacet výrazně svou tvář a jsou dnes téměř všechny plně automatizované¹⁰⁰ včetně poskytování internetového připojení. Tomuto trendu se podřizují i služby.

Současný model sítě finských knihoven:

⁹⁹ Například v Královské knihovně Dánska používají pro knihy speciální elektronické čtečky.

¹⁰⁰ Ve Finsku je podle ministerstva školství automatizovaných 99 procent knihoven. Automatizace nezasáhla pouze velmi malé pobočky knihoven, které mají otevřeno jen některé dny v týdnu pro velmi malý počet návštěvníků a pro jejich provoz není nutné tyto procesy zavádět. Podle statistiky (Příloha č. 2) by se tak jednalo zhruba až o 10 knihoven v zemi.

Síť finských knihoven tvoří tyto typy knihoven:¹⁰¹

Městské knihovny

Podle zákona dnes musí každé město zajistit přístup ke knihovnickým službám, a to i vesnicím, které jsou v jeho správě. V případě, že nelze zřídit knihovnu se tak děje pomocí mobilních knihoven nebo knihovní lodě.

Provincní knihovny

Podle zákona mají podporovat městské knihovny v rozvoji jejich informačních zdrojů a technologií a zároveň meziknihovní výpůjční službě. Rovněž jsou považovány za hlavní regionální informační centrum. Konají se v nich také semináře pro knihovníky.

Centrální knihovna v Helsinkách

Ústřední orgán městských knihoven, který podporuje celonárodní kooperaci knihoven, zajišťuje výpůjčky ze zahraničí a má funkci multikulturního střediska s vícejazyčným fondem. Knihovnu provozuje hlavní město Helsinky, nicméně dostává rovněž dotace od státu právě na činnost v rámci sítě knihoven.

Národní knihovna

Oficiálně se název Národní knihovna používá až od roku 2006, před tím to byla Knihovna Univerzity v Helsinkách. Spadá přímo pod Ministerstvo školství Finska. Výdaje dostává na svou činnost a na zvláštní projekty jako Národní elektronická knihovna FinElib.

Národní repozitář knihoven

Sídlí v Kuopiu a rovněž spadá přímo pod Ministerstvo školství Finska. Je určen pro všechny knihovny a to zejména pro uskladnění materiálu v jeho prostorách. Materiál může být posléze přesunut do jiné knihovny. Vznikl 1. března 1989.

¹⁰¹ Finsko. Opetusministeriö. *Finnish library network*. [online]. Kirsti Kekki. 1st edition. Helsinki : Opetusministeriö, 2007. 30 s. [cit. 2009-04-30]. Prezentace Ministerstva školství. Dostupný z WWW: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/hallinto/liitteet/Library_network.pdf>.

Knihovny pro zrakově postižené

Tyto instituce spadají pod Ministerstvo školství Finska a slouží především zrakově postiženým osobám. Jejich služby jsou bez poplatku.

Ostatní knihovny

Univerzity, výzkumné ústavy a podobné instituce provozují své knihovny na vlastní náklady. Nepodléhají žádnému zákonu, a proto si jejich provozovatel může určit, zda bude od uživatelů vybírat poplatek za užití knihovny.

2.1 Základní služby

Podle Zákona o knihovnách z roku 1998¹⁰² je cílem knihovnických a informačních služeb finských knihoven rovná podpora každého občana v jeho osobním rozvoji, ve zvyšování gramotnosti, kulturní činnosti, získávání znalostí a dovedností. Aktivity knihoven také přispívají k rozvoji virtuální sítě knihoven a jejich vzdělávacího a kulturního obsahu.

Hlavními funkcemi veřejných knihoven je potom získávání, organizace, hodnocení, archivace a poskytování dostupných materiálů široké veřejnosti. Děje se tak bez ohledu na formát a typ dokumentu.

Podle zákona je zřízení knihovnických a informačních služeb povinností města, které do svého rozpočtu pro knihovny dostává od státu dotace na provoz knihovny a zvláštní dotace na opravu, renovaci či stavbu knihoven a nákup pojízdných knihoven.¹⁰³ Městská rada určuje rozsah služeb a také výši rozpočtu.

Město může provozovat knihovnu a její služby nezávisle na ostatních knihovnách či v kooperaci s jinými městy, přičemž musí dbát na poskytování základních služeb, které jsou uvedeny v zákoně. V případě, že se jedná o oblast, ve které se mluví i jiným než finským jazykem, musí knihovna tento fakt brát v potaz vzhledem ke svým službám.¹⁰⁴

¹⁰² Finsko. Kirjastolaki vuodelta 1998

¹⁰³ Stát hradí 25 až 50 % těchto výdajů

¹⁰⁴ Jako příklad lze uvést město finské Hammarland, kde žije 9 5% švédsky mluvícího obyvatelstva

Základní služba – půjčování knih – musí knihovna poskytovat zdarma. Meziknihovní výpůjční službu (MVS), kterou koordinují Městská knihovna v Helsinkách a regionální městské knihovny, musí ostatním veřejným knihovnám poskytovat bez poplatku. Ostatní služby mohou být zpoplatněny. Zpravidla však knihovny nabízejí bez poplatku i referenční služby, vzdělávací kurzy nebo přístup na internet a do databází.

Prvním krokem, který musí zájemce o knihovní a informační služby udělat, je registrace. Při ní obdrží kartu, se kterou může využívat dostupné služby.

2.1.1 Fondy knihoven a akvizice

Městské knihovny ve Finsku zpřístupňují čtenářům sbírky *knih, hudebnin, zvukových nosičů, DVD, videokazet* a dalších dokumentů.¹⁰⁵

Tabulka č. 2 Statistické informace o sbírkách

Sbírky	Množství	
Sbírky (celkově)	40,507,654	100.00 %
Knihy a hudebniny	36,661,143	90.50 %
Knihy	35,793,236	88.36 %
Hudebniny	867,907	2.14 %
Vše mimo knihy a hudebniny (celkově)	3,846,511	9.50 %
Hudební nahrávky	2,138,532	5.28 %
Mluvené slovo	573,370	1.42 %
Videokazety	386,278	0.95 %
CD-ROM	96,296	0.24 %
DVD	375,460	0.93 %
Ostatní	276,575	0.68 %

Akviziční politika je určena množstvím financí, které na nákup knih uvolňuje město. Principy jsou však v celém Finsku stejné. Každá hlavní městská knihovna získává informace o výpůjčkách¹⁰⁶ z regionální městské knihovny¹⁰⁷. Z nich pak vyvozuje, jaké

¹⁰⁵ Finsko. [Opetusministeriö. Suomen yleisten kirjastojen tilastot.](http://tilastot.kirjastot.fi/?langId=en) [Finnish Public Libraries Statistics]. [online]. Helsinki : Opetusministeriö, c2006 [cit. 2009-04-25]. Text ve finštině a v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://tilastot.kirjastot.fi/?langId=en>>.

¹⁰⁶ Hlavním cílem je zjistit potřeby čtenáře a jejich možné přání.

¹⁰⁷ Popřípadě z centrální knihovny

dokumenty budou nakoupeny. Na rozmanitosti fondu se však mohou podílet také sami čtenáři. Například v regionální centrální knihovně v Espoo je na internetových stránkách speciální formulář, jímž může čtenář požádat o zařazení určitého titulu do fondu.^{108 109} Každá městská knihovna ovšem nemá akviziční oddělení, a proto jsou pro tento případ v knihovně určeni jeden až dva knihovníci.¹¹⁰ Do svých fondů mohou knihovníci rovněž přijímat dary, nicméně žádná z nich nemá právo povinného výtisku.¹¹¹

Následující statistika ukazuje celkový počet nakoupených dokumentů do finských veřejných knihoven:¹¹²

Tabulka č. 3 Statistické informace o akvizici

Akvize	Množství	
Akvize (celkově)	2,127,249	100.00 %
Knihy a hudebniny	1,793,805	84.33 %
Knihy	1,763,392	82.90 %
Hudebniny	30,413	1.43 %
Vše mimo knihy a hudebniny (celkově)	333,444	15.67 %
Hudební nahrávky	145,471	6.84 %
Mluvené slovo	49,929	2.35 %
Videokazety	1,446	0.07 %
CD-ROM	9,977	0.47 %
DVD	106,569	5.01 %
Ostatní	20,052	0.94 %
Periodika (celkově)	91,997	100.00 %
Noviny	10,165	11.05 %
Magazíny	81,832	88.95 %

¹⁰⁸ *Library - City of Espoo* [online]. Espoo : City of Espoo, c2006 [cit. 2009-04-25]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://english.espoo.fi/default.asp?path=32373;37337;45340;37077>>.

¹⁰⁹ Tento formulář se vyskytuje například i v Helsinské městské knihovny. Častým jevem je přitom na internetových stránkách univerzitních knihoven ve Finsku.

¹¹⁰ OJALA, Anneli. Osobní komunikace. E-mail ze dne 23.4. 2009.

¹¹¹ Národní knihovna Finska, dále univerzitní knihovny v městech Oulu, Jyväskylä, Åbo, Joensuu a Turku dostávají od vydavatelů všechny tištěné i on-line publikace, seriálové publikace, zvukové nahrávky, obrazový materiál, mapy, hudebniny, CD-ROM a oficiální publikace úřadů a organizací. Povinné jsou dvě kopie. Univerzitní knihovny dostávají pouze dokumenty relevantním k jejím oborům.

¹¹² Finsko. [Opetusministeriö](http://www.opetusministerio.fi). *Suomen yleisten kirjastojen tilastot*

2.1.2 Výpůjční služby

Během otevírací doby knihovny si čtenáři mohou vypůjčit různé druhy dokumentů. V mnoha knihovnách již přitom funguje automatické půjčování a vracení knih. Čtenář si vybere knihu v regálu, popřípadě si ji nechá vyhledat v archivu, a nemusí jít k vyřízení výpůjčky ke knihovníkovi, ale odebere se k výpůjčnímu samoobslužnému zařízení.¹¹³ To identifikuje dokument pomocí čárového kódu a připíše výpůjčku na účet čtenáře.¹¹⁴ Od této doby již běží výpůjční lhůta. V okamžiku, kdy čtenář knihu vrací, slouží k tomuto účelu zařízení pro odbavení dokumentů.¹¹⁵ Pokud je kniha vrácena v termínu, putuje ke knihovníkovi, v opačném případě je čtenář vyzván k zaplacení pokuty. Automatické půjčování a vracení dokumentů stále ještě nemají všechny finské knihovny, nicméně je tento trend rozšířený ve všech skandinávských státech.¹¹⁶ Výpůjčky se dají prodloužit telefonicky, e-mailem či přes webové rozhraní. Každá knihovna nabízí alespoň jednu z těchto možností. Většina knihoven má v současnosti dostupný katalog dokumentů přes webové rozhraní, kde si uživatelé mohou zjistit stav jednotky.

Knihovna si sama určuje délku výpůjční doby. Většinou se však jedná o 28 dní pro knižní jednotku, 14 dní pro DVD, CD-ROM či hudební nosič a 7 dní pro krátkodobé výpůjčky. Prezenční výtisky se většinou týkají dokumentů, které jsou v knihovně pro studijní účely nebo jsou hodnotné.

2.1.3 Meziknihovní výpůjční služba

Pokud čtenář nenajde v hlavní knihovně, popřípadě v její pobočce požadovaný dokument, realizuje se jeho získání pomocí MVS. Koordinátorem je přitom jedna z devatenácti regionálních městských knihoven nebo centrální knihovna v Helsinkách. Žádost o MVS lze podat standardní cestou u knihovníka na přepážce, u nějž objednatel vyplní příslušný formulář a podepíše. Lze však také zažádat o dokument on-line přes speciální formulář. V něm uvede mimo osobních a kontaktních údajů také detailně

¹¹³ Finsky Laina

¹¹⁴ V Česku tento systém nezafungoval, neboť čtenáři kódy vytrhávali. S těmito praktikami se setkávají knihovníci samozřejmě i ve Finsku avšak ve velmi malé míře.

¹¹⁵ Finsky Palautus

¹¹⁶ Osobní zkušenost z knihoven například v Göteborgu, Linköpingu, Stockholmu či Kodaně.

specifikovaný požadovaný dokument a knihovnu, kde bude vyzvednut. Určí rovněž, zda se může MVS uskutečnit pouze na území Finska, Skandinávie či celého světa.

Služba je mezi knihovnami zdarma, nicméně po uživateli mohou požadovat poplatek za uskutečnění. Celé fungování lze uvést na tomto případě: V knihovně v Inari požádá čtenář o knihu, která je dostupná pouze v centrální knihovně v Helsinkách. Ta jednotku pošle do inarské knihovny zdarma. Čtenář nicméně může být požádán o úhradu poplatku, jehož výši si určí knihovna.^{117 118}

2.1.4 Rezervace

Každý čtenář má právo provést rezervaci dokumentu, který není v danou chvíli dostupný ve fondu knihovny. Ve velkých knihovnách se dnes ve většině dokumenty rezervují přes internetové rozhraní nebo přímo na terminálech v budově knihovny. Knihovník je rovněž pro případ neznalosti výpočetních technologií povinen dokument zamluvit. Čtenář může rezervaci provést i přes telefon či e-mail. Na rozdíl od výpůjček je rezervační služba zpoplatněna.

2.1.5 Poplatky, pokuty

Za některé doplňující služby, ale i prohřešky se ve finských knihovnách musí platit. Výši poplatku, resp. pokuty si knihovna určí sama. V následující tabulce jsou uvedeny možné pokuty/poplatky.¹¹⁹

Tabulka č. 4 Přehled pokut poplatků

Prohřešek	Pokuta
Ztráta karty	2-3 €
Zpoždění navrácení jednotky	0.10-0.2 € / den ¹²⁰
Zničení/ztráta DVD	až 40 € ¹²¹
Zničení/ztráta knihy	různá ¹²²

¹¹⁷ Viz kapitola 2.1.5.

¹¹⁸ SNICKER, Anna-Liisa. Osobní komunikace. E-mail ze dne 26.4. 2009.

¹¹⁹ Informace byly získány z webových stránek městských knihoven, některé ze soukromé studijní cesty.

¹²⁰ Pokuta za nevrácenou jednotku může dosáhnout až 6 eur, jak je tomu například v knihovně v Oulu. Čtenář však po dosažení této hranice ztrácí právo na využívání služeb knihovny. Pokuta se zvyšuje u krátkodobých výpůjček.

¹²¹ Většina knihoven chce nákupní cenu DVD.

¹²² Pokud se kniha dá opravit, knihovna požaduje pouze částku za její restauraci. V ostatních případech se jedná o plnou kompenzaci.

Zaslání 1. upomínky	1 €
Zaslání 2. upomínky	1-2 €

Doplňující služby	Cena
Kopírování	0.20-2 €/ stránka ¹²³
MVS	2-25 € / exemplář ¹²⁴
Rezervace	0.50-1 € / za exemplář

2.1.6 Internetové připojení

Internet se do městských knihoven začal masivně zavádět už ve druhé polovině 90. let minulého století. Dnes je službou, která se považuje téměř za samozřejmost. Ministerstvo školství uvádí, že připojení nabízí devět z deseti finských knihoven. Ve velkých knihovnách je rovněž standardní bezdrátové připojení, které tak alespoň snižuje značný¹²⁵ zájem o internet. Pro jeho využívání je nutné být registrovaný. Některé knihovny však poskytují návštěvníkům, kteří nemají čtenářskou kartu, také možnost využití internetu. Pouze však na omezené časové období.¹²⁶

2.2 Personální obsazení knihoven

Skandinávie si potrpí na vzdělání knihovníků a všechny městské knihovny mají kvalifikovaný personál. Ve finských knihovnách se zaměstnanci dělí do tří skupin: *knihovníci* (vysokoškolské vzdělání v oboru knihovnictví), *asistenti knihovníků* (středoškolské knihovnické vzdělání), *ostatní* (vzdělání v jiném oboru). Knihovnictví se ve Finsku přednáší na třech univerzitách:

- Univerzita Tampere, Fakulta sociálních věd, Ústav informačních studií a interaktivních médií¹²⁷

¹²³ Záleží na formátu a barevném rozlišení.

¹²⁴ Helsinská městská knihovna si za zrealizování MVS s jinými než skandinávskými státy určuje cenu 25 eur.

¹²⁵ Čtenáři si v některých knihovnách musí počítač předem zarezervovat.

¹²⁶ Například v helsinské knihovně se jedná o půl hodiny.

¹²⁷ Dostupný on-line: <http://www.info.uta.fi/>

- Univerzita Oulu, Fakulta humanitních věd, Ústav finských a informačních studií a logopedie¹²⁸
- Univerzita Akademie Åbo v Turku, Fakulta sociálních věd a ekonomie, Ústav informačních studií¹²⁹

Podle vládního nařízení 1998/1078 musí mít alespoň dvě třetiny zaměstnanců v knihovně vysokoškolské vzdělání nebo vyšší odborné knihovnické vzdělání, což je podmíněno získáním 20 kreditů v oboru knihovnictví na nějaké z univerzit. Ředitel knihovny musí mít vyšší univerzitní titul¹³⁰, přičemž musí získat 35 kreditů. Několikrát do roka se dále pro knihovníky pořádají odborné semináře, na kterých se seznamují s novými technologiemi, metodami a postupy v oblasti knihovnictví. Pořádají je přitom buď samotné oborové ústavy při univerzitách, nebo regionální městské knihovny, popřípadě Finská knihovnická asociace.¹³¹

V 90. letech se knihovnici museli připravit také na novou obtížnou roli. Nezkušené návštěvníky knihoven seznamovali s postupy a vysvětlovali řadu problémů, jak pracovat s novými technologiemi. Nový přístup byl i ve vyhledávání a získávání informací, které se již neprovádělo v lístkových katalozích, ale v on-line rozhraní. Dnes se dá s jistotou říci, že finští knihovníci jsou i informačními pracovníky.

Velkou předností finských knihovníků jsou také jazykové znalosti, což platí i pro ostatní skandinávské země.¹³²

Průměrný plat finských knihovníků se pohybuje v rozmezí 1.700-2.000 eur měsíčně.¹³³ ¹³⁴ V porovnání s ostatními zaměstnáními je však tato částka spíše

¹²⁸ Dostupný on-line: <http://www oulu.fi/hutk/info/en/>

¹²⁹ Dostupný on-line: <https://www.abo.fi/student/informationsforvaltning>

¹³⁰ Minimum je magisterský titul

¹³¹ European Union. European Commission. *Finland : information on Public Libraries, Local Museums and Archives*. Koordinátor projektu Kristina Virtanen. 1st edition. Brussels : European Commission, 2005. 24 s. Calimera Country Report. Dostupný z WWW:

<<http://www.calimera.org/Lists/Country%20files/Forms/DispForm.aspx?ID=89>>.

¹³² Ve Skandinávii jsem se nesetkal s knihovníkem, který by neuměl anglicky. Další výhodou především Norska a Švédska je blízkost jazyků. Na části území Finska se mluví rovněž švédštinou.

¹³³ Kunnallinen työmarkkinalaitos, Komise pro zaměstnance místní správy

¹³⁴ Knihovníci univerzitních a vědeckých knihoven mají vyšší platy.

podprůměrná.¹³⁵ Podle Päivi Jokitalo¹³⁶ z Národní knihovny Finska však mají knihovníci respekt u veřejnosti, ačkoli to podle platu nevypadá. Dokazují to zejména statistiky návštěv a výpůjček finského obyvatelstva.¹³⁷

Finské ministerstvo školství však čelí v posledních letech odlivu knihovníků a informačních specialistů do soukromého sektoru. Kirsti Kekki¹³⁸ přitom jako jeden z hlavních důvodů uvádí nízký plat.¹³⁹ Problém je o to větší, že do finského veřejného knihovnictví se zákonitě příliš nehrnou ani mladí absolventi oboru.¹⁴⁰ Paradoxně ministerstvo chce nároky na práci knihovníka nadále zvyšovat úpravou Knihovnického dekretu.

2.3 Pojízdne knihovny

Ve Finsku mají mobilní knihovny tradici několik desetiletí. První umožnil knihovněm zřídit knihovnický zákon z roku 1961. Graf č. 1¹⁴¹ ukazuje zásadní vliv pojízdnych knihoven na počet klasických knihoven. Zejména se jedná o 70. léta minulého století, kdy pojízdne knihovny dokázaly nahradit činnost cca 1.500 knihoven, které byly zrušeny.

V současné době obsluhuje 160 pojízdnych knihoven 13.188 míst, přičemž za rok 2008 v nich bylo vypůjčeno přes 7,5 milionu jednotek.^{142 143 144}

¹³⁵ Paradoxem platového ohodnocení finských knihovníků je fakt, že rozdíl mezi platem knihovníka a ředitele či ředitelky knihovny je téměř bezvýznamný. Zajímavý je rozdíl například mezi Finskem a Norskem. Norští knihovníci pobírají v průměru 250 tisíc norských korun, což je zhruba 27,5 tisíce eur.

¹³⁶ JOKITALO, Päivi. Osobní komunikace. E-mail ze dne 20.6. 2009.

¹³⁷ Viz. Příloha č. 2

¹³⁸ Inspektorka knihoven, kulturní oddělení Ministerstva školství Finska

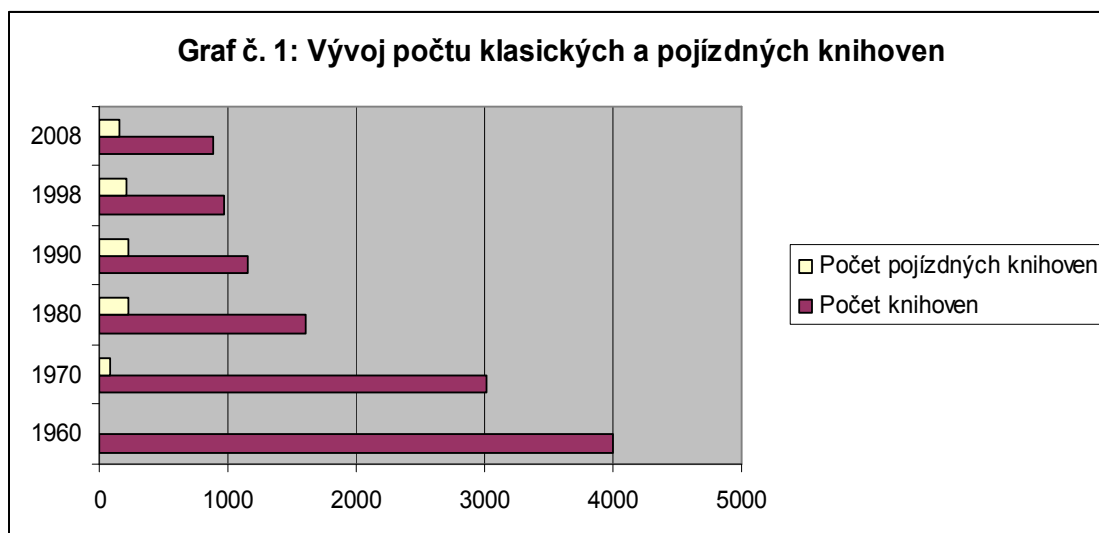
¹³⁹ LUOSTARINEN, Jaana. Ensuring access to knowledge and culture [online]. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 2003, volume 36, no. 2. [cit. 2009-06-17]. Dostupný z WWW: <http://www.splq.info/issues/vol36_2/07.htm>

¹⁴⁰ Situace se dá srovnat s českými podmínkami. Na své studijní cestě jihočeskými knihovnami v dubnu 2009 jsem měl možnost porovnat platové podmínky Městské knihovny v Táboře a Českém Krumlově a Jihočeské vědecké knihovny. Průměrný plat zde shodně byl mezi 17-18 tisíci Kč. Absolutně demotivační pro knihovníky-absolventy je fakt, že jejich nástupní plat se pohybuje ještě pod zmíněnou hranicí.

¹⁴¹ Finsko. [Opetusministeriö](#). *Suomen yleisten kirjastojen tilastot*

¹⁴² Finsko. [Opetusministeriö](#). *Suomen yleisten kirjastojen tilastot*

¹⁴³ Je velmi zajímavé sledovat rozdíl ve využívání bibliobusů v Česku a Finsku. U nás je provozuje pouze Městská knihovna v Praze a v Plzni. Na otázku, zda bude provozovat pojízdnu knihovnu například Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, byla negativní odpověď. Jedná se zejména o problém financí. Této krajské knihovně se ale osvědčil výměnný fond, přičemž má na starost zhruba 600 knihoven. Stejný způsob využívají i jihočeské městské knihovny s pověřením regionální funkce.

Ačkoli by se na první pohled mohlo zdát, že Finsko masivně rušilo knihovny a nahrazovalo je pojízdnými primárně kvůli šetření financí, opak je pravdou. Mobilní knihovny se staly nejen finančně výhodnou alternativou, ale spíše prostředkem ke zkvalitnění informačních služeb zejména ve venkovských oblastech. Místo knihovny s několikasetsvazkovým fondem a nekvalifikovaným knihovníkem začaly města a vesnice mimo průmyslové oblasti objíždět moderní pojízdné knihovny s kvalifikovaným personálem.¹⁴⁵

Zřízení pojízdné knihovny hradí město, přičemž od státu dostává dotaci ve výši 25–50 % celkových nákladů. Hlavními důvody pro zřízení je především obhospodaření oblastí, kde není nutné stavět kvůli nízkému počtu obyvatel budovu pobočky knihovny a obsloužit školy, domovy důchodců a dětské domovy.

¹⁴⁴ Viz Příloha. č. 2

¹⁴⁵ MÄKINEN, Ilkka. Golden Age of Finnish Public Libraries: institutional, Structural and Ideological Background since the 1960's.

Obrázek č. 1 Knihovnické auto a pojízdná knihovna v Oulu¹⁴⁶

Pojízdná knihovna je dnes ve většině případů speciálně upravený autobus, který obsluhuje profesionální řidič. Knihovnické či knihovnice se stará o výpůjčky a vracení jednotek. Knihovna, která vozidlo provozuje, vytváří jízdní řád. V něm jsou uvedeny časy a jednotlivé zastávky. Vždy se jedná o půlhodinová až hodinová zastavení. Pojízdná knihovna je rovněž automatizovaná.

Podle předsedy Výboru pojízdných knihoven při Finské knihovnické asociaci Antera Kyöstiö čeká tato vozidla v budoucnosti rozšíření jejich působnosti a funkce. V roce 2012 bude podle něj pojízdná knihovna v průmyslových oblastech větší než doposud, přičemž odhaduje délku na 18 metrů. Naopak zmenší se ve venkovských oblastech. Nebude však poskytovat pouze knihovnické služby, ale i vzdělávací a informační. Dokonce se domnívá, že by mohla zastávat funkci banky, pošty, ale i místa, kde si lidé budou vyřizovat své úřední záležitosti.¹⁴⁷ Dnešní pojízdné knihovny nabízejí standardně svým uživatelům připojení k internetu. On-line provoz například spustila už v roce 1994 pojízdná knihovna ve městě Kurikka, která dnes poskytuje i bezdrátové připojení díky domluvě s lokální telekomunikační společností.

Některé knihovny mimo velké pojízdné knihovny provozují i knihovnické auto, které slouží především nemocným a seniorům.¹⁴⁸ Na rozdíl od autobusu většinou nemá pevně

¹⁴⁶ Převzato ze stránek městské knihovny v Oulu

¹⁴⁷ MYLLYLÄ, R. Still Rolling! [Nordic Mobile Library Festival 2002] [online]. *Scandinavian Public Library Quarterly*. 2003, v. 36, no. 1, p. 19-22. Dostupný také z WWW: <http://www.splq.info/issues/vol36_1/07.htm>.

¹⁴⁸ V městské knihovně Oulu je to například dodávka značky Mercedes.

stanovený jízdní řád, a může se tak flexibilně přizpůsobit potřebám čtenářů. Do dodávkového vozidla se přitom vejde 1.500–2000 jednotek.

2.4 Portál Kirjastot.fi

Obrázek č. 2 Titulní strana knihovnického portálu Kirjastot.fi

Helsingin kaupungin kirjasto provozuje za finanční účasti Ministerstva školství Finska knihovnický portál *Kirjastot.fi*.^{149 150} Ten poskytuje centrální přístup k síťovým službám finských knihoven. Laičtí uživatelé získají na tomto serveru informace o knihovnách,

¹⁴⁹ Helsingin kaupunginkirjasto. *Kirjastot.fi* [online]. Helsinki : Helsingin kaupunginkirjasto., 1995 ,2009 [cit. 2009-05-02]. Text ve finštině. Dostupný z WWW: <<http://www.kirjastot.fi>>.

¹⁵⁰ Českou obdobu portálu Kirjasto.fi nalezneme na webové adrese Knihovny.cz. Projekt spravuje Národní knihovna. Na rozdíl od finské verze nejsou informace o českých městských knihovnách shromažďovány na jednom portálu, ale uživatel je vždy přesměrován do elektronického katalogu Národní knihovny ČR. Portál Knihovny.cz nicméně obsahuje odkazy na informační zdroje, informace pro handicapované uživatele a obecné informace o knihovnických službách. Virtuální referenční služba je rovněž přesměrovaná mimo portál. Pochybením NK ČR je zanedbání registrace domén Libraries.cz a Knižnice.cz. Prvně jmenovanou vlastní doménový spekulant, druhou Nadační fond Česká knižnice. Stejný případ je i s doménou Library.cz. V případě, že by NK ČR hodlala odkoupit doménu, je nucena se připravit na velmi nadsazenou až lichvářskou cenu. Volná doména je prozatím stále Knižnice.cz, která by alespoň pro slovenské návštěvníky mohla být vhodnou alternativou.

kultuře a informačních službách. Pro knihovníky znamená Kirjastot.fi každodenní nástroj pro jejich práci.

Portál existuje ve třech verzích:

1. Kirjastot.fi – nejúplnější verze ve finštině
2. Libraries.fi – anglická verze, která poskytuje všechny podstatné informace.
3. Biblioteken.fi – určená především pro knihovníky mluvící finskou švédštinou¹⁵¹ a švédštinou a je ekvivalentní k finské verzi.

Služby pro knihovníky a širokou veřejnost se na portálu třídí do specializovaných kanálů:

- Knihovny¹⁵² – jsou vstupní branou k webovým stránkám knihoven, jejich katalogům a kontaktním informacím, knihovnickým sítím a statistikám. Je zde možnost vyhledávat i speciální sbírky knihoven v jednotlivých oblastech, kontakty na knihovníky, a knihovnické systém, které se využívají. Rovněž jsou zde obsaženy relevantní linky na univerzitní a vědecké knihovny včetně Národní elektronické knihovny FinElib a na finské virtuální knihovny.
- Vyhledávací služby¹⁵³ – zahrnují různé informační zdroje, linky na virtuální referenční služby¹⁵⁴ či národní bibliografii Fennica.
- Literatura¹⁵⁵ – rozcestník zdrojů týkající se finské literatury. Jsou zde i linky na některá finská knihkupectví.
- Děti¹⁵⁶ – rozcestník věnovaný dětské literatuře
- KirjastoPro¹⁵⁷ – sekce určená pro knihovnické profesionály. Informuje o novinkách, zdrojích a událostech z oboru knihovnictví. Uživatelé si zde mohou

¹⁵¹ Finsky Suomenruotsi

¹⁵² Finsky Kirjastot

¹⁵³ Finsky Hakupalveluita

¹⁵⁴ O finských virtuálních referenčních službách je více pojednáno v kapitole 2.5.

¹⁵⁵ Finsky Kirjallisuus

¹⁵⁶ Finsky Lapsille

nechávat zasílat newsletter, popř. si kanál vložit do RSS čtečky. Knihovníci si zde také zakládají a píšou blogy.

Obsah a rozvoj služeb zajišťují editoři určení Helsinskou městskou knihovnou. Spolupracují také s městskými knihovnami po celém Finsku, které aktualizují své záznamy v databázi knihoven, účastní se virtuální referenční služby Ptejte se knihovny, zasílají informace o seminářích, nabídkách práce a dalších knihovnických akcí, účastní se diskusních fór. První verze Kirjastot.fi byla spuštěna v roce 1995.

2.5 Virtuální referenční služby

V posledních letech se věnuje stále více pozornosti transformaci referenčních služeb knihoven. Je nutné se věnovat měnícím se informačním potřebám návštěvníků knihoven a přizpůsobit se i v oblasti komunikačních technologií. Stejně jako komerční subjekty stále častěji používají v oslovení zákazníka virtuální prostor, knihovny si je v tomto prostoru rovněž musí získat. Změny v poskytování referenčních služeb tak vedou ke vzniku jejich digitálních forem, které spolupracují a vytvářejí tak vlastní virtuální síť.¹⁵⁸

Důvody pro zavádění virtuálních referenčních služeb do knihoven se dají shrnout do následujících bodů:¹⁵⁹

- Dostupnost a globalizace internetu. Komunikace je dnes rychlejší, efektivnější a snazší.
- Internet je vůdčím médiem, které využívá přes jednu miliardu lidí.¹⁶⁰
- Zpřístupnění referenčních služeb handicapovaným a osobám z ekonomicky slabších regionů.

¹⁵⁷ V angličtině Library Branch. Česky by se dal termín přeložit například Pro knihovníky apod.

¹⁵⁸ KOŽUCHOVÁ, Darina. Meniaci sa svet referenčných služieb. *ITlib : informačné technológie a knižnice* [online]. 2004, roč. 8, č. 1 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib041/kozuchova1.htm>>.

¹⁵⁹ Tamtéž

¹⁶⁰ World Internet Usage Statistics uvádí 1,592 miliardy uživatelů. Data jsou platná k 31. 3. 2009. Nejvyšší číslo je přitom v Asii.

- Změna charakteru otázek (zábava, mediální servis, hledání v adresářích, ...)
- Uživatelé se těžko orientují v extrémním množství nerelevantních stránek, které denně na internetu vznikají.

Vzájemná komunikace probíhá přes webové rozhraní v závislosti na časovém hledisku. Interakce tak buď probíhá *asynchronně* či *synchronně*.¹⁶¹

1. Asynchronní virtuální referenční služby se poskytují v různých časových úsecích. Uživatel zadá nejčastěji přes webový formulář či e-mailem svůj dotaz a knihovník mu odpoví za předem určenou dobu. Většinou se jedná o několik dní.
2. Synchronní virtuální referenční služby se naopak dějí v časové souvislosti. Na chatu či nějakém komunikačním programu¹⁶² uživatel zadá svůj dotaz a knihovník mu během několika minut předá odpověď.

2.5.1 Služba Ptejte se knihovníka

V rámci portálu Kirjastot.fi je pro širokou veřejnost zpřístupněna služba *Ptejte se knihovníka*,¹⁶³ na které se podílí celkově 48 městských, 18 univerzitních či speciálních knihoven. Služba vznikla v roce 1999 a v současné době stačí odpovědět na více než 4000 dotazů za rok.^{164 165 166}

Jedná se o službu asynchronní, která probíhá přes rozhraní portálu Libraries.fi. Uživatel nejprve zadá dotaz a následně vyplní zdroje, ve kterých hledal, své jméno, e-mailovou

¹⁶¹ KOŽUCHOVÁ, Darina. Meniaci sa svet referenčných služieb.

¹⁶² Například ICQ, QIP či Skype

¹⁶³ Finsky Kysy kirjastonhoitajalta, anglicky Ask Librarian

¹⁶⁴ V Česku službu Ptejte se knihovny zajišťuje Národní knihovna ČR v kooperaci s několika dalšími českými knihovnami. Je dostupná z adresy www.ptejteseknihovny.cz. Narozdíl od finské verze je česká virtuální referenční služba propracovanější zejména v oblasti vyhledávání dotazů. Vedle chronologického a tematického archivu lze vyhledávat podle knihovny, který na dotaz odpovídala. Dále je možné jednoduché vyhledávání, vyhledávání pomocí frází, klíčových slov, stáří, typu a stavu položky, autora a nadpisu. Mimo jiné je zde k dispozici mnoho užitečných odkazů.

¹⁶⁵ V roce 2008 to bylo 4107 zodpovězených dotazů.

¹⁶⁶ Služba se začala vyvíjet v roce 1998, přičemž se Finové nechali inspirovat službou Library of Congress – Ask Librarian. Zhruba ve stejné době začali s vývojem virtuálních referenčních služeb Švédové a Dánové.

adresu, město¹⁶⁷ a používaný jazyk.¹⁶⁸ Může si také zvolit knihovnu, která bude na jeho dotaz reagovat.

Obrázek č. 2 Titulní strana virtuální referenční služby Ptejte se knihovníka

Po odeslání otázky přijde na e-mail oznámení o přijetí dotazu. Zpracování odpovědi trvá maximálně tři dny. V případě, že odpověď uživateli nepříjde, má k dispozici e-mailový kontakt, na kterém může žádat nápravu. V okamžiku, kdy je dotaz zodpovězen, směřuje do volně přístupného archivu.¹⁶⁹ V něm se může vyhledávat třemi způsoby: *volné vyhledávání v otázkách a odpovědích*,¹⁷⁰ *určení časového období a výběr klíčových slov*. Je zde také možnost zvolit si archiv nejčastěji čtených odpovědí, nejčastěji diskutovaných odpovědí, nejlepších odpovědí¹⁷¹ a nejnovějších odpovědí.

¹⁶⁷ V případě, že dotaz zadává cizinec, zaškrtně tlačítko „Mimo Finsko“.

¹⁶⁸ Pouze finština, švédština a angličtina

¹⁶⁹ Do archivu se informace ukládají bez osobních a kontaktních údajů tazatele.

¹⁷⁰ Uživatel může využít vyhledávání frázi a proximitních či booleovských operátorů.

¹⁷¹ Rating určují sami uživatelé.

Knihovníci, kteří odpovídají na dotazy, mají pevně daný systém práce. Ten zajišťuje splnění třídního limitu na vyřízení dotazu. Ve většině případů si vždy dotaz vezme knihovník, který je pro danou oblast expert. Tento způsob ještě posiluje přítomnost speciálních knihoven, které nabízí služby odborníků z různých oblastí. Každá zúčastněná knihovna přitom musí určit dva knihovníky, kteří budou za službu zodpovídat. Helsinská knihovna každý den kontroluje, zda nějaký dotaz nečeká déle než tři dny. V takovém případě vyřídí zodpovědná osoba/knihovna dotaz přednostně.

Podle pracovníka služby Zeptej se knihovníka Jukky Uotili jsou všechny zadávané otázky relevantní. Nesmyslnosti se do systému dostávají jen zřídka. Spam vymizel úplně poté, co vylepšil formulář zadávání otázek. Problém spíše spočívá v uživateli, kteří si před zadáním otázky nekontrolují archiv, zda již dotaz nebyl zodpovězen. V roce 2008 takových případů bylo téměř 3700.¹⁷²

2.5.2 Služba Zeptej se on-line

Virtuální referenční službu *Zeptej se on-line*^{173 174} provozuje Helsinská městská knihovna spolu s knihovnou v městě Espoo a Vanta. Projekt byl spuštěn v roce 2003. Na dotazy uživatelů přitom odpovídají knihovníci pouze z těchto tří knihoven. Jedná se o synchronní referenční službu poskytovanou pouze ve finštině, jak je uvedeno na internetových stránkách.¹⁷⁵ Celkově se na ní podílí 75 osob, které se u chatu střídají po dvou hodinách. V letních měsících služba nefunguje, v ostatním období je vždy v provozu v pracovní dny.

Služba probíhá přes interaktivní okno. Po zadání jména je uživatel přesměrován do chatové místnosti, kde se mu poté věnuje knihovník či knihovnice.¹⁷⁶ V případě, že je dotaz komplexnějšího rázu, pracovník si vyžádá e-mailovou adresu, na kterou přijde do jednoho dne odpověď, popřípadě odkazy na další informační zdroje.

¹⁷² UOTILA, Jukka. Finská virtuální referenční služba Zeptej se knihovníka. E-mail ze dne 24.6. 2009.

¹⁷³ Dostupná z webové stránky Helsinské městské knihovny: <http://www.lib.hel.fi/fi-FI/kysy/>

¹⁷⁴ Finsky Kysy on-line, anglicky Ask On-line

¹⁷⁵ Vyzkoušel jsem zadat dotaz i v angličtině a byl bez problémů zodpovězen.

¹⁷⁶ Čekání se někdy může protáhnout i na několik minut. Závisí na složitosti dotazu předchozího uživatele.

Zeptej se on-line je poskytována zcela důvěrně. Konverzace se ukládá pouze do log souboru a na vyžádání lze zaslat e-mailovou adresou. Knihovna neposkytuje zadané údaje třetím stranám, pouze si vyhrazuje právo citovat některé pasáže z diskuse mezi knihovníkem a uživatelem.

2.5.3 Služba Zeptej se na cokoli

Helsinská knihovna provozuje také asynchronní virtuální referenční službu *Zeptej se na cokoli*,^{177 178} kterou knihovna spustila v roce 2001. Spíše se však používá k marketingové podpoře knihovny, neboť jsou některé odpovědi každý týden zveřejňovány na místní rádiové stanici. Knihovníci mají na zodpovězení dotazu lhůtu 14 dnů a odpověď se ukládá do archivu. Na rozdíl od služby Zeptej se na cokoli je tato zaměřena spíše na všeobecné dotazy. Jednoduchost dokazuje i formulář pro zadání otázky. Skládá se pouze ze dvou polí: zadání dotazu a e-mailové adresy pro doručení odpovědi.¹⁷⁹

2.6 Marketing finských knihoven

Marketing je pro nynější knihovny nezbytnou aktivitou. V informačním věku, kdy v popředí zájmu uživatelů hraje prim spíše internet a rychlá dostupnost informací, je získávání nových, ale zejména udržení si stávajících uživatelů stále složitější. Před praktickými příklady z finských knihoven uvedu základní model marketingu knihoven.

Současné marketingové aktivity vychází z principů definovaných Philipem Kotlerem, přičemž pro knihovny jsou stěžejní následující čtyři druhy marketingu:^{180 181 182}

1. **Strategický marketing** – segmentace uživatelů, na které se bude soustřeďovat pozornost. Jedná se o demografickou segmentaci, segmentaci podle příležitostí

¹⁷⁷ Finsky Kysy mitä vain, anglicky Ask anything

¹⁷⁸ Dostupná ze webové stránky Helsinské městské knihovny: <http://igs.kirjastot.fi/fi-FI/iGS/>

¹⁷⁹ Více o této službě v kapitole 3.5.4.2

¹⁸⁰ KOTLER, P. Marketing podle Kotlera. Jak vytvářet a ovládat nové trhy. Praha: Management Press 2000, 260 s. ISBN 80-7261-010-4

¹⁸¹ KŘIVÁ, Eva. Čtyři druhy marketingu v knihovnické praxi : 1. část. Čtenář. 2005, roč. 47, č. 1, s. 2-4. ISSN 0011-2321.

¹⁸² KŘIVÁ, Eva. Čtyři druhy marketingu v knihovnické praxi : 2. část. Čtenář. 2005, roč. 47, č. 2, s. 50-52. ISSN 0011-2321.

- (studenti, kteří se připravují na přijímací zkoušky), segmentace podle intenzity návštěv, segmentace podle životního stylu). Dalším krokem je volba zaměření aktivit buď na jednu skupinu, či na více skupin uživatelů. Rovněž je možnost marketingu individuálních jedinců.¹⁸³ Východiskem strategického marketingu je marketingový průzkum vnitřního a vnějšího prostředí knihovny. Určí, jaké služby budou určitým uživatelům poskytovány a v jakém rozsahu.
2. **Taktický marketing** – obecné marketingové postupy definované marketingovým mixem, tedy čtyřmi „P“¹⁸⁴ dnes nahradily čtyři „C“¹⁸⁵, které se zaměřují nikoli na konečný produkt, ale přímo na uživatele. Ve veřejných knihovnách se jedná o kvalitu knihovnických a informačních služeb, náklady na uživatele, komfort uživatele¹⁸⁶ a komunikace s uživatelem. Cílem taktického marketingu je získání trvalého uživatele, pro nějž je knihovna součástí každodenního života.
 3. **Administrativní marketing** – účelem je plánování, které určí jednotlivé fáze marketingového procesu. Zahrnuje přitom řadu úkonů, přičemž čerpá z podkladů vyplývajících ze strategického a taktického marketingu.
 - a. Definice cílů knihovny vymezuje budoucí směřování instituce.
 - b. Marketingový průzkum analyzuje činnost knihovny, okolí knihovny a její uživatelskou základnu.
 - c. Analýza SWOT¹⁸⁷ zjišťuje silné a slabé stránky knihovny.
 - d. Marketingové cíle jsou dány v marketingovém mixu čtyřmi „C“.
 - e. Marketingová strategie segmentuje uživatelskou základnu

¹⁸³ Například elektronické upomínky do e-mailové schránky nebo upozornění o splněné rezervaci.

¹⁸⁴ Product (produkt), price (cena), place (místo), promotion (propagace)

¹⁸⁵ Customer Value (hodnota pro zákazníka), Cost to the Customer (náklady pro zákazníka), Convenience (komfort, dosažitelnost), Communication (komunikace)

¹⁸⁶ Jedná se o přístupnost fondu, vkusně zařízený interiér, výpůjční dobu, půjčování mimo knihovnu, doplňkové služby jako například občerstvení.

¹⁸⁷ Strength (síla), Weakness (slabost), Opportunity (příležitost), Threat (hrozba)

- f. Plán propagace se týká všech forem reklamy a propagace, které chce knihovna využít ke zvýšení povědomí o poskytovaných službách u veřejnosti. Zahrnuje i formu PR.¹⁸⁸
 - g. Sestavení rozpočtu
 - h. Sestavení plánu a jeho vyhlášení
 - i. Kontrola plnění plánu
 - j. Revize a aktualizace plánu
4. **Transformační marketing** – v době globálního propojení sítě internet se klade důraz na dostupnost informací. Knihovna musí reagovat promptně na proměnu společnosti a definovat svou roli v budoucnosti spolu s analýzou dosavadního vývoje. Rozšiřování a zkvalitňování služeb se děje třemi základními kanály:
- a. Spolupráce se vzdělávacími institucemi podporuje celoživotní vzdělávání.
 - b. Spolupráce s paměťovými institucemi posiluje identitu regionu, v němž knihovna působí
 - c. Spolupráce se zájmovými uživateli přispívá k plnohodnotnému využití volného času jednotlivců.

Přepokládá se, že tyto aktivity budou v budoucnosti realizovány formou zážitků a zábavy.

V následujících několika příkladech prezentuji využití strategického, taktického a transformačního marketingu v některých městských knihovnách ve Finsku. Příklad administračního marketingu není svým rozsahem pro tuto práci vhodný, proto se omezím na zmíněné tři oblasti. Pro ukázkou marketingových aktivit to považuji za dostatečné.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Public relations. Knihovna určí buď pracovníka, nebo externí agenturu pro styk s veřejností a médii.

¹⁸⁹ Pro srovnání uvádím několik marketingových aktivit Městské knihovny v Českém Krumlově. Knihovna se snaží získávat nové čtenáře různými formami práce; u dospělých čtenářů jsou to výstavy (od září 2008 má knihovna k dispozici nové prostory v areálu Prelatury, které sloužily v minulosti jako Městská galerie), besedy (1-2 měsíčně) na nejrůznější témata (nejnavštěvovanější jsou cestopisné nebo besedy o regionu),

2.6.1 Strategický marketing

2.6.1.1 Knihovna v Oulu

Už několik let poskytuje knihovna v Oulu knihovnické a informační služby pro staré osoby, které nemohou do knihovny docházet ani ji jinak využívat. V roce 2007 žilo ve městě přes 130.000 lidí, přičemž kolem sedmi tisíc bylo ve věku 75 let a více. Až 260 jich využívalo asistenčních služeb.¹⁹⁰ Každá pobočka knihovny přitom má v dané lokalitě za úkol obsloužit nemohoucí osoby, které se předtím musely spolehnout na donášku od příbuzného nebo známého.¹⁹¹ V roce 2005 navíc vznikl ve Finsku v rámci Fondu pro inovace a technologie TEKES¹⁹² projekt, který financoval rozvoj internetových služeb pro postižené i staré osoby neschopné pohybu.

V případě, že osoba požaduje donáškovou službu knihovny, musí splňovat určitá kritéria a podat žádost. Po jejím posouzení je buď zamítnuta, či schválena. Při kladném rozhodnutí pracovník knihovny nemohoucího člověka navštíví a nejprve požádá o plnou moc v zastupování v knihovně. Na základě rozhovoru poté zjistí jeho čtenářské nebo informační potřeby, zkušenosti se čtením, frekvenci požadovaných návštěv, kolik knih je schopný za daný čas přečíst. Vytvoří se rovněž seznam knih, které již přečetl. Možné je také donášet pouze nové knihy.

V Oulu se rovněž uskutečnil zajímavý projekt s postiženými lidmi. Knihovna spolu s Univerzitou Oulu a pěti osobami testovala videochat. Osobám byl dán telefon s možností videopřenosu a knihovník vždy dvakrát týdně všem pěti zavolal a diskutoval s nimi o tom, co za uplynulé dny přečetli. Projekt se i přes náročnou přípravu osob setkal s velkou odezvou.¹⁹³

autorská čtení a také výtvarné dílny (předvánoční, předvelikonoční). V minulých letech proběhla pro veřejnost v knihovně několikrát během roku školení pod názvem Malá počítačová gramotnost (základy práce s počítačem – základy Word a Excel, práce s internetem). Podmínkou účasti na školení byla čtenářská registrace.

¹⁹⁰ KYRKI, I., SARASTE, M. The Oulu City Library offers tailored home services for elderly. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 2007, vol. 40, no. 3. Electronické ISSN: 1604-4843. Dostupný online: <http://splq.info/issues/vol40_3/02.htm>.

¹⁹¹ KYRKI, I., SARASTE, M. The Oulu City Library offers tailored home services for elderly.

¹⁹² Finsky Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus

¹⁹³ Tamtéž

2.6.1.2 Knihovna v Jakobstadu/Pietarsaari

V tomto bilingvním městě¹⁹⁴ na západním pobřeží Finska v roce 2006 uskutečnil projekt Idéfix, který měl za cíl zlepšit vyhledávací schopnosti u žáků základních škol.¹⁹⁵ ¹⁹⁶ Stalo se tak poté, co knihovníci analyzovali informační chování žáků a zjistili značné nedostatky v jejich schopnosti vyhledávat informace. Projektu se účastnilo také přes 100 učitelů, kteří spolu s žáky vyhledávali informace na určité téma. Cílem bylo naučit obě skupiny odlišné metody a přístup k vyhledávání. Zajímavým faktem také bylo odlišení role knihovníků a učitelů ve vzdělávacím a vyhledávacím procesu žáků. „*Studenti komunikují jinak s učiteli a jinak s knihovníky. Knihovník jde ve vyhledávání kupředu a přemýšlí o různých metodách a alternativách odpovědi společně s žákem. Učitelé jen málokdy vidí celý proces získání informace. Chtějí určovat to, co žák dělá,*“ říkají Monica Borg-Sunabacka a Anne Unkuri z projektu Idéfix.

2.6.2 Taktický marketing

2.6.2.1 Knihovna v Tampere

V ulicích největšího vnitrozemského města Finska Tampere je k vidění speciální autobus, který zde funguje pod označení Netti-Nysse. Cílem této pojízdné služby je přimět občany města k využívání internetu. Základní kurz je přitom bez poplatku. Uživatelé jsou obeznámeni s různými metodami práce na internetu. Dostanou přitom seznam 140 míst, kde lze v Tampere internet využít, a samozřejmě také i pozvánku do městské knihovny, kde je speciální internetová místnost.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Mluví se zde finsky i švédsky.

¹⁹⁵ Týkal se pouze žáků od pátého do devátého stupně.

¹⁹⁶ HEIKKILÄ, M. A task shared between the library and school [online]. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 2007, vol. 40, no. 1. Electronické ISSN: 1604-4843. [cit. 2009-05-01] Dostupný online: <http://www.splq.info/issues/vol40_1/10.htm>

¹⁹⁷ Tampereen kaupunginkirjasto. *Netti-Nysse [Tietotekniikkabussi tavallisille ihmisille]* [online]. Tampere : Tampereen kaupunginkirjasto, 2008 , 05.02.2008 [cit. 2009-06-20]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.tampere.fi/kirjasto/nettinysse/english.htm>>.

Obrázek č. 3 Netti-Nysse – učebna na čtyřech kolech¹⁹⁸

Služba se provozuje od roku 2001. Do vozidla se vždy vejde skupina 7 až 10 lidí, které posléze vyučuje počítačový odborník, resp. knihovník. Jedná se vždy o čtyři sezení po dvou hodinách. Skupiny uživatelů se mohou objednávat předem. V současné době pracuje v autobuse pět odborníků na plný úvazek.

Jedná se o nejúspěšnější marketingový nástroj knihovny Tampere. V současné době je na tři měsíce dopředu autobus rezervován. V první dvou letech se v něm uskutečnilo přes dvě stě kurzů. Z 65 % tvoří osazenstvo lidé na 56 let. Ze dvou třetin to jsou ženy.

¹⁹⁸ Převzato z Wikipedia Commons

Obrázek č. 4 Interiér Netti-Nysse¹⁹⁹

2.6.2.2 Knihovna v Parainen

Souostroví Archipelago na jihovýchodě země má několik center. Jedním z nich je i město Parainen²⁰⁰, které provozuje knihovní loď.²⁰¹ Ta rozváží knihy po jednotlivých ostrovech, přičemž má deset zastávek, které navštíví během jednoho měsíce. Primárně je loď určena pro děti, nicméně ze zhruba 600 knih je jich část určena i pro dospělé. Provoz lodi začíná v květnu a končí na podzim. Financuje ho město. Nejvíce uživatelů má knihovna zejména v letních měsících, kdy do této oblasti přijíždějí chataři. Lodní posádku tvoří vždy knihovník, asistent a lodivod.²⁰²

2.6.2.3 Knihovna v Helsinkách

Městská knihovna v Helsinkách nabízí mimo škálu standardních služeb také moderně vybavené prostory, ve kterých se mohou pořádat různé semináře, workshopy, ale i menší konference. Na rozdíl od komerčních objektů jsou ceny pronájmu v knihovně velmi přívětivé. Devadesátimístné auditorium spolu s technickým vybavením stojí 70 eur za

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ Jediné finské město, které je obklopeno vodou ze všech stran.

²⁰¹ Finsky Kirjastovene

²⁰² MALKAMÄKI, E. Paraisten kirjastovene tuo kesälukemiset laiturin nokkaan. *Turun Sanomat*, vol. 114. ISSN 0356-133X Dostupný z WWW: <<http://www.ts.fi/kotimaa/?ts=1.3:1002:0:0.4:2:0:1:2008-05-21.104:2:542069.1:0:0:0:0:0:0>>

jednu hodinu. Pokud by objednatel nevyžadoval pro svou akci počítačovou techniku, byla by cena o polovinu menší. Pronájem menších místností se přitom pohybuje kolem 20 eur za hodinu.²⁰³

Stejně jako mnoho ostatních finských knihoven pořádá helsinská knihovna četné výstavy uměleckých děl. Jak v rozsáhlých prostorách hlavní budovy, tak i v ostatních pobočkách. Aktualizovaný seznam výstav je vždy na internetových stránkách. Jedná se o nejčastěji užívaný prostředek taktického marketingu ve finských městských knihovnách pro zvýšení komfortu uživatelů.

2.6.3 Transformační marketing

2.6.3.1 Knihovna v Oulu

Knihovna v Oulu pořádala od začátku roku vždy jednou za měsíc ve dvou městských domovech důchodců „kruhy čtenářů“. Účastníci v nich hovořili o literatuře, kterou přečetli, přičemž nebyl určený žánr. Rozprav se účastnili i knihovníci jako moderátoři. Na základě poznatků potom seniorům přizpůsobovali knihovnickou práci.^{204 205}

2.6.3.2 Knihovna v Espoo

Vedle dnes již tradiční služby půjčování DVD disků, která funguje v celém Finsku, se knihovna Espoo zaměřila na mladé lidi ve věku od 12–20 let hrající počítačové hry. Vznikl tak GamePoint, kde si každý den mohou přijít zahrát počítačové hry na několika konzolích Xbox 360. Je zde také místnost zhruba s deseti počítači připojenými na internet, kde se dají hrát síťové hry.²⁰⁶

²⁰³ Helsingin kaupunginkirjasto [Helsinská městská knihovna][online]. Helsinki : Helsingin kaupunginkirjasto, c1995-2009. [cit. 2009-05-31]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.hel.fi>>.

²⁰⁴ KYRKI, I., SARASTE, M. The Oulu City Library offers tailored home services for elderly.

²⁰⁵ Jedná se i formu strategického marketingu.

²⁰⁶ VERHO, Seppo. New Library Professions [online].. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 2007, vol. 41, no. 1. Electronické ISSN: 1604-4843. [cit. 2009-06-15]. Dostupný online: <http://www.splq.info/issues/vol41_1/04.htm>.

2.6.3.2. Knihovna v Rovaniemi

Regionální městská knihovna v Rovaniemi je také centrem laponské a sámijské literatury, která zde má své speciální oddělení. Dokumenty jsou rovněž digitalizovány a zpřístupňovány v databázi Lapponica.²⁰⁷ Knihovna spolupracuje například s muzeem v Inari, které představuje kulturní dědictví Laponců a Sámijů.

2.7. Problémy a nedostatky finských městských knihoven

Ačkoli by se mohlo zdát, že Finsko má dokonalý systém služeb, ve kterém se jen stěží najdou nějaká hluchá místa, není tomu tak. K této kapitole jsem se snažil získat názory na slabé stránky městských knihoven od finské knihovnické veřejnosti.

Vesměs všichni oslovení včetně osoby z Ministerstva školství Finska se shodují, že knihovny stejně jako globální svět musí řešit finanční krizi. V současné době bojuje o život několik knihoven, přičemž v době vzniku této práce bylo jasné, že některé opravdu skončí. Hlavní roli však při záchraně či zavření knihovny hraje město.

Podle Ilkky Mäkinena²⁰⁸ a Päivi Jokitalo²⁰⁹ se od filozofie městské radnice odvíjí i kvalita služeb. Dá se to uvést na příkladě Noormarkku²¹⁰ a Utsjoki²¹¹. Zatímco první město dává knihovně příspěvek ve výši zhruba 25 eur na obyvatele za rok, druhé je mnohem štedřejší – 123 eur na obyvatele za rok. Knihovna v Utsjoki sice obhospodařuje 16krát větší oblast než Noormarkk, ale rozdíl je stále obrovský.

Ministerstvo školství považuje za největší výzvu současných knihoven celkovou restrukturalizaci samosprávy města. Zejména se jedná o slučování jednotlivých samospráv do větších celků. Podle Mäkinena však představují velkou hrozbu města, která

²⁰⁷ Rovaniemen kaupunki. *Lapponica : tiedonhakupalvelu* [online]. Rovaniemi : Rovaniemen kaupunki, [2002] [cit. 2009-06-05]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lapponica.net>>.

²⁰⁸ MÄKINEN, Ilkka. Osobní komunikace. E-mail ze dne 21. 6. 2009

²⁰⁹ JOKITALO, Päivi. Osobní komunikace. E-mail ze dne 22.6. 2009.

²¹⁰ Město na západě Finska. 6126 obyvatel

²¹¹ Město v Laponsku na severu Finska. 1325 obyvatel.

se nesnaží knihovny rozvíjet, i když mají dostupné ekonomické prostředky. Domnívá se, že je to poté otázka obyvatel a knihovníků samotných, zda si dokážou změnu prosadit.²¹²

Ještě příkřejší je v kritice městských knihoven Jukky Uotila z helsinské knihovny, který uvádí: *„Hlavním problémem v našich knihovnách je organizace. Je velmi těžké obnovovat naše služby, protože je velký rozdíl mezi novými nápady a právě zkonstatělou organizací. Personální management je rovněž další oblast v naší knihovně, která není v pořádku. Oba tyto problémy jsou spojené s penězi. Nemáme tolik zdrojů jako švédské nebo dánské knihovny na rozvíjení služeb. Když porovnám finské a dánské služby, největší rozdíl je v tom, že Dánům se podařilo spojit prostor knihovny s digitálními službami. Ve Finsku jsou digitální služby a knihovny stále přísně oddělené od sebe navzájem.“*²¹³

Ředitelka regionální knihovny v Jyväskylä Johanna Vesterinen zase nachází mezery v přístupu k marketingu. Podle ní by se knihovník měl naučit být orientovaný na zákazníka. *„Nebyl by to vůbec špatný nápad, když by každý, kdo je ochoten být zaměstnán v knihovně, předtím pracoval v obchodě nebo v restauraci, aby se naučil té skutečné službě zákazníkovi,“* říká Vesterin, přičemž dodává: *„Existuje mnoho způsobů, jak zlepšit marketing ve finských knihovnách: pečlivě definovat cílové skupiny (např. děti, starší občany, .. a vytvářet služby na míru speciálně pro ně, ptát se, co zákazníci chtějí... Finance přichází z města a my musíme dát něco nazpět: lepší služby a vyšší čísla (výpůjčky, návštěvy...), pozitivní zpětnou vazbu, aktivní PR v knihovnách. Proč čekat, až se novináři ozvou sami? Musíme být více aktivní, jen tak budeme ve společnosti více viditelní.“*

Finsko si i přes uvedené nedostatky své čtenáře vychovává velmi dobře. Dokazují to zejména statistiky.²¹⁴ I dnes totiž patří ke státům, které mají nejvíce výpůjček na

²¹² Problémy s městy se nevyhýbají ani českým knihovnám, které zřizují česká města resp. kraje. Ačkoli není mým cílem v této práci politické hodnocení, rád bych uvedl příklad z Jihočeské vědecké knihovny. Ta měla přislíbeny dotace na rozšíření budovy knihovny. S příchodem sociálních demokratů, resp. nového hejtmana v roce 2008 však dostala přednost úhrada poplatků u lékaře v krajských nemocnicích.

²¹³ UOTILA, Jukky. Finská virtuální referenční služba Zepťej se knihovníka. E-mail ze dne 24.6. 2009.

²¹⁴ Viz Příloha č. 2

obyvatele v Evropě a Severní Americe.²¹⁵ Problémem však také může být udržení vysoké laťky knihovnických služeb, která je dána historicky. To se týká zejména vytváření nadstandardních vztahů mezi městy a knihovnami a definování hybridních knihoven včetně nabízených služeb v nich.

²¹⁵ Poslední průzkum na území Severní Ameriky a Evropy je zaznamenán Institutem veřejných financí v projektu LibEcon v roce 2001. Finsko skončilo daleko před všemi státy. Je pravděpodobné, že situace doznala pouze kosmetických změn. Statistika je dostupná z WWW: <<http://www.libecon.org/pdf/InternationalLibraryStatistic.pdf>>

3. Analýza služeb městské knihovny v Helsinkách

3.1. Historie města

Město Helsinky bylo založeno švédským králem Gustavem Vasou jako nové obchodní středisko v jižním Finsku a konkurent dnešního Tallinu.²¹⁶ Král pak nařídil, aby se měšťané z měst Rauma, Ulvila, Porvoo a Tammisaari přesunuli do Helsinek. Příkaz byl vydán 12. června 1550 a tento den se považuje za vznik města.^{217 218}

Rozvoj Helsinek byl pomalý, avšak ve válkách s Ruskem, Německem a pobaltskými národy se staly strategickým vojenským centrem, zejména zimním útočištěm pro námořnictvo.

Postupem času se ukázalo, že ústí řeky Vantaa je nevhodné pro další růst města. V roce 1640 bylo rozhodnuto jej přesunout dále na jih až k mysu Vironniemi.²¹⁹

Švédsko ztratilo v 18. století postavení supervelmoci a Finsko se v této době dostává do ruské zájmové sféry. Dokazuje to i založení nového hlavního města Petrohradu nedaleko finských hranic. Rusové obsadili Helsinky během velké severské války v letech 1713-21 a poté znovu v roce 1742. Po ničujících bojích vznikla na příkaz Augustina Ehrensvärda v roce 1748 námořní tvrz Suomenlinna, která měla sloužit jako obrana vůči útokům z moře. Pevnost také přinesla městu prosperitu.

V roce 1808 uzavřeli dohodu o válečné spolupráci ruský car Alexander I. a Napoleon Bonaparte. Švédskému království vyhlásili válku, což znamenalo okamžité obsazení Helsinek. O rok později je již Finsko pod nadvládou Ruska jako autonomní velkovévodství.

Helsinky se stávají hlavním městem Finska v roce 1812. Tento rok se také do města přesunula zatím jediná finská univerzita, která sídlila v Turku. Zničené město se pomalu

²¹⁶ Tehdy hanzovní estonské město na jižním pobřeží Finského zálivu. Dnes hlavní město Estonska.

²¹⁷ Helsingin yliopisto. *Helsinki.fi* : *Helsingin seudun tapahtumat, uutiset ja hakupalvelut yhdestä osoitteesta*. [online]. Helsinky : Helsingin yliopisto, c2006 , Průběžná aktualizace [cit. 2009-06-25]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.helsinki.fi>>.

²¹⁸ Text o historii převzat z oficiálních stránek Helsinek.

²¹⁹ Dnes místo zvané Kruununhaka nedaleko centra města.

rekonstruovalo. Obnovu architektonické stránky města dostali na starost místní rodák Johan Albrecht Ehrenström a v Německu narozený architekt Carl Ludwig Engel.²²⁰

Město brzy převzalo roli administrativního, univerzitního a průmyslového centra v zemi. Do začátku 20. století počet obyvatel přesáhl 100.000. Architektura ve 20. a 30. letech minulého století je charakterizována klasicismem a funkcionalismem. Helsinský olympijský stadion byl dokončen v roce 1938, nicméně první hry se zde uskutečnily kvůli 2. světové válce až v roce 1952. Během ní zasáhla město řada vzdušných náletů, škody však naštěstí nebyly rozsáhlé. V poválečných letech dochází k rychlému rozvoji města. Kvůli migraci obyvatelstva vznikají v 50. a 60. letech minulého století předměstské čtvrti, jako jsou Herttoniemi, Maunula či Pihlajamäki

Helsinky se také pyšní moderními díly od několika světoznámých architektů, jako je Alvar Aalto, který navrhl například budovu Akademického knihkupectví, Dům kultury nebo Finlandia Hall.²²¹ Novou budovu opery vytvořili architekti Hyvämäki, Karhunen a Parkkinen. Byla otevřena v roce 1993. Muzeum moderního umění architekta Stephena Holla bylo zpřístupněno veřejnosti v roce 1998.

V Helsinkách se také uskutečnily četné politické konference. V roce 1975 se zde konala například Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. První americko-sovětský summit se konal v roce 1990 také zde. Prezident George H. Bush se tu setkal se sovětským protějškem Gorbačovem.

Helsinky byly pro rok 2000 vyhodnoceny jako Evropské hlavní kulturní město. V tomto roce také oslavily 450. výročí svého vzniku.

3.2. Historie knihovny

Se vznikem Helsinské městské knihovny²²² se pojí zejména ženské obyvatelstvo města. Instituce vznikla na popud Asociace vdaných žen, která chtěla učinit literaturu a vzdělání

²²⁰ Tvůrce budovy Univerzitní knihovny

²²¹ Dokončena v roce 1971.

²²² Původně Helsinské lidové knihovny

dostupnějšími. Náklady na vznik knihovny se hradily zejména z charitativních sbírek, které asociace pořádala. Počátek knihovny se datuje k 6. říjnu 1860. Tehdy se nacházela v budově Hällström na rohu ulic Hallituskatu a Fabianinkatu. Podle dochovaných záznamů nabízela knihovna velmi skromné služby: půjčování knih a prezenční četbu periodik. Čítárna knihovny však vznikla až v roce 1871.

Od tohoto roku dostávala knihovna také příspěvky od města a od roku 1876 přešla pod jeho správu úplně. V roce 1882 dochází k revolučním událostem. Helsinská knihovna je přesunuta do budovy Rikhardinkadun, což byla první speciálně upravená budova pro knihovnu v severském regionu.²²³ Stavbu také dotvořila jedna ze soukromých firem v Helsinkách.

Na přelomu 19. a 20. století dochází k dalšímu rozvoji veřejného knihovnictví ve finském hlavním městě. Vznikají pobočky knihovny v Töölö, Kallio a Vallilan. Roku 1910 potom instituce dostává oficiální název Městská knihovna ve Finsku. O dva roky později zde vzniká dětské oddělení. Po občanské válce se počet knihoven v Helsinkách zvyšuje na 18, přičemž po druhé světové válce začínají naplno knihovnické práce v místních nemocnicích.

V roce 1953 helsinská městská knihovna otevírá své hudební oddělení. V roce 1966 potom vyjíždí první pojízdná knihovna. V 70. letech minulého století začíná spolupráce v rámci tzv. oblasti HelMet²²⁴, která funguje dodnes.²²⁵ V roce 1978 byl spuštěn první knihovnický systém Pääsky v pobočce knihovny Laajasalo. Zvláštní postavení získala knihovna v roce 1981, kdy se stala Národní centrální veřejnou knihovnou.^{226 227}

²²³ Rikhardinkadun si udržela své postavení hlavní knihovny Helsinek do roku 1986, kdy byla pro tuto funkci vybrána knihovna v Pasila.

²²⁴ Finsky Pääkaupunkiseutu či Huvudstadsregionen, anglicky Helsinki Metropolitan Area. Finové přitom používají zkratku anglického ekvivalentu.

²²⁵ Více v kapitole 3.3.

²²⁶ MÄKINEN, Ilkka. Golden Age of Finnish Public Libraries: institutional, Structural and Ideological Background since the 1960's.

²²⁷ První centrální knihovnou se stala v 60. letech minulého století knihovna v Joensuu. Ve svých počátcích se centrální knihovna spíše pasovala do role zdrojové základny pro ostatní regionální knihovny při meziknihovní výpůjční službě a následně se stala i moderátorem posílení spolupráce mezi jednotlivými knihovnami v rámci sítě knihoven. Podporovala knihovníky z malých knihoven ve vzdělání, pořádala speciální semináře a diskusní setkání. V době, kdy ještě nebyly knihovny automatizované, se meziknihovní

I přes ekonomické potíže se v první polovině 90. let minulého století podařil helsinské knihovně světový unikát. Na jaře roku 1993 začala spolupracovat s nevládní organizací Katto-Meny a studentem technické univerzity Jyrki Kuoppalou na zavedení internetového připojení do knihoven. 8. února roku 1994 nastal v knihovně sváteční den – byla připojena k internetu. Přes tehdejší internetový prohlížeč Mosaic se klienti knihovny dostali na webové rozhraní a mohli číst e-maily. O týden později dorazil do knihovny e-mail z USA, z veřejné knihovny z Jižního Bendu ve státě Indiana. Knihovník Don Napoli tehdy do Helsinek napsal: „Byli jste první veřejná knihovna na světě, která poskytla svým uživatelům internet. My jsme byli druzí, a první ve Spojených státech.“²²⁸ Ministerstvo školství v roce 1995 provedlo průzkum mezi všemi veřejnými knihovnami v zemi, který ukázal, že v této době bylo 39 procent všech knihoven připojeno k internetu, nicméně tuto službu ještě většina z nich neposkytovala veřejnosti.

Poslední zákon o knihovnách z roku 1998 určuje knihovně v Helsinkách funkce jako centrální knihovně. Ty se dají shrnout do následujících bodů:²²⁹

- Centrální knihovna poskytuje služby na dálku a rozvíjí kooperační programy mezi knihovnami. Slouží jako ústředí pro meziknihovní služby.
- Půjčuje celé sbírky do knihoven po celém Finsku. Nové přírůstky pochází i ze zahraničí.
- Knihovna slouží jako multikulturní centrum pro všechny obyvatele, ale i cizí návštěvníky Finska.
- Knihovnu provozuje město, nicméně dostává rovněž dotace od ministerstva školství, které slouží především na operace spojené s funkcí centrální knihovny.

vypůjční služby uskutečňovaly standardní poštovní cestou, přičemž centrální knihovna vždy měla souborný katalog. Služby přitom byly poskytovány jak veřejným, tak univerzitním knihovnám.

²²⁸ LOUNASSVUORI, Erkki, VATTULAINEN, Pentti. Internet and the Finnish Public Libraries. In CHEN, Ching-chih . *Proceedings of The Ninth International Conference on New Information Technology, Pretoria, South Africa, November 11-14, 1996.*. 1st edition. West Newton, Massachusetts : MicroUse Information, 1996. s. 177-186. Dostupný z WWW: <<http://web.simmons.edu/~chen/nit/NIT%2796/96-177-Lounasvuori.html>>. ISBN 0-931555-11-6. ISSN 1053-6973.

²²⁹ Suomi. Kirjastolaki vuodelta 1998.

- Propaguje spolupráci mezi veřejnými a vědeckými knihovnami.

3.3 Knihovny HelMet

Helsinskou metropolitní oblast tvoří vedle Helsinek města Espoo, Kauniainenu a Vantaa. Celkově tuto oblast obývá 1,02 milionu obyvatel. Centrální knihovna v Helsinkách spolu s hlavními knihovnami zmíněných měst zajišťuje v této oblasti poskytování knihovnických služeb. Této spolupráce se účastní i jednotlivé pobočky knihoven.²³⁰

Pro celou oblast platí jeden čtenářský průkaz s jedinečným PIN kódem.²³¹ Kooperace knihoven probíhá při meziknihovní výpůjční službě, rezervacích a vracení knižních jednotek. Uživatel si může knihu rezervovat přes jednotné internetové rozhraní HelMet.fi.²³²

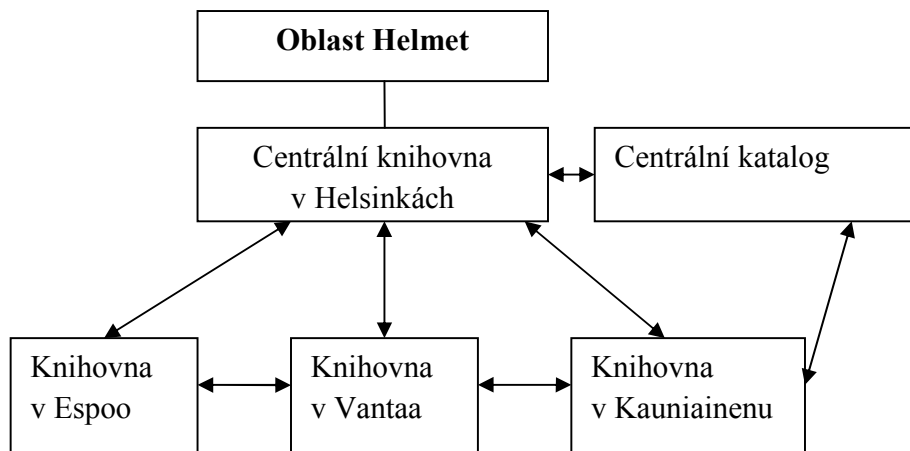

Obrázek č. 5 Mapa knihoven oblasti HelMet

²³⁰ Statistický přehled knihoven viz. kapitola 3.4.1.

²³¹ Více kapitola 3.5.1.

²³² Více kapitola 3.5.6.1

Knihovny sdílí informace o uživateli, výpůjčkách i veškerých sbírkách. Pokud si tedy uživatel vypůjčí jednotku v Helsinkách, může ji vrátit v Espoo. V případě rezervace se sleduje, zda požadovaný dokument není volný v některé z poboček. V takovém případě putuje rovnou ke čtenáři.

3.4. Organizační schéma centrální knihovny

Jak vypovídá následující strukturované schéma, knihovna v Helsinkách striktně odděluje organizaci hlavní budovy městské knihovny, akvizici, katalogizaci včetně informačního managementu a zbylých 35 poboček knihovny, administrativu a podporu managementu. Základní rozdělení je na *oddělení regionálních služeb* a *oddělení centralizovaných služeb*.²³³

²³³ Helsinki City Library. *Organisation chart* [online]. Helsinki : Helsinki City Library, 1996, Updated 10/05/2006 [cit. 2009-07-01]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.hel.fi/en-GB/kaavio/>>.

**Komise pro kulturu
a knihovny**

Ředitelka knihovny

Maija Berndtson

**Oddělení regionálních služeb
knihovny**

Marja-Liisa Vilkkö-Hämäläinen

**Oddělení centralizovaných
služeb knihovny**

Anna-Maria Soininvaara

35 knihoven

Administrativní oddělení

Personál a administrativní
služby

Finanční plánování a
logistika

Podpora managementu

Výkonný asistent

Oddělení vývoje

Oddělení marketingu a
komunikace s veřejností

Oddělení plánování
vybavení

Oddělení hlavní knihovny

Oddělení pro dospělé

Oddělení pro děti a mládež

Oddělení výpůjček

Pojízdné knihovny

**Oddělení akvizice
a katalogizace**

Informační management

Knihovna 10

Knihovnický systém

Oddělení pro Národní síť
služeb pro knihovny

3.4.1. Organizace ve statistikách

Jak vyplývá z následující statistiky Centrální městská knihovna v Helsinkách se svými pobočkami se podílí více než polovinou na celkovém počtu knihoven v oblasti HelMet.

Statistiky knihovny v Helsinkách

36 knihoven (včetně hlavní)
2 pojízdné knihovny
1 čítárna periodik
11 institucionálních knihoven
508 zaměstnanců

Statistiky knihoven oblasti HelMet

62 knihoven
6 pojízdných knihoven
1 čítárna periodik
14 institucionálních knihoven
cca 900 zaměstnanců

Tabulka č. 5 Zaměstnanci v knihovně v Helsinkách

	2008	2007	2006
Management	3	3	3
Knihovníci	181	179	177
Asistenti knihovníků	199	199	202
Ostatní	125	127	126
Součet	508	508	508

3.5. Centrální knihovna a její služby

Obrázek č. 6 Hlavní budova městské knihovny v Helsinkách²³⁴

²³⁴ Převzato z internetových stránek knihovny.

Hlavní budova městské knihovny se v současnosti nachází v Pasila. Tvůrcem budovy je architekt Kaarlo Leppänen. Nachází se zde i všechna důležitá oddělení, která zajišťují provoz celé sítě knihoven v Helsinkách.

Čtenářů ovšem knihovně ubývá. Ve srovnání s rokem 2002 došlo v roce 2008 k propadu o 6 procent. Celkově má knihovna 210.823 uživatelů,²³⁵ což znamená 37 procent helsinkého obyvatelstva. Návštěvy knihoven však zůstávají v poměru k minulým letům stejné – 6,42 milionu, přičemž se vypůjčilo 9,4 milionu dokumentů.²³⁶

Tabulka č. 6 Demografické rozložení obyvatel a čtenářů

Počet dětí v Helsinkách

Věk	2008	2002	Rozdíl
0-4	27.368	28.129	-761
5-9	24.084	28.427	-4.343
10-14	26.632	27.080	-448

Počet dětských čtenářů

Věk	2008	2002	Rozdíl
0-4	482	593	-111
5-9	8.669	10.701	-2.032
10-14	14.274	18.300	-4.026

Počet dospělých a mladistvých v Helsinkách

Věk	2008	2002	Rozdíl
15-19	30.057	27.095	2.962
20-24	44.760	44.758	2
25-29	54.355	51.726	2.629
30-34	46.981	47.724	-743
35-39	39.166	46.891	-7.725
40-44	43.104	40.438	2.666
45-49	39.276	38.820	456
50-54	37.390	41.829	-4.439
55-59	38.540	35.451	3.089
60-64	36.137	26.479	9.658
65-69	23.674	20.643	3.031
70-74	18.505	18.863	-358
75-79	16.156	15.156	1.000
80-84	11.708	10.731	977
85-89	7.001	6.354	647

²³⁵ Helsinki City Library. *Annual Report 2008* [online]. Helsinky : Helsinki City Library. 2008, 37 s. [cit. 2009-07-15] Dostupný z WWW: <http://www.lib.hel.fi/Docs/julkaisut/annual_report_2008.pdf>.

²³⁶ Tamtéž

90+	3.637	3.124	513
-----	-------	-------	-----

Počet dospělých a mladistvých čtenářů

Věk	2008	2002	Rozdíl
0-4	482	593	-111
5-9	8.669	10.701	-2.032
10-14	14.274	18.300	-4.026
15-19	15.034	17.186	-2.152
20-24	19.983	28.407	-8.424
25-29	24.921	31.396	-6.475
30-34	22.294	26.011	-3.717
35-39	17.457	25.554	-8.097
40-44	18.722	20.659	-1.937
45-49	16.270	17.224	-954
50-54	13.286	14.487	-1.201
55-59	11.283	12.329	-1.046
60-64	11.136	8.227	2.909
65-69	7.310	5.981	1.329
70-74	4.735	4.598	137
75-79	2.895	2.703	192
80-84	1.448	1.211	237
85-89	501	392	109
90+	123	91	32

3.5.1 Čtenářský průkaz a PIN kód

Pokud chce uživatel využívat služeb centrální knihovny a ostatních knihoven v oblasti HelMet, musí se zaregistrovat. Osoby mladší 15 let musí mít písemný souhlas zástupce, který na sebe bere odpovědnost. Pro získání průkazu je nutné předložit průkaz totožnosti, fotografii a osobní identifikační

číslo. V případě, že ho osoba nehodlá poskytnout, je průkaz platný pouze půl roku. Ačkoli jsou finské knihovny přístupné komukoli bez rozdílu pohlaví, národnosti, vzdělání a barvy pleti, průkaz může získat pouze občan Finska, resp. osoba s trvalým pobytem ve Finsku.^{237 238}

²³⁷ Městská knihovna v Praze (MKP) řeší tento problém mnohem sofistikovaněji. Pokud žadatel o průkaz pražské městské knihovny neprokáže usazenost v ČR nebo v EU, může se stát čtenářem MKP v případě, že předloží doklad totožnosti a složí nezúročitelnou kauci ve výši 1000,- Kč, nebo předloží doklad totožnosti a za žadatele se zaručí jiná osoba (ručitel), která splňuje podmínky pro zápis za čtenáře MKP.

V případě, že o průkaz žádá škola, instituce či komunita určitých osob, musí rovněž za vypůjčené jednotky převzít zodpovědnost dospělá osoba. Pokud uživatel ztratil právo na výpůjčky, nemůže být v roli ručitele.

Po obdržení karty čtenáře může uživatel požádat také o přidělení PIN kódu, který je potřebný k využívání automatického výpůjčního systému, ke zjišťování stavu výpůjček a rovněž k surfování na internetu v terminálech knihovny.

3.5.2. Základní služby

Jádrem služeb helsinké městské knihovny jsou výpůjční služby. Čtenář může mít na svém kontě až 40 položek, přičemž jsou stanoveny následující limity: 20 CD, 5 počítačových her, 5 DVD, 5 Blue-ray.²³⁹

Základní výpůjční doba je 28 dní. Čtenář si každou položku může prodloužit až třikrát, pouze však v případě, že není rezervována. Sedmidenní výpůjční služba platí pro bestsellery, DVD, VHS, Blue-ray a většinu CD disků.

Tabulka č. 7 Statistické údaje o sbírkách

Knihy	1.596.065	84,11 %
Hudebniny	34.008	1,79 %
Hudební nahrávky	183.615	9,68 %
Mluvené slovo	32.182	1,70 %
VHS	11.811	0,62 %
CD-ROM	5.443	0,29 %
DVD	24.687	1,30 %
Ostatní média	9.686	0,51 %
Součet	1.897.497	100 %

Pro klasifikaci dokumentů se používá knihovnické třídění helsinké knihovny HKLJ²⁴⁰, které vychází z Deweyho desetinného třídění.

²³⁸ Helsinki City Library. *Library card and PIN code* [online]. Helsinki : Helsinki City Library, 2006, Updated 22/08/2008 [cit. 2009-07-01]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.hel.fi/en-GB/kirjastokortti/>>.

²³⁹ Půjčování filmů je také omezeno věkovou hranicí čtenáře.

²⁴⁰ Finsky Helsingin kaupunginkirjaston luokitussjärjestelmän verkkoversio

Výpůjční právo se vztahuje i na periodika. V hlavní budově knihovny je dostupných 662 denních listů a 4.479 magazínů ve 20 různých jazycích.²⁴¹

3.5.2.1 Automatizovaný výpůjční systém

Proces registrace výpůjčky, resp. její vrácení se dnes děje v knihovně pomocí speciálních systémů.

Obrázek č. 7 Automatizovaný systém pro půjčování a vrácení jednotek²⁴²

Pracují na jednoduchém, intuitivním principu. Čtenář se přihlásí u interaktivní obrazovky pomocí svého PIN kódu, čtecím zařízením naskenuje čárový kód knihy a odhlásí se. Systém nabízí i různá jazyková rozhraní – finské, švédské a anglické. Samozřejmě že je v knihovně k dispozici i knihovník, který zejména seniorům dokument půjčí standardní cestou.

3.5.2.2. Poplatky a pokuty

V případě, že čtenář po uplynutí výpůjční doby²⁴³ dokument nevrátí či si ho neprodlouží, začne mu nabíhat zpozdění. Po dalších 28 dnech čtenář ztrácí právo využívat služeb knihoven. To se děje i v případě, že dokument zničí nebo ztratí a také při odmítnutí

²⁴¹ Podle výroční zprávy četli denní tisk především muži, kteří dosáhli věku 50 let. 13 % z nich uvedlo, že čte časopisy on-line. Magazíny zase byly doménou žen ve věku 30-39 rokem.

²⁴² CERQUEIRA MAGALHÃES, Maria de Fátima. Helsinki City Library [Cestovní zpráva.] [online]. Porto, Biblioteca Pública Municipal do Porto, 2008. 107 s. [01-07-2009]. Dostupný z WWW: <http://nortebad.files.wordpress.com/2009/05/relatorio_final.pdf>

²⁴³ Dva dny před uplynutí výpůjční doby je zasláno na funkční e-mail upozornění o jejím konci. Zpráva může být zaslána i na mobilní telefon. Tato služba je však zpoplatněna. Stojí 0,25 eura za jednu SMS.

uhrazení pokuty. Opětovné nabytí práv čtenáře je možné až po splnění všech závazků vůči knihovně.²⁴⁴

Tabulka č. 8 Přehled pokut a poplatků v helsinské knihovně

Zpozdné	0,2 €/den ²⁴⁵
Rezervace	0,5 €/ položka
Nová karta čtenáře	2-3 € ²⁴⁶
Kopírování	0,3 €
MVS	4 € ²⁴⁷

3.5.2.3 Rezervace a MVS

Rezervace dokumentů lze provádět přímo v knihovně, přes webové rozhraní knihoven oblasti HelMet nebo přes telefon. Pokud je dokument přítomen v knihovně a rezervace se provádí telefonicky, uživatel neplatí poplatek. Musí si však vyzvednout dokument v dané knihovně. Pokud by ho knihovna musela odesílat do jiné pobočky, je již služba zpoplatněna.

Uživatel si může najednou rezervovat maximálně 30 položek²⁴⁸ vyjma bestsellerů. To se rovněž týká dokumentů, které ještě nebyly zařazeny do katalogu knihovny a uživatel by si je chtěl rezervovat v předstihu.

V případě, že požadovaný dokument není dostupný v žádné knihovně oblasti HelMet, je možné využít meziknihovní výpůjční službu. Formulář pro zadání požadavku je k dispozici na internetových stránkách knihovny. Dokument lze objednat také přímo v knihovně.

3.5.2.4 Akvizice

V roce 2008 nakoupilo Oddělení akvizice a katalogizace celkem 158.818 jednotek, přičemž 79 % z tohoto množství byly knihy.^{249 250} Vedle finsky, švédsky a anglicky

²⁴⁴ Helsinki City Library. *Fees* [online]. Helsinki : Helsinki City Library, 2006, Updated 19/05/2008 [cit. 2009-07-02]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.hel.fi/en-GB/maksut/>>.

²⁴⁵ Pokuta za jednu knihu nemůže překročit 6 eur.

²⁴⁶ Nižší cena platí pro děti.

²⁴⁷ Platí pro dokumenty na území Skandinávie. Mimo ní bude cena několikanásobně vyšší.

²⁴⁸ O splnění rezervace knihovna informuje dopisem, e-mailem nebo SMS (tato služba je zpoplatněna).

psaných knih se do fondu dostaly především německé, ruské, estonské, čínské, arabské a somálské knihy. Z fondu bylo vyřazeno 178.926 jednotek.

Mimo tradičních dokumentů začala knihovna v roce 2008 nakupovat do svého fondu počítačové hry pro konzole a Blue-ray disky.

V roce 2008 ve spolupráci s knihovnou v Tampere začala centrální knihovna vyjednávat s hudebními nakladateli a nahrávacími společnostmi o možnosti poskytnutí hudebních nahrávek on-line přes rozhraní knihovny.²⁵¹ Prozatím nedošlo k žádné dohodě.

Helsinská knihovna pro akvizici používá speciální informační systém, který je přístupný všem veřejným knihovnám v zemi. V něm si knihovny mohou rezervovat jednotku pro svůj fond. Pro dodání knih jsou posléze nasmlouváni nakladatelé či prodejci. Ve zvláštních případech se dokumenty nakupují v kamenných obchodech, nikoli přes elektronické obchody.²⁵²

3.5.2.5 Vícejazyčná knihovna

Knihovna poskytuje rozsáhlou sbírku cizojazyčných dokumentů. Mimo tradičních evropských jazyků jsou zde kolekce v čínštině arabštině, perštině, vietnamštině, somálsčině a turečtině. Sbírký jsou vytvářeny a doplňovány tak, aby je mohli využívat cizinci, imigranti, studenti i vědci. Kromě dokumentů ve finštině a švédštině jasně převažuje angličtina.

Tabulka č. 9 Sbírký podle jazyků

Jazyk	Počet	Procenta
Finština	1.251.739	78,43 %
Švédština	151.857	9,51 %
Angličtina	115.979	7,27 %
Němčina	12.309	0,77 %
Francouzština	11.348	0,71 %
Italština	2.912	0,18 %
Španělština	4.033	0,25 %
Ruština	15.464	0,97 %
Ostatní jazyky	30.424	1,91 %

²⁴⁹ Helsinki City Library. *Annual Report 2008*.

²⁵⁰ V roce 2007 knihovna nakoupila 143.032 jednotek.

²⁵¹ Knihovna je v současné době pouze předplatitelem Naxos Music Library.

²⁵² UOTILA, Jukka. Osobní komunikace. E-mail ze dne 24. 6. 2009.

Součet 1.596.065 100 %

Helsinská knihovna má jako centrální knihovna povinnost provozovat multikulturní centrum a zajistit uživatelům, kteří nejsou původem z Finska, podpůrné služby při kontaktu s úřady, poskytovat jim poradenství a základní příručky ve finštině.

Cizojazyčné sbírky se nachází v dospělém, dětském oddělení i v Knihovně 10. Knihovna rovněž v případě, že dojde k objednávce, dokumenty rozesílá do knihoven po celé zemi. To platí zejména v okamžiku, kdy imigrant nemá dostupnou literaturu v e svém rodném jazyce v místě, kde se usadil. Knihovna také pořádá akce, kde se scházejí Finové i zástupci jiných národnostních komunit, a HelMet knihovny každoročně pořádají „Joy of Reading“,²⁵³ kdy se malým finským čtenářům představují knihy v cizím jazyce. Už třetím rokem se také s úspěchem ve městě pořádal veletrh se somálskou literaturou.

Knihovna však má také na starosti podporu finštiny jako národního jazyka, ale i švédštiny a snaží se propagovat finskou společnost. Spolupracuje také s Mezinárodním kulturním centrem v Caisa.

Do budoucna se předpokládá další rozvoj této knihovny a jejích služeb. Za vše hovoří statistiky. Pokud v roce 2007 tvořilo pracovní sílu v Helsinkách osm procent cizinců, pak v roce 2015 už to bude podle odhadů o deset více. Prognózy uvádí, že v roce 2025 bude v oblasti HelMet přes 100.000 imigrantů.²⁵⁴

3.5.2.6 Architektonické rozložení

Mimo administrativního zázemí je v dvoupatrové budově hlavní knihovny Pasila také oddělení pro dospělé a dětské čtenáře, oddělení periodik s čítárnou, oddělení vícejazyčné knihovny, studovna, suterénní archiv a speciální prostory pro komerční využití. V prostorách knihovny je rovněž několik desítek počítačových stanic. Velké přednášky,

²⁵³ Česky Radost ze čtení

²⁵⁴ LEISTI, Mikko. *Central Library : the Heart of the Metropolis – the Heart of Helsinki : report review* [online]. 1st edition. Helsinki : Helsinki City Library, 2008. 59 s. [cit. 2009-17-02]. Dostupný z WWW: <http://www.lib.hel.fi/File/2aa4a475-3b90-43b3-ba86-266b7aeeb133/Centrallibrary_reviewreport.pdf>.

keré knihovna pořádá, se konají v atriu. Jeho podoba se inspirovala prstenci planety Saturn. Hudební oddělení knihovny je situováno do prostor vlakového nádraží Pasila.

Mimo hlavní budovu knihovny a její pobočky Itäkeskus, Kallio, Rikhardinkatu, Töölö a Vuosisaari nejsou na organizační úrovni oddělené sekce pro dospělé a děti.

Obrázek č. 8 Interiér hlavní budovy knihovna Pasila²⁵⁵

3.5.3 Hudební centrum – Knihovna 10

Knihovna 10 se nachází v samotném centru města v budově hlavní pošty a byla otevřena v roce 2005. Jedná se o moderní hudební centrum, které nabízí rozmanitou sbírku hudebních dokumentů pro celou oblast Helsinek. Mimo jiné jsou zde dostupné i filmy, počítačové vybavení, cestovní průvodce, komiksy, různá periodika, ale i malá sbírka bestsellerů. Vedle bezdrátového připojení se zde nachází řada počítačů, které mohou využít pouze držitelé čtenářských průkazů.

Mimo tradičních knihovnických služeb mohou uživatelé využít také hudební zkušebnu, kde se cvičí na různé nástroje.²⁵⁶ Vrcholem ovšem je nahrávací studio, v kterém si uživatelé mohou nahrávat, upravovat své vlastní skladby či mluvené slovo. Je zde zavedený rezervační systém. Studio se objednává na půl až čtyři hodiny. Editovat si lze ale i videonahrávky. Knihovna nabízí rovněž speciální místnost s příslušným softwarem

²⁵⁵ Převzato ze stránek knihovny

²⁵⁶ Jedná se o elektrickou kytaru, basovou kytaru, klavír a DJ aparát.

pro editaci videa. Jeviště slouží ke konání divadelních a hudebních představení, diskusím a dalším programům.²⁵⁷

Knihovna je také vydavatelem. Pořizuje záznamy všech koncertů, přednášek, panelových diskusí, návštěv spisovatelů, rozhovorů či vyprávění příběhů ve svých prostorách. Poté distribuuje tyto nahrávky prostřednictvím webcastu, podcastu, mp3, rádia a také prostřednictvím Web 2.0.²⁵⁸

Knihovna má otevřeno sedm dní v týdnu, dohromady 78 hodin. Lobby, ve kterém se poskytuje expresní internetové připojení na 12 počítačích, má otevřeno každý den od 8 hodin. Také je zde k dostání aktuální tisk. Měsíčně instituci navštíví přes 50 tisíc lidí. 60 % procent z nich je ve věku mezi 15 až 30 lety.

Tabulka č. 10 Statistické údaje o sbírkách v Knihovně 10

CD disky	40,000
knihy	5,500
hudebniny	9,000
video a DVD	500
LP	1,000
Hudební periodika	85

Progresivní přístup knihovny k mladé generaci je znát i na věkovém rozložení zaměstnanců. Všichni pracovníci jsou mladší 40 let. Vedle ředitele knihovny jsou zde také personalisté, IT plánovač a IT specialista, knihovník se specializací na hudební dokumenty, asistenti knihovníků, pracovníci v rámci civilní služby a studenti na praxi.

Knihovna je i ve spojení s místním hudebním institutem, operou a novou hudební síní. Ve spolupráci s oddělením pojízdných knihoven centrální knihovny provozuje speciální festivalový autobus, který objíždí různé lokality a nabízí uživatelům k poslechnutí hudební díla umělců, kteří budou na nějakém z festivalů v Helsinkách účinkovat.

Filozofií města a centrální knihovny je změna konceptu knihoven. Uživatelům chtějí dát prostor k vlastní tvůrčí seberealizaci a nabízejí jim k tomu patřičné nástroje a místo.

²⁵⁷ COWELL, Jane. Library 10, Helsinki. *Australasian Public Libraries and Information Services* [online]. 2009, vol. 22, no. 1, s. 32-34. ISSN 1030-5033.

²⁵⁸ Například sociální sítě

3.5.3.1 Informačně technologické vybavení knihovny

V knihovně je přes třicet počítačových stanic. Využívání některých z nich vyžaduje čtenářský průkaz a PIN kód.

11 stanic je určených k využití bez nutnosti předchozí rezervace. Uživatelé na nich mohou strávit maximálně půl hodiny času. K dispozici je na nich aplikace Word, Excel, software pro úpravu obrázků a internet. Po uplynutí vymezeného času musí být počítač uvolněn pro dalšího zájemce. Stanice jsou situovány do prostoru před halou služeb knihovny.

14 ASKO²⁵⁹ stanic je dostupných pouze po předchozí rezervaci a uživatelé na nich mohou strávit až dvě hodiny času. Obsahují stejný software jako počítače v lobby.

6 HelMet terminálů může být využíváno bez časového omezení. Uživatelé z nich mají přístup pouze do katalogu knihoven oblasti HelMet.

V knihovně je dostupné i bezdrátové připojení. K jeho využití je však potřeba čtenářský průkaz a PIN kód. Návštěvníci mohou získat dočasný účet zasláním formalizované SMS na dané číslo. Mimo počítačové jednotky také knihovna nabízí kopírovací stroj, fax a tiskárny. Ty však jsou k dispozici za poplatek.

Jako multimediální centra slouží v rámci centrální knihovny právě Knihovna 10 a také prostory bývalé knihovny v Kirjakaapeli.²⁶⁰

3.5.4. Referenční služby

Ačkoli helsinská knihovna provozuje dvě virtuální referenční služby pro celé Finsko, další dvě jsou určené pouze pro oblast Helsinek, resp. oblast HelMet.

3.5.4.1 Informační služba Místosetkání@lasipalatsi

V budově bývalé knihovny v Kirjakaapeli, ve skleněném paláci Lasipalatsi, dnes funguje speciální informační služba Místosetkání@lasipalatsi²⁶¹, kterou poskytují experti z různých oblastí lidského vědění. Uživatelům pomáhají vyhledávat informace v rámci

²⁵⁹ Zkratka pro Asiakastietokone, tedy Počítače pro zákazníky

²⁶⁰ Viz kapitola 3.5.4.1

²⁶¹ Finsky Kohtaamispaikka@lasipalatsi

elektronických a mobilních služeb a v digitálních TV. Pořádají se zde také tréninkové kurzy pro efektivní využívání internetu v každodenním životě. K dispozici je i několik počítačových stanic, které si není nutno rezervovat.

Prostory slouží k prezentaci různých počítačových firem a poskytovatelů služeb. Mají tak možnost získat okamžitou zpětnou vazbu od uživatelů, kteří jejich výrobky či služby využívají.

Hlavní provoz tohoto informačního koutku má na starost helsinská knihovna, nicméně jeho financování pochází z různých zdrojů, například z Nadace Billa a Melindy Gatesových.

3.5.4.2 Služba iGS/Zepfej se na cokoli

Kysy mitä vain

HELSINGIN KAUPUNGINKIRJASTO

Information Gas Station

Etusivu | Keskustelut | Taustaa | Yhteystiedot | Palaute | Vastaaesittelyjä | Fråga vad som helst | Ask anything

iGS

Tietohuoltoasema

- Vessojen lukut
- Mitä eläimiä ovat Karhukoplan pojat?
- Onko terveellistä juoda pilsneriä kesähelteellä?
- Unelma kesäparrasta
- Kukkien kahvittelu?

>Uusimmat kysymykset ja vastaukset
>Hae arkistosta

Tilaa RSS-syötteenä

iGS Tietohuoltoasemalla Helsingin kaupunginkirjaston tietopalvelun ammattilaiset vastaavat kysymyksiin, jotka askarruttavat mieltäsi. Vastaus lähetetään sähköpostiisi ja se tallennetaan myös arkistoon. Lue vastausperiaatteet.

Ajankohtaista

6.7.2009 **Kysy mitä vain ja KesäDösa yhteistyössä**
IGS-tietotynnyri, liikkuva tietopalveluasema, kiertää tänä kesänä KesäDösan mukana. Tietotynnyri ja...

16.4.2009 **IGS-vastajana Saara Ihämäki**
Kuukausittain ilmestyvä iGS-vastajasarjamme tämänkertaisessa osassa esitellään Pohjois- ja...

11.3.2009 **Vastaaesittely-sarja jatkuu jälleen**
Yleisön toivomuksesta Kuukauden vastaaja-haastattelusarjamme saa jatkoa. Uusimmassa osassa...

IGS radiossa
torstaisin klo 10.40

Lähetä kysymyksiä

Sähköpostiosoiteesi

Läheta Tyhjennä

Obrázek č. 9 Titulní stránka služby Informační čerpací stanice/Zepfej se na cokoli

iGS neboli Informační čerpací stanice²⁶² je hybridní referenční služba Helsinské městské knihovny, která je určena pro oblast HelMet. Název služby odráží význam přístupu k informacím ve společnosti. Ty jsou pro lidi nezbytné stejně jako palivo pro automobil. Používá se pro ni i označení *Zepfej se na cokoli*.^{263 264}

Uživatelé zadávají dotaz přes webové rozhraní, přičemž obdrží odpověď e-mailem do dvou týdnů. Ta se také ukládá do on-line přístupného archivu. Na rozdíl od ostatních virtuálních referenčních služeb je lhůta pro zodpovězení otázky značně dlouhá.²⁶⁵

²⁶² V Helsinkách se používá anglický ekvivalent Information Gas Station.

²⁶³ Finsky Kysy mitä vain, anglicky Ask anything

²⁶⁴ Dostupná z webové stránky Helsinské městské knihovny: <http://igs.kirjastot.fi/fi-FI/iGS/>

²⁶⁵ Podle některých odpovědí v archivu však může být lhůta ještě delší než 14 dní.

Mimo služby v rámci webového rozhraní se iGS provozuje také ve formě „informačních barelů“, což jsou speciálně upravené kiosky. Většinou se objevují na různých společenských akcích či v nákupních areálech.

iGS má také každý týden svůj prostor v rozhlasovém vysílání rádia Ylen aikinen. Posluchači mohou posílat své dotazy na knihovníky přes webové stránky rádia, popřípadě přímo zavolat do redakce. iGS rádio tým vybere otázky, které se poté zodpovídají živě, většinou den před vysíláním. Podle pracovníků rádia jsou posluchači většinou senioři. Program obvykle trvá 10 minut.²⁶⁶

V současnosti se na projektu účastní zhruba 70 osob z Helsinské městské knihovny. V případě, že se informační barely pohybují po městě, doprovází je několik knihovníků, kteří zodpovídají na všechny dotazy.

Poslední průzkum využívání iGS se provedl v roce 2004. Vyplývá z něho, že službu nejčastěji využívají lidé ve věku 45–54 let. Procentuální zastoupení všech věkových skupin je potom následující:

Tabulka č. 11 Využívání služby iGS podle věku

Věk	Procentuální zastoupení
Pod 15 let:	4 %
15-24 let:	21 %
25-34 let:	16 %
35-44 let:	14 %
45-54 let:	24 %
55-64 let:	19 %
přes 64 let:	2 %

Původně se o iGS uvažovalo jako o dvouletém projektu, nicméně se postupně stal každodenní součástí knihovnických služeb v Helsinkách. Knihovnický personál prošel dalšími školeními vyhledávání informací a využívání digitálních zdrojů. V roce 2004 iGS obdržela cenu od Finské informační služby „Sova znalostí“.

²⁶⁶ Vysílání začalo v roce 2003.

V roce 2008 ještě více vzrostla návštěvnost webových stránek služby a překonala hranici 800 tisíc. V srpnu téhož roku bylo spuštěno diskusní fórum u každé zodpovězené otázky. Za pět měsíců fungování se objevilo skoro tisíc komentářů.

Ačkoli je iGS považována především za referenční službu, spíše se podle mého názoru jedná o propagaci knihovny a rozšiřování povědomí o ní. Potvrzuje to jak lhůta, za kterou knihovníci dotazy vyřizují, ale také to, že na rozdíl od virtuálních referenčních služeb Zeptej se knihovníka nebo Zeptej se on-line jsou některé dotazy zbytečné a někdy také přímo hloupé.²⁶⁷ Pracovníci nemají ani neudržují statistiky o počtech relevantních a nerelevantních dotazů. Jako forma prezentace knihovny a jejích služeb se však jedná o velmi silný nástroj, zejména ve spojení s rádiovou stanicí.²⁶⁸

3.5.6. Virtuální knihovna

3.5.6.1 Webové stránky centrální knihovny

Helsinská knihovna spustila své první webové stránky v roce 1994. Z původních několika stránek s jednoduchou grafikou se webové sídlo změnilo v centrum virtuálních služeb. Stejně jako před 15 lety, i dnes je stránka k dispozici ve finštině, švédštině a angličtině.

Na stránkách čtenáři naleznou nejen informace o základních službách knihovny, ale také přístup do zhruba 30 databází. Ačkoli jsou některé volně přístupné, do některých uživatel může vstoupit až po registraci.

²⁶⁷ Jako příklad lze uvést otázku z archivu: „Jak si zařídím vlastní čerpací stanici?“

²⁶⁸ Zůstává otázkou, zda by se podobný projekt uplatnil i v propagaci knihovnictví v Česku či by se stal obětí zneužívání. Faktem však je, že rozhlasové pořady prof. Jiřího Cejka a prof. Marie Königové, zástupců informační vědy a knihovnictví, se setkaly s mimořádným úspěchem.

HELSENINGIN KAUPUNGINKIRJASTO
HELSINGFORS STADSBIBLIOTEK
HELSINKI CITY LIBRARY

Haku sivustolta:
 HAE

Hakemisto
Sivukarta
Tietoja sivustosta

Hel.fi kotisivu Etusivu

Helsingin kaupunginkirjasto

- Aukioloajat ja yhteystiedot
- Asiointi kirjastossa
- Aineisto ja tietokannat
- Kurssit ja opastukset
- Tietotekniikka ja laitteet
- Kokous- ja muita tiloja
- Organisaatio
- Kirjastotoimen johtajan sivut
- Päätöksenteko
- Tilastot
- Palaute
- Aihepakettiarkisto
- Kirjailijaeittelyarkisto
- Kirjastosarjakuva-arkisto
- Miettearkisto
- Videot ja äänit
- HelMet-musiikkisivut
- Lastensivut
- Monikulttuuriset sivut

Ajankohtaista ja uutisia

07.07. Tutustu kirjaston toimintakortomukseen 2008
Kirjastoissa asiointiin edellisuosien tapaan. Saavutuksena kaksi laatupalkintoa.

09.07. Mies kesän keskipisteessä
07.07. Käyntien määrä ja lainaus nousivat kesäkuussa
07.07. Runofilistä Runokuu-festivaaleilla
04.07. Lukuvinokkeja keuhään
02.07. Kesämusaa HelMet-kirjastosta

Lisää uutisia » Kiviön uutisia »

Kysy online, lue sarjakuvaa, katso videoita – klikkaa kuvaketta!

KESADOSA KIRJASTOSARJAKUVA VIDEOIT JA ÄÄNET

REPÄISYJÄ TILAA ASIAKASKIRJE HELMET-HALUTUIMMAT Keskustakirjasto TUTUSTU HANKKEESEEN

Tapalutunua

HelMet-pikahaku

Hae

HelMet-verkkokirjastoon »
Omat tietoni »

Kysy, me vastaamme ?

Sähköinen asiointi e

Varaa tietokone

Keskustelussa nyt

Kirjasto lama-aikaan
Viestejä: 5 kpl
Vimeisin viesti: 13.07.2009

Keskustakirjaston paikka
Viestejä: 40 kpl
Vimeisin viesti: 12.07.2009

Kirjastovastainen...

Obrázek č. 10 Titulní strana webové stránky knihovny

V případě, že uživatel hodlá využít počítač v době, kdy je v knihovně, musí si ho rezervovat v rozhraní ASKO popř. *Rezervuj počítač*.²⁶⁹

V rámci webu má svou profilovou stránku ředitelka knihovny Maija Berndtson, která zde prezentuje publikace a analýzy.

3.5.6.1 Virtuální knihovna HelMet

Webovou službu HelMet.fi provozují knihovny v oblasti HelMet. Služba zahrnuje katalog, vyhledávací systém, profil čtenáře a prolinky na webové služby jednotlivých knihoven.

Katalog funguje na bázi otevřeného přístupu. Karta čtenáře a PIN kód jsou nutné pouze v případě vstupu do profilu, kde je možnost dokumenty rezervovat, prodlužovat a

²⁶⁹ Finsky Vara tietokone

hodnotit, lze rovněž sledovat historii výpůjček a ukládat dotazy, které byly zadány do vyhledávače.

3.5.7 Služby mimo budovy knihoven

3.5.7.1 Pojízdne knihovny

Centrální knihovna v současné době každodenně provozuje dvě pojízdné knihovny – pro dospělé a pro děti, přičemž podle jízdního řádu navštíví 35 zastávek. V tomto roce se kvůli připojení oblasti Sipoo k Helsinkám počet zastávek rozšířil o šest nových.²⁷⁰

Jak bývá zvykem, pojízdné knihovny se účastní mnoha akcí konaných ve městě. Knihovna pro dospělé jezdí každý všední den v odpoledních hodinách.²⁷¹

V pojízdné knihovně pro dospělé zajišťují služby dva knihovníci, přičemž uživatelé je mohou využívat pouze s kartou čtenáře. Je možné zde knihy vracet, prodlužovat a rezervovat. Fond pojízdné knihovny se průběžně obměňuje a čítá několik stovek jednotek, především beletrie, periodik a kompaktních disků či DVD.

Obrázek č. 11 Pojízdne knihovny pro dospělé a pro děti²⁷²

Statistiky z roku 2007 uvádějí, že pojízdné knihovny jsou navštěvovány spíše dětskými čtenáři. Ze zhruba 260 tisíc výpůjček za rok mají sedmdesátiprocentní podíl děti.²⁷³ Tento

²⁷⁰ Annual Report 2008

²⁷¹ Aktuální jízdni řád je dostupný z : <<http://www.lib.hel.fi/File/399649a1-a887-4d71-87ae-26d65a720bbb/Kirjastoautojen%20aikataulut%20%202009.pdf>>

²⁷² Převzato z webových stránek knihovny

fakt je však dán především tím, že pro děti se v autobusech pořádá řada akcí – například pravidelná četba pohádek.

3.5.7.2 Služby pro nemohoucí

Organizace služeb pro nemocné, handicapované či staré osoby, které nemohou do knihovny docházet, je organizována podobně jako v regionální knihovně v Oulu.²⁷⁴

Helsinská knihovna v roce 2008 takto obsloužila 471 lidí, přičemž 61 osob přibýlo a zároveň skoro stejný počet přestal službu z různých důvodů využívat.²⁷⁵

3.5.7.3 Služby nemocnicím

Helsinská knihovna určuje i personál, který obhospodařuje jedenáct nemocnic v metropoli. Nemocnice má vždy svou malou knihovnu, jejíž sbírka obsahuje vedle knih i audiokazety, zvukové učebnice cizího jazyka, denní tisk a magazíny. Služby této knihovny mohou využívat pouze pacienti a zaměstnanci nemocnice. Pokud jiný uživatel požaduje dokument, který nemocnice má ve svém fondu, může být objednan přes standardní knihovnu. Zaměstnanec určený pro správu knihovny nemocnice dokument vyzvedne a předá ho do pobočky, která si ho vyžádala. Helsinská knihovna také zajišťuje literaturu pro zrakově handicapované.

3.5.8 Aktivity pro čtenáře

Knihovna udržuje spolupráci s místními školami, pořádá vzdělávací programy a zábavné akce.

Nejsilnější nástroj, kterým chce knihovna přilákat malé čtenáře do knihovny, je internet. Pro děti se vytvořila speciální internetová stránka²⁷⁶, která jim podává informace, jak je knihovnu možno využít a co je k tomu potřeba. Vznikl dokonce oficiální maskot těchto stránek, který byl pojmenován Bookster.²⁷⁷

²⁷³ CERQUEIRA MAGALHÃES, Maria de Fátima. Helsinki City Library.

²⁷⁴ Viz kapitola 2.6.1.1

²⁷⁵ Annual Report 2008

²⁷⁶ Helsinki City Library. Lastensiviut [online]. Helsinki : Helsinki City Library, 2006, Päivitetty: 1.9.2008 [cit. 2009-07-02]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.hel.fi/fi-FI/kirvio/>>.

²⁷⁷ Finsky Kirviö

Na těchto stránkách se také dětské čtenáři dozví o novinkách, které se dějí v knihovně. Jedná se o avíza a reportáže z různých událostí, soutěže, ale také změny v organizaci knihovny. Samy děti si zde potom mohou v rámci fóra publikovat krátké recenze knih, které četly a tím je tak doporučit ostatním. Zajímavé je, že se hojně vyskytují i recenze psané pokročilou angličtinou, které zveřejňují děti ve věku 10-12. Za rok 2008 knihovna zaznamenala 50 tisíc přístupů.

Mladé lidi knihovna láká i magazínem Pinna, jehož první číslo vyšlo před rokem. Mimo tipů na knihy do něj rovněž píší mladí lidé recenze. Časopis byl distribuován nejen ve všech knihovnách HelMet oblasti, ale i ve školách a mládežnických centrech. Cílem helsinské knihovny je vydání ročenky tohoto periodika.

Mezi oblíbené činnosti a akce, které knihovna během roku pro děti pořádá jsou:

- Jízda festivalového autobusu. Tento rok bylo speciální vozidlo v květnu 2008 přistavené v rámci Festivalu světové vesnice. V něm se dětem četly především pohádky. Během víkendu vozidlo navštívily přes dva tisíce dětí se svými rodiči.
- Každý rok v září se v knihovně koná přivítání nových školáků. Pokud ji ještě nemají, dostanou svou první kartu čtenáře. K tomu batoh s označením HelMet knihoven a seznam doporučené četby.
- Exkurze škol

Za rok 2008 se takto se službami seznámilo téměř 1.200 lidí.

Ve všech pobočkách helsinské knihovny se v průběhu roku také pořádají různé kurzy zaměřené především na využití internetu a vyhledávání informací. Čtenáři se do těchto seminářů mohou zaregistrovat buď přímo v knihovně nebo e-mailem. Mimo jiné také knihovny zvou na přednášky o využívání služeb knihovny.

3.6 Budoucnost knihovny

Finsko oslaví v roce 2017 sté výročí nezávislosti. U této příležitosti se otevře v Helsinkách nová centrální knihovna. V březnu roku 2008 byl zveřejněn report Mikky Leistiho,²⁷⁸ který v něm představil perspektivy nové knihovny.

Vzniku zprávy předcházela analýza současné situace knihoven a rozhovory s více než 100 osobami z politiky i komerční sféry. V potaz byly brány také průzkumy veřejného mínění v letech 1996–2004. Pro srovnání s mezinárodní situací Leisti navštívil centrální knihovny ve Stockholmu a Amsterdamu, knihovnu v Rotterdamu, Seattlu a Sendai.

Základní myšlenka Leistiho spočívá v utužování nové funkce knihovny: „*Postavení knihovny jako multimediálního centra znalostí, dovedností a příběhů, kde se stále něco děje, bude nadále posilovat.*“²⁷⁹

Leisti naznačuje, že celková plocha budovy bude 25.000 m²: 5000 m² pro komerční účely, 8000 m² pro místa, kde se lidé mohou setkávat, a 12.000 m² výhradně pro účely knihovny. Tento relativně malý podíl prostoru pro knihovnu vychází z faktu, že knihovny v Rikhardinkatu, Kalliu a Töölö budou nadále sloužit uživatelům.²⁸⁰

Město Helsinky uskuteční realizaci nové knihovny spolu s dalšími subjekty a investory. Náklady se rozdělí mezi město, vládu a obce v rámci Velkých Helsinek a komerční společnosti.

V současné době se zvažuje o třech lokalitách, kde by nová budova knihovny stála:

1. Töölölahti – prozatím jediné místo, kde je v současné době možné knihovnu postavit. Naproti sídlí Helsinské hudební centrum. Poloha budovy by byla ideální, jelikož by byla přístupná z několika stran. V okolí je také velký park a v budoucnu místo pro pořádání koncertů.
2. Dům pošty – budovu vlastní soukromá firma, proto se předpokládají další vyjednávání. Je zde hlavní pošta a sídlí zde již také Knihovna 10.

²⁷⁸ LEISTI, Mikko. *Central Library : the Heart of the Metropolis – the Heart of Helsinki [report review]*.

²⁷⁹ Tamtéž

²⁸⁰ Tamtéž

3. Lasipalatsi – místo nedaleko centra Helsinek, kolem kterého jsou frekventované ulice. Vlastní ho město. Hlavním minusem této lokality je však malý prostor, který by bylo možno pro stavbu knihovny využít.

Diskuse o nové knihovně započaly ještě před vydáním Leistiho zprávy, a to zejména v souvislosti s rozvojem centra města, strukturou knihovnické sítě, nedostatkem prostoru v současné hlavní budově knihovny a se změnami ve službách a zařízeních knihoven. V prosinci roku 2006 potom helsinská Kulturní a knihovnická komise schválila analýzu knihovny v centru města, kde byla charakterizována takto:²⁸¹

- Kulturní místo, virtuální i fyzické
- Veřejná tvář města, kde může prezentovat své aktivity
- Místo, kde mohou obyvatelé města trávit volný čas a cítit se přitom jako doma a potkávat ostatní.
- Místo v centru města, kam může zamířit celá rodina.²⁸²
- Nová knihovna nebude novou hlavní knihovnou Helsinek a nebude určena ke skladování knih. Administrativa, logistika a další služby jako akvizice, katalogizace, IT a pojízdné knihovny zůstanou ve správě knihovny v Pasila.²⁸³

Podle Maiji Berndtson je nutné, aby se při koncepci nové knihovny využily zkušenosti i ostatních měst, která plánují výstavbu knihovny. A nemusí to být nutně pouze finská města. V současné době nové knihovny plánují města Århus, Birmingham, Stockholm nebo Oslo.²⁸⁴

²⁸¹ BERNDTSON, Maija. Helsinki's new Central Library : the heart of a flourishing city [online]. *Scandinavian Public Library Quarterly*. 2008, vol. 41, no. 4 [cit. 2009-07-05]. Electronic ISSN: 1604-4843. Dostupný z WWW: <http://www.splq.info/issues/vol41_4/04.htm>.

²⁸² V koncepci nové knihovny však je i nová služba, která kvůli nedostatku prostoru v současné knihovně nemohla být realizována. Jedná se o speciální výukovou místnost pro děti, která vychází ze stockholmského modelu.

²⁸³ V nové knihovně se plánuje vytvořit manipulační prostor pro fond o 200 tisících svazcích. Předpokládá se transfer fondu vícejazyčné knihovny.

²⁸⁴ BERNDTSON, Maija. Helsinki's new Central Library

3.6.1 Interview s ředitelkou knihovny

Pro svou diplomovou práci jsem oslovil ředitelku Helsinské městské knihovny, Maiju Berndtson,²⁸⁵ zda by byla ochotná zodpovědět dotazy týkající situace knihovny v minulém roce a letos včetně jejího názoru na finanční krizi a budoucnost centrální knihovny. V jejích odpovědích se objevují velmi zajímavé myšlenky, které by se daly (možná měly) aplikovat na knihovnictví obecně.^{286 287}

1) Jak byste zhodnotila činnosti helsinské knihovny v roce 2008 a v první polovině roku 2009? Co byl největší úspěch?

Za prvé, Helsinská městská knihovna zvítězila v minulém roce v soutěži Cena finské kvality. Její pobočka Knihovna 10 potom zvítězila v soutěži Inovace kvality roku. Za druhé jsme tvrdě zapracovali na plánu nové centrální knihovny a pokusili jsme se zjistit, jak různě rozvíjet činnost v současných knihovnách, a jak zrealizovat naši vizi knihovny bez hranic. Za třetí, knihovna měla stabilní návštěvnost, s čímž můžeme být spokojeni. V roce 2009 jsme také zapracovali na organizaci práce v knihovně; jak ji změnit, abychom co nejlépe podpořili naši současnou činnost. Často nyní diskutujeme o službě zákazníkům. Jsme k nim více aktivní a komunikativní. Rutinní práce týkající se cirkulace přesunujeme k samoobslužným službám a zákazníkům nabízíme rozšířené služby, které je nasměrují, jak nejlépe knihovnu využít. Tato změna zejména znamená vytvoření

²⁸⁵ Ředitelkou knihovny v Helsinkách je od roku 1987. Je profesionální knihovnice. Titul magistr umění získala na Univerzitě Helsinky. Účastnila se mnoha projektů v rámci EU, jako například PublicCA, Public Libraries Concerted Action v letech 1997-1999. Byla členkou Mezinárodní sítě veřejných knihoven, která fungovala pod záštitou Bertelsmann Foundation v letech 1998-2001. V této době vypracovala zprávu Management sebehodnocení a Snění o budoucnosti : některé moderní myšlenky zítřku managementu knihoven. Spolupracovala také na publikacích Virtuální dopad na kamenné knihovny a Víze pro inteligentní změnu v roce 2002. Napsala mnoho článků do finských knihovnických časopisů a vystoupila na řadě konferencí v celé Evropě, Asii a Austrálii. Byla členem poroty pro architektonickou soutěž nového kulturního centra v Turíně a Mezinárodní architektonickou soutěž nové veřejné knihovny ve Stockholmu. V roce 2000 pak za jejího vedení knihovna získala první místo v soutěži pořádané Nadací Billa a Melindy Gatesových. Knihovna obdržela milion dolarů za propagaci možností a potenciálu internetu.

²⁸⁶ BERNDTSON, Maija. Osobní komunikace. E-mail ze dne 1. 7. 2009.

²⁸⁷ Fotografie Maiji Berndtson převzata ze stránek knihovny.

nových přepážek a hal služeb. Nicméně největší změna spočívá v přístupu k uživateli: nečekat až k přepážce přijde, ale místo toho jej aktivně oslovit.

2) I Finsko řeší problém s finanční krizí. Dotkla se i helsinské knihovny?

Finanční krize ovlivňuje knihovnu ve dvou různých rovinách. Ta pozitivní je, že v době recese (stejně jako v minulosti) návštěvnost a využití knihovny roste. Negativní stránka věci se týká obvyklého problému spojeného s krizí a to jsou menší finanční zdroje. Rok 2008 je v normálu bez krácení dotací, nicméně tento rok bude rozpočet o 1,34 procenta nižší než minulý rok.

3) Finské knihovny trpí nedostatkem mladých lidí, kteří právě ukončili univerzitní vzdělání. Jak byste je nalákala, aby šli pracovat do knihovny?

To není případ helsinské městské knihovny, které je jedním z nejoblíbenějších pracovišť v metropoli v letních měsících, kdy nabízíme místa brigádníkům. Místa knihovníků také obsazujeme velmi jednoduše.

4) Existují nějaká slabá místa ve vaší knihovně?

Samozřejmě že ano. Vždy jsou zde věci, které je potřeba zlepšovat. Může to být například ve schopnosti vést lidi, jejich motivace a vidět rozdíly mezi smyslem knihovny a společností. Může to být o službách zákazníků. Jsme zde proto, abychom sloužili jim, a ne knihovně. Musíme změnit náš způsob práce, pokud chceme, aby knihovna přežila.

5) Co očekáváte od nové centrální knihovny, jež má být dokončena k výročí v roce 2017?

Nová knihovna bude samozřejmě částečně znamenat to samé jako dnes. Na druhé straně pokud plánujeme něco, co má fungovat jako budova dalších sto let, musí být flexibilní,

otevřená a více orientovaná na lidi, než na sbírky knih. Zjistili jsme, že lidé dnes tráví v knihovnách mnohem více času než kdykoli předtím. Pracují zde individuálně či ve skupinách se svými laptopy, chtějí klidné místo, ale zároveň společenské. Proto je zde mnoho výzev ve vytváření knihovny pro 21. století!

4. Budoucnost finských veřejných knihoven

4.1 Strategie 2010

Ministerstvo školství v roce 2003 představilo strategii knihoven pro rok 2010.^{288 289} V současné době je to jediná oficiálně schválená strategie rozvoje finských knihoven. Ministerstvo ještě v roce 2006 vydalo oficiální Program pro rozvoj knihoven 2006–2010.^{290 291} V současnosti se připravuje strategie nová, která má nastítnit budoucnost knihoven až do roku 2015.²⁹² Ta by měla být dokončena na podzim roku 2009.

Strategie knihoven 2010 vznikla v době, kdy se radikálně měnily přístupy k organizaci práce v knihovnách. Už to nebyly pouze knihovnické služby, ale i informační. Měnila se proto i role knihovníků. Základem strategie a souvisejícího akčního plánu byly otázky, které vedly k požadavkům na nové přístupy v práci, nový způsob myšlení, stěžejní politická rozhodnutí, společné cíle, které překračují hranice knihoven a administrativní úkony včetně dalších nákladů.

Pokud se vrátíme zpět do roku 1998, zjistíme, že tehdy byly knihovny pověřeny společnou zodpovědností za poskytování informačních služeb uživatelům, což znamenalo zajistit rovný přístup ke znalostem na základě nových technologií a nových zdrojů informací dostupných vedle „klasických“ tištěných fondů.²⁹³ Navíc musel být k dispozici školený personál, který mohl takový přístup zajistit. Tuto zákonem danou povinnost však zanedbávala svým přístupem zejména města coby zřizovatelé knihoven. Selhala v úloze odpovědnosti i financování. Situace ve finských knihovnách v éře boomu informační

²⁸⁸ Finsko. Opetusministeriö. *Library Strategy 2010 : Policy for acces to knowledge and culture*. 1st ed. Helsinki : Ministry of Education and Culture, 2003. 36 s. Publications of the Ministry of Education 2003:9. Dostupný také z WWW:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_156_kseng.pdf?lang=en>.

ISBN 952-442-188-7.

²⁸⁹ Finsky Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka

²⁹⁰ Finsko. Opetusministeriö. *Library Development Programme 2006-2010 : the library as an integrated service center for rural and urban areas*. Kirsti Kekki. 1st edition. Helsinki : Opetusministeriö, 2006. 16 s. Dostupný z WWW:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/linjaukset_ja_hankkeet/Librarydevelopmentprogram.pdf>. ISBN 952-485-236-5.

²⁹¹ Finsky Kirjaston kehittämishjelma 2006-2010

²⁹² Finský pracovní název Yleisten kirjastojen neuvoston strategia vuosille 2009-2015

²⁹³ Tento fakt vyplývá z knihovnického zákona z roku 1998.

společnosti tak nebyla nijak záviděníhodná. Přístup k informacím se začal zhoršovat i přes vládní program pro roky 1999–2003, ve kterém mimo jiné stálo, že veřejné knihovny budou rozvíjeny jako prostředky podpory znalostní společnosti.²⁹⁴

Strategie vycházela z Programu strategie finských knihoven pro období 2001–2004 a z vyhodnocení navržených měření.

4.1.1. Hodnoty

Knihovny jsou v tradičním i digitálním prostředí zprostředkovatelé obsahu. Ovlivňují tak oblasti vzdělávání a kultury. Vysoká úroveň finského vzdělávání je přitom základním předpokladem národního úspěchu v rámci celosvětové konkurence.

Výchozím bodem strategie je proto zajištění rovného přístupu informacím každému bez ohledu na věk, vzdělání, pohlaví a barvu pleti. Je to základní právo občana v informační společnosti.

Bezpodmínečně proto musí být poskytovány.²⁹⁵

- informační služby
- přístup k veřejným informacím
- přístup k metadatům a informacím²⁹⁶

Základní hodnoty informační společnosti potom jsou:²⁹⁷

- právo a možnost využívání informací
- právo a možnost vykonávat občanství
- právo a možnost na vlastní názor a seberealizaci

²⁹⁴ Domnívám se, že šlo také o pomalou přípravu knihovníků a knihovnic na roli informačního pracovníka či pracovnice. Samozřejmě že v některých knihovnách již uměli pracovat s prohlížečem jako Internet Explorer nebo Netscape Navigator, které byly v té době nejrozšířenější, nicméně skutečné možnosti internetu zůstávaly stále nevyužité. Nemluvě o možnosti databází. Jsem však přesvědčen, že se jednalo zejména o knihovny mimo velkých měst.

²⁹⁵ Library Strategy 2010

²⁹⁶ Nejnižší úroveň přístupu k informacím jsou metadata, která umožní získat informace již o existujících informacích jsou následně dostupná různými kanály.

²⁹⁷ Library Strategy 2010

- přístup k informacím
- ochrana dat
- copyright

Knihovny vytváří základní kapitál znalostní společnosti a dále:²⁹⁸

- podporují přístup ke kultuře a vzdělávání
- rozvíjejí lidskou řeč a myšlení
- přispívají k poznání národní kultury, ale i ostatních kultur
- podporují porozumění mezi jednotlivci

4.1.2. Vize

Myšlenky a vize o finském veřejném knihovnictví v roce 2010 se ve strategii Ministerstva školství Finska opírají o tyto základní pilíře:

- finské knihovny jsou kompetentní ve vyhledávání informací pro uživatele, a podporují tak jejich proces vzdělávání
- podporují regionální kulturu a jsou hlavním kulturním střediskem obce.
- jsou otevřené komukoli a podporují demokracii
- jako hybridní knihovny nabízejí jak tradiční dokumenty a služby, tak i informace z digitálních zdrojů dostupných z webového rozhraní.²⁹⁹
- rozšiřování fondů o nové druhy dokumentů

²⁹⁸ Library Strategy 2010

²⁹⁹ Z e-mailových komunikací, které jsem v rámci tvorby této diplomové práce uskutečnil, byla patrná i otázka hybridních knihoven. Finské městské knihovny mohou chlubit propracovaným webovým rozhraním s uživatelsky příjemnou grafikou, přes něž uživatel může prakticky cokoli v rámci knihovnických služeb. Navíc Finové hodlají uvést hybriditu knihoven téměř do dokonalosti, jak je to patrné z vyjádření Jukky Uotily z Helsinské městské knihovny. „Problém je, že bychom měli katalogy OPAC mít přístupné v prostorách knihovny. Ano, samozřejmě že máme počítače, z nichž uživatel může využít katalog a provést například rezervaci, nicméně bychom měli katalogy zpřístupnit i v jiných formách, například na interaktivních obrazovkách.“

- produkce vlastního obsahu
- dálkové služby

4.1.3 Cíle strategie

Mezi hlavní cíle současné strategie knihoven patří:³⁰⁰

- personál s patřičným vzděláním je podmínkou pro úspěch knihovny. Jejich vzdělání se dále rozvíjí pomocí kurzů a on-line výukových portálů.
- knihovnické služby musejí být dostupné jak pro občany Finska, tak i pro imigranty.
- v rámci regionálních webových služeb se knihovny starají o jejich rozvoj.
- spolupráce knihoven na určitých službách vyžaduje odstranění organizačních bariér mezi oběma institucemi. Jedná se především o virtuální služby.
- rozvoj souběžných služeb mezi knihovnou, školou a virtuálními službami.

Podle Hannu Sulin z Ministerstva školství Finska spočívá hlavní problém dosluhující strategie knihoven v samotné finské společnosti. *„Lidé stále více inklinují k městům a k jejich přilehlým oblastem, věková struktura se rapidně mění – ubývají mladí, lidé déle žijí a mají pevnější zdraví. Několikanásobně vyšší je i imigrace. Snižuje se i počet obcí, produktivita veřejného sektoru klesla a struktura služeb potřebuje přehodnotit. Komunikační technologie značně změnily způsob, jak služby využívat. Je zde velká konkurence ohledně využití volného času lidí a jejich zájmů. Změnily se i způsoby, jak čteme, tvoříme a vyhledáváme informace. Metody a způsoby učení jsou jiné. Už zde neexistuje žádné homogenní kulturní prostředí. Svět je plný různých subkultur. Mysleme tady a teď, protože tu jsou opravdové možnosti. Knihovny rovněž jsou a mohou být v budoucnosti úspěšné, ale musíme najít nové způsoby, jak pracovat a nabídnout uživatelům nové přidané služby, které jim ostatní nemohou dát či je můžeme nabízet lépe.*

³⁰⁰ Library Strategy 2010

*Máme data, zaměstnance, dovednosti, prostor, dobré jméno a historii, přičemž stojíme uprostřed společnosti a můžeme pracovat na všech jejích úrovních.*³⁰¹

4.1.4 Výzvy

Finské knihovny budou hrát v budoucnosti stále více různorodou roli, což s sebou přináší řadu výzev, kterým musí odborná knihovnická veřejnost čelit. Jedná se především o tyto problémy:

- zpřístupnění digitálních zdrojů v knihovnách z hlediska právního. Podle odborníků jsou nová zákonná opatření běh na dlouhou trať, jejichž cíl rozhodně nebude dosažen před rokem 2010.
- knihovny a jejich zdroje zatím nepostačují k vytvoření webové služby, která by byla mostem mezi veřejností a úřady.
- současná podoba a struktura místních úřadů nedovoluje zajistit stejnou úroveň knihovnických služeb po celé zemi.
- úspěšnou transformaci tradičních knihoven v hybridní zajistí pouze holistická³⁰² vize, přijetí odpovědnosti za rozvoj a politická vůle.
- hybridní knihovny vyžadují profesionální knihovníky. Nové požadavky informační společnosti na knihovny přitom kladou důraz na kvalitativní i kvantitativní kompetence knihovníků. Pokud se zvažují potřeby uživatelů knihovny, pak je nutné knihovníky neustále vzdělávat. Chybí zde i navazující vzdělání pro management knihoven.
- plat knihovníků je značně podhodnocený, což se projevuje zejména v obsazování míst knihoven mladými lidmi.

³⁰¹ SULIN, Hannu. Projev u příležitosti semináře Twin-Cities 13.-16.5.2009 in Helsinki and Turku - innovation into practice - new service concepts.

³⁰² Celostní jako český ekvivalent

4.2 Fórum Ministerstva spravedlnosti Finska

Na rozvoji strategie finských veřejných knihoven se nepřímo podílí i Ministerstvo spravedlnosti Finska, které je provozovatelem serveru Otakantaa.fi.³⁰³ Proběhlo zde fórum, které se týkalo budoucnosti finských knihoven, přičemž se ho zúčastnilo přes 12 tisíc lidí.

Účastníci se vyjádřili pro knihovnu, která je jednoduše dostupná, téměř oproštěná od komerčních aktivit a zdarma. Většina účastníků se shodla, že služby v knihovně by měly být téměř bez poplatku.

Knihovny by však podle nich také měly plnit nejen funkci instituce, kde se dají vypůjčit knihy, ale také být multifunkčním centrem, kde jsou stoly, sedačky a celkově příjemné prostředí, v němž se dá trávit čas s ostatními, popřípadě surfovat na internetu. Vedle tradičních služeb by rovněž uvítali více kulturních akcí.

Z dalších hlavních bodů fóra lze uvést přístup k uživatelům. Knihovna by neměla působit pouze jako budova se službami, ale jako instituce, které si dokáže najít cestu ke svému zákazníkovi. Podíl na organizaci různých akcí byl rovněž zmíněn. Mezi trochu náročnější nápady patří i rozšíření funkce pojízdné knihovny. Údajně by mohla sloužit jako poštovní vozidlo či pro prevoz léků.³⁰⁴ Má to jediný cíl – přilákat nové uživatele.

I veřejnost se zastala knihovníků z hlediska jejich příjmů. Mimo jiné se také domnívá, že počet profesionálních knihovníků není v současné době dostatečný. Na druhé straně se od knihovníků očekává osobnější přístup a větší aktivita. Například ne každý chce využívat automatické výpůjční systémy, někteří zase chtějí využívat různé služby, ale netuší jak. Rovněž by měli znát vhodnou literaturu, kterou mohou různým věkovým skupinám doporučit.

³⁰³ Jedná se o webový portál, na kterém Finové vyjadřují k různým otázkám ve společnosti své názory a komentují projekty jednotlivých ministerstev. Od roku 2007 zde proběhlo několik desítek diskusí na rozličná témata, jejichž moderátorem byl vždy vládní úředník.

³⁰⁴ KEKKI, Kirsti, SALMINEN, Oili. Yield of the library forum : the local library at the top of the wish list. *Scandinavian Public Library Quarterly* [online]. 2009, vol. 42, no. 1 [cit. 2009-07-10]. Dostupný z WWW: <http://www.splq.info/issues/vol42_1/11.htm>. ISSN 1604-4843.

Velmi odvážná myšlenka se týkala využití knihovníků jako pedagogů. Podle názoru účastníků fóra by mohli zájemce vyučovat např. pokročilé vyhledávací metody. Za tyto kurzy by se ovšem již platilo.

V závěru byla zmíněna i otázka reklamy v knihovnách. Ta by prý měla uživatele lákat především na služby, které jim ještě nejsou tolik blízké, popřípadě neznají jejich potenciál.

4.3 Strategie 2009–2015

V současné době se připravuje pro finské veřejné knihovnictví nová strategie. Pro odbornou veřejnost již byla představena v červnu roku 2009 na knihovnické konferenci Dny knihoven.³⁰⁵ Oficiální dokončení se předpokládá v září téhož roku.

Obrázek č. 12 Pracovní skupina pro rozvoj Strategie 2009–2015

V pracovní skupině, která zodpovídá za Strategii 2009–2015, jsou (na fotografii zleva):

³⁰⁵ Finsky Kirjastöpäivät

- Virpi Launonen, ředitelka knihovny, Mikkeli
- Tuula Haavisto, ředitelka knihovny, Tampere (vedoucí skupiny)
- Pirkko Lindberg, ředitelka knihovny, Oulu
- Johanna Vesterinen, ředitelka knihovny, Jyväskylä
- Marja-Leena Johansson, konzultant Talent Partners Consulting
- Erkki Lounasvuori, designér

Na fotografii chybí:

- Hilikka Kotilainen, ředitelka knihovny, Kuopio

Pracovní verze strategie je nyní dostupná pouze ve finštině, a to v rozhraní Wiki v rámci serveru Kirjastot.fi.³⁰⁶ K ní může odborná veřejnost uvádět připomínky. Editace dokumentu je velmi podobná jako v rámci Wikipedie, přičemž podněty a postřehy se zobrazují ve speciálních barevných polích.

[muokkaa]

Yleisten kirjastojen neuvoston strategia vuosille 2009-2015

Yleisten kirjastojen neuvosto, YKN perusti neuvoston syyskokouksessa lokakuussa 2007 työhön, jonka tehtävänä on laatia neuvostolle vuosiksi 2009-2015 strategian kaikkien yleisten kirjastojen näkökulmasta. Jo alemmin on laadittu Yleisten kirjastojen verkkostrategia. Siitä tulee jatkossa YKN-strategian osa, toimenpideohjelma - Linkki: [Verkkostrategia](#)

Misäusopin lajit on: kaukovilisuus [...]. Mitä se on? Se on sitä, että asiat harkitaan etukäteen ja kuvitellaan tapaus sikseenkin elävästi, että kun se kerran tapahtuu, on neitit selvät. Tätä lajia on harvaille suotu. Jolla sitä on niin pitkädotot hyvänsään! Mutta tässä lajissa on kaksi pahaa vikaa; asia jää huvikseen tapahtumatta tai se satuu eri tavalla. Joka arvaa ottaa nämäkin huomioon, sillä on maailmanranta kevyt kiertää...

Lähde: Huovinen, Veikko 1952. Havukka-Ahon ajattelija. WSOY: Helsinki. Kuudes luku, sivu 83.

• Kommentti 1: Näköjään jo 1950-luvullaakin on sanottu jotain vilisasta. Hienoa, että Huovisen kirjaa ole poistettu vanhentuneena kaikkien kirjastojen kokoelmista. - Kongo

Obrázek č. 13 Komentáře v pracovní verzi nové strategie v rámci rozhraní Wiki

Strategie, která bude platit až do roku 2015, staví na třech základních pilířích:

³⁰⁶ Dostupný z WWW: <<http://wiki.kirjastot.fi/index.php/YKN-strategia>>

1. Knihovna inspiruje: předpokládají se funkční, stimulující a přístupné prostory knihovny jak fyzické, tak virtuální. Důraz je přitom kladen na sbírky. Knihovna by měla pořádat četné akce, aby čtenáři odcházeli se zážitky. Od knihovníků se očekávají nové a odvážné nápady. Pokračovat bude i automatizace rutinních procesů, jako je půjčování dokumentů. Služby knihoven musí jít stále vstříc uživatelům.
2. Knihovna překvapuje: uživatelé budou moci vytvářet knihovnu podle svých představ. Pomocí interaktivní on-line služby přispějí svým hodnocením a nápady ke zlepšení služeb knihovny. Knihovna se dále zaměří na přístupnost digitálního obsahu. Pro mladé lidi a přistěhovalce se budou vytvářet individuální služby.
3. Knihovna posiluje: knihovna musí nabízet pro život pozitivní obsah a být prevencí před problémy. Znamená to využití nových marketingových metod a zároveň se stát lídrem informační společnosti. Knihovna se také stává aktivním partnerem obce, která je jejím provozovatelem, a sektoru služeb. Předpokládá se nový směr ve spolupráci sítě knihoven.

Závěr

Finské veřejné knihovnictví je jedním z nejrozvinutějších na světě. V počtu výpůjček a návštěv v poměru k počtu obyvatelstva drží dokonce světové prvenství. Počátky současného úspěchu sahají k počátkům veřejného knihovnictví ve Finsku, kdy v 18. století farní osady zajišťovaly výuku čtení a psaní a půjčovaly náboženské texty. Na konci tohoto století přitom vznikaly již i první čtenářské spolky.

Knihovny hrály významnou roli i v období, kdy Finsku železnou rukou vládlo ruské impérium. Tehdy posilovaly finskou národní a kulturní autonomii. Převratným se potom stal rok 1928, kdy byl schválen a vešel v platnost první finský zákon o knihovnách, který byl zároveň prvním podobným legislativním dokumentem ve Skandinávii. Knihovny podle něj musely poskytovat své služby zdarma a zároveň dostávaly od města finanční podporu.

Obě světové války způsobily knihovnám četné ztráty, a to zejména nekompromisními Stalinovými požadavky na finské území a nacistickým řaděním na konci války na území Laponska. Zároveň však podle dostupných informací došlo ke zvýšení zájmu o četbu, a to zejména v řadách vojáků.

Světovou úroveň knihoven odstartoval druhý finský zákon o knihovnách, který vešel v platnost v roce 1961 a umožnil jim čerpat četné finanční zdroje. V tomto období rovněž vyjíždějí do ulic první pojízdné knihovny. V sedmdesátých letech minulého století potom začíná proces automatizace knihoven.

Vrchol technologického pokroku v knihovnách přichází v roce 1994, kdy helsinská městská knihovna nabídla svým uživatelům jako první na světě internetové připojení. Finská vláda posléze internetové služby podpořila zvláštním programem.

V roce 1998 vchází v platnost knihovnický zákon spolu s dekretem, který určil zejména rozsah služeb a personální obsazení knihoven.

Základní služba ve finských knihovnách, tj. půjčování dokumentů, je zdarma. Bez poplatku se také nabízí internetové připojení.

Virtuální referenční služby zajišťuje v kooperaci s ostatními městskými knihovnami ve Finsku centrální městská knihovna v Helsinkách. Dotazy se zadávají přes webové rozhraní Kirjastot.fi, popřípadě v jeho anglické verzi Libraries.fi. Synchronní virtuální referenční služby nabízí pro celé Finsko helsinská knihovna přes své webové stránky.

Problémy finských knihoven spočívají především v nevyrovnanosti poskytovaných knihovnických služeb, což je dáno přístupem městských zastupitelů a výší dotace, která do knihoven plyne. Vedle tohoto hlavního problému finští knihovníci volají po zlepšení marketingových aktivit a procesu hybridizace knihoven. Řeší se rovněž odliv absolventů univerzit do soukromého sektoru.

Hybridita finských knihoven je pro mě osobně mnohdy uvedena do extrému. Lze uvést například knihovnu v Espoo, kde byla otevřena počítačová herna. Samozřejmě to můžeme považovat za dobrý marketingový tah, který do knihovny přiláká především mladé obyvatelstvo, nicméně se zde nabízí otázka, zda noví uživatelé budou využívat služby, pro které je knihovna určena. Podobně se můžeme ptát ohledně půjčování počítačových her, které zavedla centrální městská knihovna v Helsinkách jako novinku v roce 2008. Půjčování DVD filmů je již běžné například v Německu či pobaltských státech, nicméně patří do knihovny filmový koutek, kde jsou sedací soupravy a širokouhlá obrazovka? Neměli by čtenáři spíše číst? Proč se tato situace neřeší spíše filmovým klubem, kde se budou vysílat kvalitní snímky, mohou se uspořádat diskuse nebo soutěže? Měla by se knihovna dále jmenovat podle své původní funkce, nebo jí společnost brzy přisoudí nové označení?

Pokud například na jedné straně zvážím plány nové helsinské městské knihovny, která by měla být otevřena v roce 2017, pak jednoznačně vyjadřuji obavy. A to především z důvodu radikálního snížení prostoru pro knihy. Tvůrci to ospravedlňují faktem, že fondy zůstanou v dosavadní budově knihovny v Pasila a jejích pobočkách. Nicméně upřednostnit je před restauračními a ostatními komerčními prostory je značně podivné. Nestane se pak z knihovny prvotřídní knižní supermarket, kde si vedle půjčení nebo zakoupení novinky z oblasti knih, filmu a počítačových her, budou moci uživatelé zaskočit do fastfoodu?

Na druhé straně se ale knihovna stane moderním vzdělávacím bezbariérovým centrem, kde bude rychlá distribuce dokumentů, kvalitní informačně technologické zázemí a personál, který se bude věnovat především uživatelům a jejich informačním potřebám. Rozhodně se bude jednat o místo, kde se lidé budou rádi scházet a cítit se zde přinejmenším komfortně. Narážím přitom i na vyjádření ředitelky knihovny v Helsinkách, ale i ředitelky regionální knihovny v Jyväskylä ohledně pasivního přístupu k uživatelům. Knihovny mají mít otevřený přístup pro kohokoli a splnit všechny jeho tužby.

Při porovnání finských a českých knihoven lépe vychází severské knihovny, což vyplývá z několika faktorů. Ve veřejných českých knihovnách bylo v roce 2008 registrováno zhruba 1,4 milionu čtenářů v poměru s 2,2 milionu finských čtenářů. Češi si přitom vypůjčili 66 milionů dokumentů, Finové 99,7 milionu. Náklady na fondy veřejných knihoven byly vyčísleny na 295 milionů korun, ve Finsku na 25 milionů eur, což je v přepočtu zhruba 650 milionů korun.

Rozdíl je potom i v počtu knihoven a v přístupu k poskytování knihovnických služeb. Ve Finsku v současné době funguje 888 městských knihoven a jejich poboček, přičemž každá z knihoven musí mít podle zákona dvě třetiny vysokoškolsky vzdělaného personálu, přičemž ředitel či ředitelka knihovny musí mít minimálně magisterský titul. Vesměs malý počet knihoven na tak rozlehlém území se řeší pojízdnými knihovnami. V nich čtenáře obsluhují opět profesionální knihovníci. V Česku je v současné době podle statistiky Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu 5.437 veřejných knihoven a z toho je 4.648 neprofesionálních, což znamená, že jejich zaměstnanci nemají mnohdy ani vysokoškolské vzdělání. Cirkulaci fondu v těchto knihovnách potom zajišťují krajské knihovny či městské knihovny pověřené regionální funkcí.

Proč tedy Češi, kterých je dvojnásobně více než Finů, nenavštěvují v hojnější míře knihovny a nevyužívají jejich služby? Česká společnost ani 20 let po pádu komunismu nepochopila jejich funkci, což má být především poskytování informací. Proč by například městská knihovna v Praze nemohla mít svůj informační koutek v rámci letních hudebních festivalů vážné i moderní hudby? Proč by každá krajská knihovna nemohla

provozovat alespoň jednu pojízdnou knihovnu? České knihovny jsou podle mého názoru pro Čechy stále uzavřené homogenní prostředí. Finové si naopak do knihoven chodí už nejenom pro knihu, ale i pro informace; v knihovnách pracují, scházejí se nebo dokonce tvoří, což je příklad helsinské Knihovny 10, kde lidé mohou skládat hudbu a rovnou si skladbu či mluvené slovo nahrát. Tím však proces tvorby nekončí. Knihovna působí i jako vydavatel.

Podle mého názoru můžeme odpovědi nalézt i v nedávné historii obou států. Finsko, které se z 2. světové války rychle vzpamatovalo, začalo do knihoven investovat nemalé částky. Finové se přitom nebáli ani moderních experimentů z hlediska architektury. Navíc rychlý nástup pojízdných knihoven v 60. letech umožnil zrušit právě stovky neprofesionálních knihoven. V podstatě ekonomičtěji a efektivněji se tak dostaly profesionální knihovnické služby k širokému počtu finského obyvatelstva. V tehdejší Československu po válce na několik desetiletí převzali moc komunisté, kteří knihovnám věnovali pramalý zájem.

Jedná se však také o vzdělání knihovníka či knihovnice. V Česku je stále vžitá představa, že zaměstnanci knihovny pouze registrují čtenáře a půjčují dokumenty. Tento fakt paradoxně podporuje velmi hustá síť neprofesionálních knihoven, v níž pracuje mnoho lidí bez knihovnického vzdělání. Pro praktický příklad nemusíme jít daleko. V jedné z poboček městské knihovny v Praze jsem byl svědkem situace, kdy knihovnice nevěděla, že existuje cosi jako meziknihovní výpůjční služba. Čtenář tak nedostal požadovanou knihu a pravděpodobně byl nucen jít do knihkupectví. Bylo by nyní na místě zvolání „Zrušme neprofesionální knihovny!“? Ano, pro transparentnost českého veřejného knihovnictví, zvyšování povědomí o knihovnách a vzdělanosti českého národa; ne kvůli zvýšení nezaměstnanosti, politickému maratonu spojenému s náklady na restrukturalizaci veřejného knihovnictví. Na místě je však i otázka, zda by byl finský model s pojízdnými knihovnami v českých podmínkách úspěšný.

Finské knihovny jdou nyní vstříc progresivní budoucnosti. S podporou státu i měst hodlají být multikulturními centry s otevřeným prostorem, přičemž se budou snažit přizpůsobit své služby na míru šité užívateli. Ve své strategii knihoven, která je platná až do roku 2010, si knihovny daly za cíl především stále zlepšovat vzdělání svých

pracovníků, maximalizovat dostupnost služeb, rozvíjet virtuální služby, spolupracovat více se školami a odstranit organizační bariéry. Strategie pro období 2009–2015 bude s největší pravděpodobností oficiálně představena a schválena ministerstvem školství na podzim roku 2009. Jak vyplývá z předběžných návrhů, opět v ní půjde především o posilování vztahu mezi knihovnou a veřejností. Tentokrát s novými prostředky, jako je například on-line zpětná vazba.

Česko-finský slovník základních knihovnických pojmů

Česky

Akvizice
Bezdrátové síť WLAN
Centrální knihovna
Dětské oddělení
Databáze
Finská knihovnická asociace
Hlavní knihovna
Hudební oddělení
Informační služba
Internet
Karta čtenáře
Katalogizace
Kniha
Knihovna
Knihovny
Knižní veletrh
Lidová knihovna
Ministerstvo školství
MVS
Národní knihovna
Nemocniční knihovna
Občanská knihovna
Otevírací doba
Pojízdná knihovna
Poplatky
Prodloužení výpůjčky
Regionální knihovna
Rezervace
Rezervační poplatek
Sbírka
Služba pro nemohoucí
Spolek čtenářů
Spolek pro lidové vzdělání
Státní knihovnický úřad
Státní knihovnická komise
Univerzitní knihovna
Vědecká knihovna
Veřejná knihovna
Veřejná (městská) knihovna
Vícejazyčná knihovna
Výpůjčka
Zeptej se knihovníka (služba)
Zpozděné

Finsky

Hankinta
Langattomat WLAN-verkot
Keskustakirjasto
Lasten osasto
Tietokanta
Suomen Kirjastoseura
Pääkirjasto
Musiikkiosasto
Tietopalvelu
Internetiä
Kirjastokortin
Luettelointitoimisto
Kirja
Kirjasto
Kirjastot
Kirjamesut
Kansankirjasto
Opetusministeriö
Kaukopalvelu
Kansalliskirjasto
Laitoskirjastot
Kansalaiskirjasto
Aukioloajat
Kirjastoauto
Maksut
Uusiminen
Maakuntakirjasto
Varaaminen
Varausmaksu
Perintä
Kotipalvelu
Läsesällskapen
Kansanvalistusseura
Valtion kirjastotoimisto
Valtion kirjastotoimikunta
Yliopiston kirjasto
Tieteellinen kirjasto
Yleinen kirjasto
Kunnankirjasto
Monikielinen kirjasto
Laina
Kysy kirjastonhoitajalta
Myöhästymismaksu

Seznam obrázků a tabulek

Tabulka č. 1 Vývoj gramotnosti populace luteránů (asi 90 procent obyvatelstva) ve Finsku	13
Tabulka č. 2 Statistické informace o sbírkách.....	39
Tabulka č. 3 Statistické informace o akvizici	40
Tabulka č. 4 Přehled pokut poplatků.....	42
Graf č. 1 Vývoj počtu klasických a pojízdných knihoven	46
Obrázek č. 1 Knihovnické auto a pojízdná knihovna v Oulu.....	47
Obrázek č. 2 Titulní strana knihovnického portálu Kirjastot.fi.....	48
Obrázek č. 3 Titulní strana virtuální referenční služby Ptejte se knihovníka	52
Obrázek č. 4 Netti-Nysse – učebna na čtyřech kolech.....	59
Obrázek č. 5 Interiér Netti-Nysse.....	60
Obrázek č. 6 Mapa knihoven oblasti HelMet.....	69
Tabulka č. 5 Zaměstnanci v knihovně v Helsinkách.....	72
Obrázek č. 7 Hlavní budova městské knihovny v Helsinkách.....	72
Tabulka č. 6 Demografické rozložení obyvatel a čtenářů.....	73
Tabulka č. 7 Statistické údaje o sbírkách	75
Obrázek č. 8 Automatizovaný systém pro půjčování a vracení jednotek	76
Tabulka č. 8 Přehled pokut a poplatků v helsinské knihovně	77
Tabulka č. 9 Sbírký podle jazyků.....	78
Obrázek č. 9 Interiér hlavní budovy knihovna Pasila	80
Tabulka č. 10 Statistické údaje o sbírkách v Knihovně 10	81
Obrázek č. 10 Titulní stránka služby Informační čerpací stanice/Zptej se na cokoli.....	84
Tabulka č. 11 Využívání služby iGS podle věku	85
Obrázek č. 11 Titulní strana webové stránky knihovny.....	87

Obrázek č. 12 Pojízdny knihovny pro dospělé a pro děti.....	88
Obrázek č. 13 Pracovní skupina pro rozvoj Strategie 2009–2015	102
Obrázek č. 14 Komentáře v pracovní verzi nové strategie v rámci rozhraní Wiki	103

Seznam literatury

Soupis obsahuje 57 záznamů.

BERNDTSON, Maija. Helsinki's new Central Library : the heart of a flourishing city [online]. *Scandinavian Public Library Quarterly*. 2008, vol. 41, no. 4 [cit. 2009-07-05].

Elektronické ISSN: 1604-4843. Dostupný z WWW:

<http://www.splq.info/issues/vol41_4/04.htm>.

CERQUEIRA MAGALHÃES, Maria de Fátima. Helsinki City Library [Cestovní zpráva.] [online]. Porto, Biblioteca Pública Municipal do Porto, 2008. 107 s. [01-07-2009]. Dostupný z WWW:

<http://nortebad.files.wordpress.com/2009/05/relatorio_final.pdf>

COWELL, Jane. Library 10, Helsinki. *Australasian Public Libraries and Information Services* [online]. 2009, vol. 22, no. 1, s. 32-34. ISSN 1030-5033.

EKHOLM, Kai. Political Censorship in Finnish Libraries from 1944 to 1946. *Library & Culture*. 2001, vol. 36, no. 1, s. 51-57. ISSN 0894-8631.

ESKOLA, Eija. Finnish Public Libraries between the World Wars In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 73-85. ISBN 951-44-5171-6.

European Union. European Commission. *Finland : information on Public Libraries, Local Museums and Archives* [online]. Koordinátor projektu Kristina Virtanen. 1st edition. Brussels : European Commission, 2005. 24 s. Calimera Country Report.

[cit. 2009-05-01]. Dostupný také z WWW:

<<http://www.calimera.org/Lists/Country%20files/Forms/DispForm.aspx?ID=89>>.

Finsko. [Opetusministeriö](#). *Finnish library network* [online]. Kirsti Kekki. 1st edition. Helsinki : Opetusministeriö, 2007. 30 s. [cit. 2009-04-30]. Prezentace Ministerstva školství. Dostupná z WWW:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/hallinto/liitteet/Library_network.pdf>.

- Finsko. [Opetusministeriö](#). Kansankirjastolaki [Knihovní zákon z roku 1928]. 1928.
- Finsko. Finsko. [Opetusministeriö](#). Kirjastolaki 235/1961 [Knihovní zákon z roku 1961] 1961.
- Finsko. [Opetusministeriö](#). Kirjastolaki 1998/904 [Knihovní zákon z roku 1998]. 1998. Dostupný také z WWW: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980904>>.
- Finsko. [Opetusministeriö](#). Kirjastoasetus 1078/1998 [Knihovnický dekret]. 1998.
- Finsko. [Opetusministeriö](#). *Public libraries in Finland : gateways to knowledge and culture* [online]. Kirsti Kekki. 1st edition. Helsinki : Opetusministeriö, 2001. 22 s. [cit. 2009-05-01] Dostupný z WWW: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/1999/liitteet/public_libraries.pdf?lang=en>.
- Finsko. [Opetusministeriö](#). *Suomen yleisten kirjastojen tilastot*. [Finnish Public Libraries Statistics] [online]. Helsinki : Opetusministeriö, c2006 [cit. 2009-04-25]. Text ve finštině a v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://tilastot.kirjastot.fi/?langId=en>>.
- GILL, Phillip. *Služby veřejných knihoven : směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj / pro Sekci veřejných knihoven zpracovala pracovní skupina pod vedením Philipa Gilla*. Anna Malá. 1. vyd. Praha : Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2002. 127 s. Aktuality SKIP; sv. 20. ISBN 80-85851-14-8.
- HEIKKILÄ, M. A task shared between the library and school [online]. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 2007, vol. 40, no. 1. Elektronické ISSN: 1604-4843. [cit. 2009-05-01] Dostupný online: <http://www.splq.info/issues/vol40_1/10.htm>.
- Helsinki City Library. *Annual Report 2008* [online]. Helsinki : Helsinki City Library. 2008, 37 s. [cit. 2009-07-15] Dostupný z WWW: <http://www.lib.hel.fi/Docs/julkaisut/annual_report_2008.pdf>.
- Helsinki City Library. *Fees* [online]. Helsinki : Helsinki City Library, 2006, Updated 19/05/2008 [cit. 2009-07-02]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.hel.fi/en-GB/maksut/>>.

Helsinki City Library. Lastensivut [online]. Helsinki : Helsinki City Library, 2006, Päivitetty: 1.9.2008 [cit. 2009-07-02]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.hel.fi/fi-FI/kirvio/>>.

Helsinki City Library. *Library card and PIN code* [online]. Helsinki : Helsinki City Library, 2006, Updated 22/08/2008 [cit. 2009-07-01]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.hel.fi/en-GB/kirjastokortti/>>.

Helsinki City Library. *Organisation chart* [online]. Helsinki : Helsinki City Library, 1996, Updated 10/05/2006 [cit. 2009-07-01]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.hel.fi/en-GB/kaavio/>>.

HIETALA, Marjatta. Foundation of Libraries in the Historical Context. In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 23-72. ISBN 951-44-5171-6.

JÄRVELIN, Ilmi. 1950's : the Decade of Wait or the Decade of Progress After All. In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 103-113. ISBN 951-44-5171-6.

JUTIKKALA, Eino. PIRINEN, Kauko. *Dějiny Finska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny. 2001, 408 s. Z finštiny přeložila Lenka Fárová. ISBN 80-7106-406-8.

KALM, Pehr. *Travels into North America : containing its natural history, and circumstantial account of its plantations and agriculture in general, with the civil, ecclesiastical and commercial state of the country, the manners of inhabitants, and several curious and important remarks on various subject*. John Reinhold Forster. 2nd edition. Londýn : T. Lowdsen, 1773. 2 sv. (433, 437 s.), 4 tabulky. Dostupný z WWW: <<http://www.americanjourneys.org/aj-117a/>>, <<http://www.americanjourneys.org/aj-117b/>>.

KOTLER, P. *Marketing podle Kotlera*. Jak vytvářet a ovládat nové trhy. Praha: Management Press 2000, 260 s. ISBN 80-7261-010-4.

KOŽUCHOVÁ, Darina. Meniaci sa svet referenčných služieb. *ITlib : informačné technológie a knižnice* [online]. 2004, roč. 8, č. 1 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib041/kozuchova1.htm>>.

KŘIVÁ, Eva. Čtyři druhy marketingu v knihovnické praxi : 1. část. *Čtenář*. 2005, roč. 47, č. 1, s. 2-4. ISSN 0011-2321.

KŘIVÁ, Eva. Čtyři druhy marketingu v knihovnické praxi : 2. část. *Čtenář*. 2005, roč. 47, č. 2, s. 50-52. ISSN 0011-2321.

KYRKI, I., SARASTE, M. The Oulu City Library offers tailored home services for elderly [online]. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 2007, vol. 40, no. 3. Electronické ISSN: 1604-4843. [cit. 2009-05-02] Dostupný online: <http://splq.info/issues/vol40_3/02.htm>.

LAMSA, Kari, REPO, Maria, SALMINEN, Kirsi. Library 10 and meetingpoint@lasipalatsi. *Scandinavian Public Library Quarterly* [online]. 2005, vol. 38, no. 4 [cit. 2009-07-25], s. 20-23. Dostupný z WWW: <http://www.splq.info/issues/vol38_4/08.htm>. ISSN 1604-4843.

LOUNASSVUORI, Erkki, VATTULAINEN, Pentti. Internet and the Finnish Public Libraries [online]. In CHEN, Ching-chih. *Proceedings of The Nineth International Conference on New Information Technology, Pretoria, South Africa, November 11-14, 1996*. 1st edition. West Newton, Massachusetts : MicroUse Information, 1996. s. 177-186. [cit. 2009-06-17]. Dostupný z WWW: <<http://web.simmons.edu/~chen/nit/NIT%2796/96-177-Lounasvuori.html>>. ISBN 0-931555-11-6. ISSN 1053-6973.

LUOSTARINEN, Jaana. Ensuring access to knowledge and culture [online]. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 2003, volume 36, no. 2. [cit. 2009-06-17]. Dostupný z WWW: <http://www.splq.info/issues/vol36_2/07.htm>.

MALKAMÄKI, E. Paraisten kirjastovene tuo kesälukemiset laiturin nokkaan [online]. *Turun Sanomat*, vol. 114. ISSN 0356-133X Dostupný z WWW:

<<http://www.ts.fi/kotimaa/?ts=1,3:1002:0:0,4:2:0:1:2008-05-21,104:2:542069,1:0:0:0:0:0:>>

MÄKINEN, Ilkkai. Golden Age of Finnish Public Libraries: institutional, Structural and Ideological Background since the 1960's. In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 116-152. ISBN 951-44-5171-6.

MÄKINEN, Ilkka Libraries and Reading in Finnish Military Hospitals during the Second World War. *Library Trends*. 2007, roč. 55, č. 3, s. 536-550. ISSN 0024-2594.

MÄKINEN, Ilkka. Reading societies in Finland [online] In LÄHDEMÄKI-TAIPALUS, Riita, SILVONEN, Anna, PALONEN, Vuokko. *Public libraries in Finland 200 years. Festschrift : in honor of the founders of the Vaasaa public library*. Vaasaa : Vaasaa University Library, 1997. Internet edition. ISBN 951-683-648-8.

[cit. 2009-03-25] . Dostupný z WWW:

<<http://lipas.uvasa.fi/~sukkula/juhlakirja/makinenen.html>>.

MYLLYLÄ, R. Still Rolling! [Nordic Mobile Library Festival 2002] [online]. *Scandinavian Public Library Quarterly*. 2003, v. 36, no. 1, p. 19-22. Dostupný také z WWW: < http://www.splq.info/issues/vol36_1/07.htm>.

NOHRSTROM, Kyllikki. Sairaaloiden kirjastot [Knihovny v nemocnicích]. *Kansanvalistus ja Kirjastolehti*. 1934, roč. 14, 100-109.

NOHRSTROM, Kyllikki. Sairaalakirjastotyö kunnallisen kirjaston toimintamuotona [Práce nemocničních knihoven jako aktivita knihoven městských]. *Kansanvalistus ja Kirjastolehti*. 1939, roč 19, 181-184.

SAARTI, Jarmo. Libraries Without Walls : information Technology in Finnish Public Libraries from the 1970s to the 1990s. In *Library History*. London : Library History Group of the Library Association, 2006. s. 33-43, vol. 22, no. 1. ISSN 0024-2306.

Tampereen kaupunginkirjasto. *Netti-Nysse [Tietotekniikkabussi tavallisille ihmisille]* [online]. Tampere : Tampereen kaupunginkirjasto, 2008 , 05.02.2008 [cit. 2009-06-20].

Text v angličtině. Dostupný z WWW:

<<http://www.tampere.fi/kirjasto/nettityyso/englist.htm>>.

The National Library of Finland. *History : the National Library of Finland* [online].

Helsinki : National Library of Finland, [1994-] [cit. 2009-03-25]. Dostupný z WWW:

<<http://www.nationallibrary.fi/info/introduction/historia.html>>.

VATANEN, Pirjo. From the Society of Estates to a Society of Citizens : Finnish Public Libraries Become American. In MÄKINEN, Ilkka. *Finnish Public Libraries in the 20th Century*. 2nd edition. Tampere : Tampere University Press, 2001. s. 23-72. ISBN 951-44-5171-6.

VERHO, Seppo. New Library Professions [online].. *Scandinavian Public Library*

Quarterly, 2007, vol. 41, no. 1. Elektronické ISSN: 1604-4843. [cit. 2009-06-15].

Dostupný online:<http://www.splq.info/issues/vol41_1/04.htm>.

WIEGAND, Wayne A., DAVIS, Donald G. *Encyclopedia of Library History*. New York: Garland Publishing, 1994, 707 s. ISBN 0824057872.

Webová sídla a služby

Espoon kaupunki . *Kirjastot* [online]. Espoo : Espoon kaupunki, c2006 , Průběžná aktualizace [cit. 2009-07-15]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW:

<<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;17273>>.

Google. *Google Translate* [online]. c2009 [cit. 2009-07-25]. Dostupný z WWW:

<<http://translate.google.com>>.

Helsingin kaupunginkirjasto. *HelMet : verkkokirjasto* [online]. [2003], Updated July 21, 2009 [cit. 2009-07-25]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW:

<<http://www.helmet.fi>>.

Helsingin yliopisto. *Helsinki.fi : Helsingin seudun tapahtumat, uutiset ja hakupalvelut yhdestä osoitteesta*. [online]. Helsinki : Helsingin yliopisto, c2006, Průběžná aktualizace

[cit. 2009-06-25]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.helsinki.fi>>.

Helsingin kaupunginkirjasto. *Kirjastot.fi* [online]. Helsinki : Helsingin kaupunginkirjasto., 1994, 2009 [cit. 2009-05-02]. Text ve finštině. Dostupný z WWW: <<http://www.kirjastot.fi>>.

Kansalliskirjasto. *FENNICA : Suomen kansallisbibliografia* [online]. Helsinki : Kansalliskirjasto, [2006] , 3.12.2008 [cit. 2009-07-25]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW: <<https://fennica.linneanet.fi>>.

KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2009, [cit. 2009-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/ktid>>.

LISA : Library & Information Science Abstracts [online databáze]. 2002-. Bethesda (MD, USA) : Cambridge Scientific Abstracts. [cit. 2005-01-25]. Dostupná z centra CSA: <<http://www.csa.com>>.

LISTA : Library, Information Science and Technology Abstracts. [online]. Ipswich : Ebsco Publishing, c2009, 2009 [cit. 2009-07-25]. Text v angličtině. Dostupný z WWW: <<http://ebscobase.com/titleLists/lih-coverage.htm>>

LLIS-FTXT : Library Literature & Information Science Fulltext [online databáze]. 2000-. Bronx (NY, USA) : H.W.Wilson, 2000- [cit. 2005-01-25]. Dostupná v rámci systému Wilson Web: <<http://www.hwwilsonweb.com>>.

Národní knihovna ČR. *CASLIN: Souborný katalog České republiky* [online]. 2001 [cit. 2007-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.caslin.cz/>>.

Rovaniemen kaupunki. *Lapponica : tiedonhakupalvelu* [online]. Rovaniemi : Rovaniemen kaupunki, [2002] [cit. 2009-06-05]. Text ve finštině, švédštině a angličtině. Dostupný z WWW: <<http://www.lapponica.net>>.

W-Create Oy. *Ilmainen Sanakirja* [online]. Kerava : W-Create Oy, 2004-2009 [cit. 2009-07-25]. Text ve finštině. Dostupný z WWW: <<http://ilmainensanakirja.fi/>>.

